

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT POLİTİKASI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS

**KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE'DE
FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR EŞİTSİZLİĞİ
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

**Hilal GÜZEL
2501181457**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Selman YILMAZ**

İSTANBUL – 2022

ÖZ
KÜRESELLEŞME ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE
FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR EŞİTSİZLİĞİ
ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA
HİHAL GÜZEL

Küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu fırsat ve gelir eşitsizliği ülkelerin azaltmak amacıyla üzerinde politikalar uyguladığı unsurlar olarak önümüze çıkmaktadır. Küreselleşme sürecini etkileyen nedenlere ayrıca fırsat ve gelir eşitsizliğinin oluşmasında rol oynayan etmenlere ekonomik, politik ve sosyal açıdan bakılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde küreselleşme sürecinin tüm dünyada fırsat ve gelir eşitsizliği üzerinde etkili olması ve eşitsizlik seviyelerinin hangi düzeyde olduğunun tespit edilmesi amacıyla uluslararası alanda yayımlanan göstergeler, endeksler ve makaleler çerçevesinde mevcut durum değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, PEST analizi yöntemi ile nitel araştırma tekniği yöntemi kullanılmıştır. Politik faktörler içerisinde eğitim, iş gücü piyasaları, sosyal güvenlik ve sağlık başta olmak üzere bu alanlarda yapılan harcamalar ele alınmıştır. Ekonomik faktörler içerisinde dış ticaret, enflasyon, reel efektif döviz kuru başta olmak üzere makroekonomik göstergelerin istikrarlı bir görünüm sergilemesinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal faktörler içerisinde eğitim, iş gücü piyasaları ve kadınların eğitim ve iş gücü piyasalarında karşılaşmış olduğu güçlükler ele alınmıştır. Teknolojik faktörler içerisinde ise Ar-Ge harcamaları, Ar-Ge alanında çalışan sayısı, yerleşiklerin yapmış oldukları patent başvuruları ve teknolojik alanda yaşanan güncel gelişmeler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği, fırsat ve gelir eşitsizliğinin üzerinde etkili olan faktörlerin tespit edilerek uygulanacak politikalara yol gösterici olmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, küreselleşme sürecinde fırsat ve gelir eşitsizliğine yönelik olarak PEST faktörlerinin belirlenmesinde literatürdeki ilk çalışma olması özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Gelir Eşitsizliği, Fırsat Eşitsizliği, Eşitsizlik, PEST Analizi

ABSTRACT

A STUDY ON OPPORTUNITY INEQUALITY AND INCOME INEQUALITY IN TURKEY WITHIN THE FRAMEWORK OF GLOBALIZATION

HILAL GUZEL

The opportunity and income inequality brought about by the globalization process come before us as elements that countries implement policies on in order to reduce. In addition to the reasons affecting the globalization process, the factors that play a role in the formation of opportunity and income inequality have been tried to be looked at from an economic, political and social point of view. In the second part of the study, the process of globalization and income inequality and inequality of opportunity in the world to have an impact on the level of published internationally in order is found to be at the level of indicators, indices, and it is tried to evaluate the current situation within the framework of the articles. In the study, the qualitative research technique method was used with the PEST analysis method. Among the political factors, expenditures in these areas, especially in education, labor markets, social security and health, were discussed. It has been concluded that it is important that macroeconomic indicators, especially foreign trade, inflation, and the real effective exchange rate, exhibit a stable outlook among economic factors. Among the social factors, education, labor markets and the difficulties faced by women in the education and labor markets were discussed. Among the technological factors, R & D expenditures, the number of employees in the field of R & D, patent applications filed by residents and current developments in the technological field were tried to be evaluated. In this study, it aims to guide the policies to be implemented by identifying the factors that affect opportunity and income inequality brought about by the globalization process. In this respect, the study has the feature of being the first study in the literature to determine the PEST factors for opportunity and income inequality in the globalization process.

Keywords: Globalization, Income Inequality, Inequality of Opportunity, Inequality, PEST Analysis

ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecimde bana değerli fikirleri ile yol gösterici olan, her türlü desteği ve yardımı esirgemeyen ve çalışmanın sonuçlandırılmasında büyük emeği olan sayın hocam Doç. Dr. Selman YILMAZ'a derin teşekkürlerimi sunarım. Tüm eğitim hayatım boyunca değerli bilgileri ile beni donatan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen saygıdeğer hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Yaşamım boyunca benim için en değerli yol göstericiler olan eğitim süreçlerimden aldığım kararlara kadar arkamda duran, her türlü maddi ve manevi desteği gösteren annem Zeliha ÖZ ve babam Harun GÜZEL'e teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak her zaman destekçim olan kardeşim Sena GÜZEL'e ayrıca desteklerini bir an bile üzerimden eksik etmeyen değerli arkadaşlarıma minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İSTANBUL, 2022

HİLAL GÜZEL

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNE

KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1.KÜRESELLEŞMEYE KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	4
1.1.1.Küreselleşme Çeşitleri.....	6
1.1.1.1. Ekonomik Küreselleşme.....	7
1.1.1.2. Siyasi Küreselleşme.....	9
1.1.1.3. Sosyal Küreselleşme.....	10
1.1.2. Küreselleşmeye Etki Eden Faktörler.....	11
1.1.2.1.Çok Uluslu Şirketler.....	12
1.1.2.2.Uluslararası Kuruluşlar.....	13
1.1.2.3. Teknoloji.....	13
1.1.2.4. Dış Ticaret, Doğrudan Yabancı Yatırımlar.....	14
1.1.3. Küreselleşmeyi Ölçen Endeksler.....	15
1.1.3.1. KFP Küreselleşme Endeksi.....	16
1.1.3.2. KOF Küreselleşme Endeksi.....	16
1.1.3.3. CSGR Küreselleşme Endeksi.....	18
1.1.3.4. MGI Küreselleşme Endeksi.....	19
1.1.3.5. NGI Küreselleşme Endeksi.....	20
1.1.3.6. PBGI Küreselleşme Endeksi.....	20
1.1.3.7. OECD'nin Belirlediği Küreselleşmeye İlişkin Ölçütler.....	21

1.2.FIRSAT EŞİTSİZLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	21
1.2.1.Fırsat Eşitsizliğinin Nedenleri.....	23
1.2.1.1. Ekonomik Nedenler.....	23
1.2.1.2. Sosyal Nedenler.....	24
1.2.1.3. Politik Nedenler.....	25
1.2.2. Fırsat Eşitsizliğini Ölçen Endeksler.....	26
1.2.2.1. İnsani Gelişme Endeksi.....	26
1.2.2.2. İnsani Belirsizlik Endeksi, D-Endeksi.....	27
1.3.GELİR EŞİTSİZLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	28
1.3.1. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri.....	29
1.3.1.1. Ekonomik Nedenler.....	30
1.3.1.2. Sosyal Nedenler.....	31
1.3.1.3. Politik Nedenler.....	32
1.3.2. Gelir Eşitsizliğini Ölçen Endeksler.....	33
1.3.2.1. Kuznet's Eğrisi.....	33
1.3.2.2. Lorenz Eğrisi.....	34
1.3.2.3. Gini Katsayısı.....	35
1.3.2.4. Theil Endeksi.....	37
1.3.2.5. Pareto Katsayısı.....	38
1.3.2.6. Atkinson Endeksi.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ

2.1. DÜNYA'DA KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ.....	40
2.1.1. Dünya'da Küreselleşme.....	40
2.1.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Küreselleşme.....	42
2.1.1.2. Avrupa Kıtasında Küreselleşme.....	45
2.1.1.3. Asya Kıtasında Küreselleşme.....	47
2.1.1.4. Afrika Kıtasında Küreselleşme.....	49

2.1.2. Dünya’da Fırsat Eşitsizliği.....	51
2.1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Fırsat Eşitsizliği.....	51
2.1.2.2. Avrupa Kıtasında Fırsat Eşitsizliği.....	54
2.2.2.3. Asya Kıtasında Fırsat Eşitsizliği.....	56
2.2.2.4. Afrika Kıtasında Fırsat Eşitsizliği.....	59
2.1.3. Dünya’da Gelir Eşitsizliği.....	60
2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Gelir Eşitsizliği.....	64
2.1.3.2. Avrupa Kıtasında Gelir Eşitsizliği.....	67
2.1.3.3. Asya Kıtasında Gelir Eşitsizliği.....	69
2.1.3.4. Afrika Kıtasında Gelir Eşitsizliği.....	71
2.1.4. Dünya’da Küreselleşme Sürecinde Fırsat Eşitsizliği ve Gelir Eşitsizliği	74
2.2. TÜRKİYE’DE KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ.....	75
2.2.1. Türkiye’de Küreselleşme.....	75
2.2.2. Türkiye’de Fırsat Eşitsizliği.....	78
2.2.3. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: PEST ANALİZİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	81
3.2. PEST ANALİZİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM.....	81
3.2.1. Politik Faktörler.....	84
3.2.2. Ekonomik Faktörler.....	85
3.2.3. Sosyal Faktörler.....	86
3.2.4. Teknolojik Faktörler.....	87
3.3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN PEST ANALİZİ.....	88
3.3.1. Politik Faktörler.....	88

3.3.2. Ekonomik Faktörler.....	96
3.3.3. Sosyal Faktörler.....	102
3.3.4. Teknolojik Faktörler.....	107
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA.....	120

[TABLOLAR LİSTESİ]

Tablo 1. 1: KOF Küreselleşme Endeksi'nin Yapısı, Değişkenleri ve Ağırlıkları.....	17
Tablo 2.1. : Dünya Küreselleşme Endeksi 1970 ve 2018 Yıllarına Ait Değerleri.....	42
Tablo 2.2. : Amerika Birleşik Devletleri'nde Eyaletlerin Fırsat Puanı Sıralaması.....	53
Tablo 2.3. : 15 fırsat ve engel için D-Endeksi, Asya Pasifik Bölgesi.....	58
Tablo 2.4. : Amerika Birleşik Devletleri'nde Hanehalkı Geliri Dağılımı (2020).....	67
Tablo 2.5. : Türkiye'nin Gelir Dağılımı Ve Yaşam Koşulları İstatistikleri (2006-2020).....	80
Tablo 3.1 : Pest Modelinin Boyutlarını Etkileyen Unsurlar.....	83

[ŞEKİLLER LİSTESİ]

Şekil 1. 1 : Kuznet's Eğrisi.....	34
Şekil 1. 2 : Lorenz Eğrisi.....	35
Şekil 1. 3 : Gini Katsayısının Lorenz Eğrisinden Türetilmesi.....	36
Şekil 2. 1 : Dünya Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	41
Şekil 2. 2 : Amerika Birleşik Devletleri Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	44
Şekil 2. 3 : Avrupa ve Merkez Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	46
Şekil 2. 4 : Doğu Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	47
Şekil 2. 5 : Güney Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	48
Şekil 2. 6 : Sahra Altı Afrika Ülkeleri'nin Küreselleşme Endeksi (1970-2018).....	50
Şekil 2. 7 : Avrupa Birliği Sosyal İlerleme Endeksi, 2020.....	56
Şekil 2. 8 : Dünya Bölgelerinde Ortalama Gelir, 2021.....	62
Şekil 2. 9 : Küresel Gelir ve Servet Eşitsizliği, 2021.....	63
Şekil 2. 10 : Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve ABD'de milli gelirin en yüksek yüzde 10'luk payı (1980-2019).....	65
Şekil 2.11:ABD'nin 1990 – 2020 Yılları Arasında Gini Katsayısına Göre Hane Geliri Dağılımı.....	66
Şekil 2. 12 : Avrupa Birliği Ülkelerinin Gini Katsayısı (2020).....	69
Şekil 2. 13 : Asya Kıtasında Vergi Öncesi Milli Gelirden Pay Alan Kesim (1990-2019).....	70
Şekil 2. 14 : 2019 Yılı Afrika Ülkeleri Arasında En Yüksek %10'luk Gelir Paylarına Sahip Kesim.....	73
Şekil 2. 15 : Türkiye'nin KOF Küreselleşme Endeks Değeri (1970-2019)	76
Şekil 2. 16 : Türkiye'nin Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Küreselleşme KOF Endeksi Değerleri (1970-2019)	77
Şekil 2. 17 : Türkiye'de Üstteki %10 Ve Alttaki %50 Grubun Servet Payları, 1995-2021...79	
Şekil 3. 1 : 2000 İle 2020 Yılları Arasında Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı (Milyon TL).....	93
Şekil 3. 2 : 1999 İle 2020 Yılları Arasında Türkiye'de toplam sağlık harcamasının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (%).....	94
Şekil 3. 3 : 2011 ile 2020 Yılları Arasında Türkiye'de Eğitim Harcamaları (Milyon TL).....	95
Şekil 3. 4 : 2005 ile 2021 Yılları Arasında Türkiye'de Yıllık Enflasyon Oranı (%).....	98
Şekil 3. 5 : 2010 ile Mart 2022 Arasında Reel Efektif Döviz Kuru Değerleri.....	99

Şekil 3. 6 : 1999 ile 2021 Yılları Arasında Türkiye’de GSYH’nin Yıllık Büyüme Oranları (%).....	100
Şekil 3. 7. : 1990 -2020 Yılları Arasında Türkiye’de Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı (%).....	109

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CSGR	: Centre for the Study of Globalization and Regionalization
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
HOI	: Human Opportunity Index
IEO	: Economic Opportunity Index
IMF	: International Monetary Fund
IQ	: Intelligence Quotient
KFP	: Kearney/Foreign Policy Globalization Index
MGI	: Maastricht Globalization Index
NGI	: New Globalization Index
OECD	: The Organisation for Economic Co-operation and Development
PBGI	: Person-Based Globalization Index
PEST	: Politik, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
t.y.	: Tarih yok
v.d.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinin tüm dünyada ekonomiler tarafından yakından takip edildiği ayrıca bu sürece ekonomilerin uyguladıkları politikalarla yön verdikleri bilinmektedir. Küreselleşmenin olumlu getirileri olduğunu düşünen tarafların yanında bu süreci eleştiren taraflar da bulunmaktadır. Örneğin; Nobel Ödüllü Amartya SEN, küreselleşmenin dünyayı bilimsel ve ekonomik olarak zenginleştirirken aynı zamanda 21. yüzyılda yoksulluğu ortadan kaldıracabileceğini savunmaktadır. Diğer taraftan Ha Joon CHANG ve Joseph STIGLITZ gibi iktisatçılar küreselleşmenin eşitsizliği artırdığını savunmaktadır (The Economist, 2013).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanan küreselleşme sürecinin sonucunda ülke ekonomileri entegre hale gelmiştir. Küreselleşme sürecinin etkilerinin ekonomik ve sosyal alanlar başta olmak üzere çeşitli alanlarda tartışıldığı görülmektedir. Tüm bu gelişmeler neticesinde ülkeler ekonomilerinin gelişmesi amacıyla kendi çıkarları doğrultusunda politikalar yürütmektedir. Ayrıca küreselleşmenin olumlu yanlarından ziyade ülkelerin ekonomik büyüme süreçlerini baltalayan eşitsizliğe karşı da politikalar oluşturulduğu bilinmektedir. Ülkelerin karşı karşıya kaldıkları ve ekonomik büyüme süreçlerini olumsuz olarak etkileyen eşitsizlik çeşitleri arasında gelir ve fırsat eşitsizliği yer almaktadır. Bu eşitsizlikler birbirlerini beslemekte olup ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak birtakım zorluklarla başa çıkmaya çalışmasına neden olmaktadır. Ülkelerin baş etmek durumunda oldukları fırsat ve gelir eşitsizliği üzerinde küreselleşme sürecinde dış ticaret, enflasyon, döviz kuru, iş gücü gibi ekonomik etkenlerin yanında sosyal alanlarda nüfus dağılımı, cinsiyet, kültür, ırk ve doğum yeri ayrıca teknolojinin getirmiş olduğu yenilikler ve güncel gelişmelerin etkili olduğu bilinmektedir. Fırsat eşitsizliği bireylerin çabası ve kendi iradeleri dışında bulunan koşulların birleşiminden oluşmaktadır. Bundan dolayı fırsat eşitsizliğinin değerlendirilmesinde koşulların ele alınması önem arz etmektedir. Diğer taraftan gelir eşitsizliği ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarını olumsuz olarak etkilemekte ayrıca ekonomik büyüme sağlamak amacıyla uygulanan politikaların

etkinliğini azaltmaktadır. Gelir eşitsizliği fırsat eşitsizliğinin olduğu durumlarda ise artış gösterme eğiliminde olabilmektedir.

Tüm bunlardan hareketle Türkiye’de küreselleşme sürecine dahil olmasından itibaren fırsat ve gelir eşitsizliğinin uygulanan politikaların etkinliğini azalttığı değerlendirilmektedir. Bu süreçte fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılması ve azaltılmasının önünde tehlike oluşturabilecek olan dışsal faktörlerin belirlenmesinin önem arz ettiği görülmektedir. Çalışmada küreselleşme sürecinde Türkiye’nin karşılaşmış olduğu fırsat ve gelir eşitsizliği seviyesinin azaltılmasında karşılaşılan ve güçlük oluşturan dışsal faktörler politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik unsurlar açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Fırsat ile gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik politikalar belirlenirken dikkat edilmesi gereken durumlar PEST Analizi yöntemiyle irdelenecektir. PEST analiz yöntemi bir durumun makro çerçevede etkileyen politik (P), ekonomik (E), sosyal (S) ve teknolojik (T) faktörlerin belirlenerek bu duruma karşı yönetim stratejilerinin belirlenmesine katkı sağlamaktadır.

Bu tez çalışmasının birinci bölümünde küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliğine kavramsal olarak açıklanacak olup bu kavramların tespitinin yapılmasında kullanılan ölçütler açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliğinin doğasının anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Tez çalışmasının ikinci bölümünde küreselleşme sürecinde dünyada yer alan bölgelerde gelir ve fırsat eşitsizliğinin mevcut durumuna yönelik olarak yapılan çalışmalar neticesinde bilgi verilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde PEST analizi yöntemi uygulanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde küreselleşmenin beraberinde getirdiği faktörler Türkiye’de fırsat ve gelir eşitsizliği açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde bu faktörlerin fırsat ve gelir eşitsizliğinin giderilmesinin önünde oluşturabileceği tehditler PEST analizi yöntemi ile ortaya konulmuştur. Türkiye’nin karşı karşıya kaldığı gelir ve fırsat eşitsizliğinde etkili olan makroekonomik göstergeler ele alınmış

ve mevcut durumun fotoğrafının çekilmesi amaçlanmıştır. Fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılması amacıyla uygulanan politikaların etkinliğinin sürdürülmesinde yakından takibinin yarar sağlayacağı düşünülen göstergeler ve dışsal faktörlere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Çalışma, küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliği alanında yayımlanan makalelerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden, uluslararası kurumların yayımlamış oldukları endeksler ile Türkiye'nin sahip olduğu makroekonomik göstergeler ışığında oluşturulmuştur. Sonuç olarak Türkiye'de fırsat ve gelir eşitsizliğinin mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de PEST analizinin birçok alanda uygulandığı yapılan çalışmalar ile desteklenmektedir. Eğitim sisteminden uygulanan kamu politikalarına, göç ve çevresel düzenlemeden hava yolu taşımacılığı ile turizm sektörü ve otomotiv kadar pek çok alanda uygulandığı gözlenmektedir (Erman, 2021; Akgül & Kaptı; Uz & Öger, 2020; Şen & Erdağ, 2021; Akgül, Kaptı, & Demir, 2015; Tunçsiper, 2014; Dülgeroğlu, vd., 2019). Diğer taraftan örgütlerin mevcut durumlarının harekete geçilmesi gereken alanların tespit edilmesi amacıyla da PEST analizi kullanıldığı bilinmektedir. Pest analiz yöntemi uygulanırken betimsel modeller kullanılmakta ve nitel araştırma tekniklerinin yanında anket yöntemleri de kullanılabilmektedir (Arabacı, 2010). Ancak küreselleşme sürecinde fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasının önünde ortaya çıkabilecek tehditlerin belirlenmesi ve bunlara yönelik olarak harekete geçilmesi gereken alanların PEST analizi ile belirlenmesine ilişkin olarak literatürde sınırlı kaynakların olduğu tespit edilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın sonucunun literatür ile uyumlu olduğu düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1. KÜRESELLEŞMEYE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Küreselleşmenin kelime anlamı; malların, hizmetlerin, finansın, fikirlerin, hareket halindeki insanların, jeopolitik ve ulus devletlerin etkileşimidir. Küresel piyasaların bütünleşmesi aslında insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Christopher COLUMBUS'UN Avrupa ile Asya ve Vasco da GAMA'NIN Asya ile Avrupa arasındaki deniz güzergahının keşfedilmesinin ekonomik ve ticaret alanlarında küreselleşmeye yol açabilecek büyüklükte etki yaratması için Avrupa sermayesinin sınırlarının genişlemesi ve tekellerin parçalanması gerekmektedir. Küreselleşme ile ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. O'ROURKE ve WILLIAMSON'IN, küreselleşmenin ne zaman başladığına yönelik yaptıkları çalışmada, 19. Yüzyılın başlarını işaret etmektedirler. Küreselleşmenin başlangıcı ticaret ve toplu emtiaların kıtalar arasındaki hareketini çok daha ucuza mümkün kılan teknolojik bir devrim olarak görülmektedir. İç pazardaki fiyatlar ile iç kaynak tahsisinin uluslararası ticaretten önemli ölçüde etkilenecek temel koşulların karşılandığı bir dönem olarak da ele alınmaktadır. (O'Rourke & Williamson, 2000, s. 25-28). Küreselleşmenin başlangıcının sanayi devriminden önce kıtalar arasında ticarete dayandığı söylenebilir. Küreselleşme sürecinin 19. Yüzyıl itibari ile dünya ekonomisi üzerinde etkisinin arttığı görülmekte ve modern bir olgu haline gelmektedir.

Küreselleşme diğer bir ifadeyle birbirine uzak yerleri, yerelde meydana gelen olayları kilometrelerce uzakta meydana gelen olaylarla şekillendirecek şekilde birbirine bağlayan dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanırken ayrıca insanlar, bilgi, fikirler, sermaye, mal ve hizmet süreçlerinin kıtalararası olarak devlet ve devlet dışı unsurlar arasında bağlantı ağları oluşmasıdır. (Clark, 2000, s. 86; Giddens, 1991, s. 64). Diğer bir ifadeyle küreselleşme insanların birbiri ile sosyal etkileşimi başta olmak üzere mal ve hizmetlerin akışı gibi unsurların uluslararası olarak bağlantılı bir hale gelmesi olarak görülebilmektedir. Küreselleşme, ulusal

olmayan rakiplerin ulusal pazarlara erişim hızının, sıklığının ve büyüklüğünün artmasıdır. Sosyal, kültürel ve eğlence pazarları (entelektüel mülkiyet, edebiyat, film, medya, müzik ve spor pazarları dahil) ve ticari mallar ile ticari hizmetlerin oluşturduğu tüm pazarlar küreselleşme kapsamında değerlendirilmektedir (Jr, 2000, s. 1-3). Küreselleşme genel olarak, ulusal ekonomilerin ticaret, sermaye akışı, göç, sosyal ve politik etkileşim ve bilgi ve teknolojinin yayılması yoluyla daha birbirine bağımlı ve yüksek oranda entegre hale geldiği süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte doğrudan yabancı yatırımlar, mal ve ticaret akışları ile sermayenin büyümesi etkili olmaktadır (Goldberg & Pavcnik, 2007; Aisbett, 2003). Bu tanımdan hareketle küreselleşme mal, hizmet, sermaye ve bilgi akışını engelleyen sınırların azalması olarak değerlendirilebilmektedir. Küreselleşmenin bu bağlamda çok çeşitli bir doğaya sahip olduğu söylenebilir. Küreselleşme sürecinin başlangıcı ve gelişmesine ilişkin olarak pek çok perspektif ve yorum bulunmaktadır.

Küreselleşmenin XV. Yüzyıldan itibaren üç ayrı evreden geçtiği görülmektedir. Bu evreler arasında ilk olarak köle ticareti ve yağmanın yaygın olduğu ve deniz aşırı kıtaların keşfedildiği dönem olan 1480 ile 1750'li yılları kapsayan sömürgecilik veya kolonileştirme evresi olarak adlandırılan dönem yer almaktadır. İkinci evrede yeni sömürgecilik veya emperyalizm olarak adlandırılan dönem olan ve sanayi devrimi ile başlayıp I. Dünya Savaşı'na kadar süren dönem bulunmaktadır. Üçüncü evrede ise 1970'li yıllarda çok uluslu şirketlerin uluslararası alanda faaliyetlerinin artması ve 1980'den sonra iletişim devriminin gerçekleşmesi ile 1990'dan itibaren tek kutupluluğun etkili olduğu son küreselleşme evresi yer almaktadır (Varlık, 2009, s. 122). Diğer tarafta ise küreselleşmenin kökeninin beş perspektif ile analiz edilebileceği görülmektedir. Ticaret, din, siyaset ve savaş yolu ile küreselleşmenin yaygınlaşarak insanların iyi yaşam şartlarına sahip olmasında temel belirleyici bir unsur olarak görülmektedir. İkinci perspektif, küreselleşmenin uzun vadeli bir süreç olarak algılanmasıdır. Bu görüşe göre, günümüzdeki küreselleşmeden önce de başka küresel çağların olduğu kabul edilmektedir. Her çağda küreselleşmenin zirveye ulaşarak sonrasında küçülmeye ve kaybolmaya mahkûm olduğu savunulmaktadır. Üçüncü görüş, küreselleşmenin bir dizi tarihsel evre veya dalga

olarak görülmesi ve her birinin kendi merkezine sahip olduğudur. Dördüncü bakış açısı, küreselleşmenin merkez noktalarının yeni ufuklar açan tarihsel olaylarda yer aldığını savunmaktadır. Beşinci görüş ise küreselleşme ile ilgili olarak yirminci yüzyılda yer alan güncel değişikliklere odaklanmaktadır. Bu görüşte, II. Dünya Savaşı öncesinde küresel süreçlerin coğrafi olarak daha sınırlı olduğu yer almaktadır (Ritzer & Dean, 2005, s. 52). Küreselleşme üzerinde öne sürülen bu beş bakış açısından hareketle özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra küreselleşme sürecinin daha yoğun bir şekilde değişikliğe uğradığı söylenebilmektedir.

Küreselleşmenin, dünya ekonomik sistemini oluşturan devletler, toplumlar ve kuruluşlar arasındaki bağlantılar ile ara bağlantılar ağını ifade ettiği görülmektedir. Yeni yapılar ve yeni ilişkilerin oluşmasına zemin oluşturan küreselleşme ile dünyanın bir bölümünde alınan iş kararları ve eylemler başka bir yerde önemli sonuçlar doğurmaktadır (Acs & Preston, 1997, s. 1). Küreselleşmenin en önemli özelliği kontrolsüz bir şekilde ilerlemesidir. Küreselleşme sürecinin itici gücüne rağmen, Çin'in Afrika'ya yapmış olduğu keşif seferleri ile Avrupa'nın denizaşırı toprakları ele geçirerek genişlemesinden farklı olarak çok sayıda işletmenin Avrupa'dan dünyaya yayılması olarak görülmektedir. Küreselleşme sürecinde imparatorluk ortaya çıkmamış ancak daha çok birbirleri ile rekabet halinde olan bir dizi imparatorluk alanı ortaya çıkmıştır. Küreselleşmenin sonucu olarak süreçten en fazla yarar sağlayan Batı kesimi olmuştur. Kuzey Amerika, Güney Amerika, Güney Afrika ve Avustralya, Avrupa'nın uzantıları haline gelmiştir. Bunun sonucunda, bu alanların sömürülmesi ile küresel servet dağılımı Avrupalı grupların lehine olacak şekilde değişmiştir (Modelska, 2003, s. 57-59). Küreselleşmenin tüm dünyada ticaret, mal ve hizmet akışı gibi süreçler ile şekillendiği söylenebilmektedir. Çok yönlü bir doğaya sahip olan küreselleşme olgusu ekonomik, sosyal ve siyasi olarak ele alınabilmektedir.

1.1.1 Küreselleşme Çeşitleri

Bu bölümde küreselleşme üç başlık altında ele alınacaktır. Bu başlıklar arasında ekonomik, siyasi ve sosyal küreselleşme yer almaktadır. Küreselleşme mal,

hizmet ve sermaye akışlarının hareketleri ile şekillendiği için ekonomik olarak değerlendirilebilmekte, ayrıca bu süreçte ulusların etkileşim haline geçmesi küreselleşmeye siyasi açıdan perspektif kattığı değerlendirilmektedir. Bilgi akışı, kültürel etkileşimler gibi unsurların da küreselleşme sürecine etki ettiğinden hareketle sosyal küreselleşme de küreselleşme çeşitleri içerisinde ele alınacaktır.

1.1.1.1. Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşmenin, 19. Yüzyıl'da boyut değiştirerek ekonomik olarak anlamlı hale geldiği ve hız kazandığı bilinmektedir (O'Rourke & Williamson, 2000, s. 25-28). Ekonomik küreselleşme, insani yeniliklerin ve teknolojik ilerlemenin bir sonucu olan tarihsel bir süreç olarak ele alınmaktadır. Ayrıca özellikle ticaret ve finansal akışlar nedeniyle dünya ekonomileri arasında artan entegrasyonu ifade etmektedir (International Money Fund, t.y.). Ticareti yapılan tüm mal ve hizmetlerin sınır ötesine taşınması ve uluslararası sermaye akışı ile birlikte teknolojilerin hızlı yayılması sonucunda ekonomik küreselleşme, ortaya çıkmaktadır. Ekonomik küreselleşme sonucunda dünya ekonomileri birbirine bağımlı hale gelerek entegrasyonları artmaktadır. Ülkelerin sahip oldukları pazar sınırlarının sürekli olarak genişlemesi karşılıklı olarak entegrasyonu artırırken aynı zamanda ekonomik kalkınmalarını da etkilemektedir. Bilgi paylaşımının artması ve teknoloji ekonomik küreselleşmenin itici gücünü oluşturmaktadır. Ekonomik küreselleşme aynı zamanda finansal sektörün küreselleşmesini etkilemekte ayrıca hızlandırmaktadır (Shangquan, 2000, s. 1-3). Uzun vadeli mal, sermaye ve hizmet akımları ile piyasa borsalarına eşlik eden bilgi ve algılar olarak ekonomik küreselleşme nitelendirilmektedir (Dreher, 2006, s. 1092).

II. Dünya Savaşı'nın ardından çok uluslu şirketlerin faaliyetlerinin artması uluslararası ticaretin büyümesine neden olmuştur. Bu sürecin 1960 yılından itibaren ekonomik küreselleşme sürecinin hız kazanmasına neden olduğu görülmektedir. 1971 yılından sonra ise Bretton Woods yarı sabit kur rejiminin çökmesi uluslararası piyasaların şekillenmesine neden olmuştur. Bu süreçten itibaren ise sermaye ve para piyasalarının uluslararası bir kimlik kazandığı menkul kıymet yatırımları ile banka

kredi hacimlerinin arttığı görülmektedir (Hirst & Thompson, 2004, s. 335). Ekonomik küreselleşme süreci çok uluslu şirket faaliyetlerinin artması, para akışları ve kredi hacimlerinin genişlemesi ile uluslararası kuruluşların almış oldukları kararlar neticesinde şekil aldığı ve hızlandığı söylenebilir. Ancak bu süreç ulus devletlerde birtakım etkiler meydana getirmektedir. Ekonomik küreselleşmenin hız kazanması neticesinde 1970 sonrası dönemde ülkelerin siyasi ve ekonomik yapılarında yeni aktörlerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Ekonomik küreselleşme sürecinin hız kazanması ülkelerin serbest ticaret faaliyetlerinden ve çok uluslu şirketlerin kararlarından etkilenmelerine neden olmaktadır. 1970 sonrasında yeni aktörlerin meydana gelmesinin ülkeler de birtakım yasal düzenlemelere gidilmesine neden olduğu görülmektedir. Bu düzenlemelere örnek olarak ülkelerin çok uluslu şirketlere karşı işçilerin haklarını korumak amacıyla kısıtlayıcı yasal düzenlemelere gitmeleri verilebilir (Crothers, 2018, s. 20-28). Ancak bu düzenlemeler çok uluslu şirketlerin hareketlerinde değişiklik yapmalarına da neden olabileceği değerlendirilmektedir. Çok uluslu şirketler bu kararlar neticesinde daha esnek kurallara sahip farklı ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştirme kararı alabilmektedir.

Devletler ekonomik küreselleşmenin sonuçlarına uyum sağlamak amacıyla uygulamaya koydukları yasal düzenlemeler dışında siyasi olarak örgütlenme gibi kararlara da başvurabilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği'nin kurulması devletlerin küreselleşmenin ekonomik ve kültürel sonuçlarının yönetilmesi amacıyla kurulmuş bir yapıdır. Ekonomik küreselleşme üzerinde diğer bir unsur ise, devletlerin küreselleşmenin oluşmasında rol aldıklarıdır. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Batı'da ortaya çıkan neoliberal serbest ticaret politikaları ve artan sermaye akışları, belirli ulus-devletlerin belirli dönemlerde yaptığı seçimlerin sonucunda oluşmuştur (Crothers, 2018, s. 20-28). Aslında bakıldığında ekonomik küreselleşme sonucunda gelen ekonomik dönüşüm devletin yeniden yapılandırılmasına yol açmaktadır. Ekonomik küreselleşme ve devletin uygulamaları arasındaki gerilim rekabet devletlerinde siyasi çatışmanın zeminini oluşturmaktadır (Cerny, 1997, s. 251-252). Bu durum küreselleşmenin siyasi olarak da ele alınmasının gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Yazılanlardan hareketle devletler her ne kadar ekonomik

küreselleşme sürecinde rol alsalar da ekonomik küreselleşme sonucunda etkilenen ekonomilerini, sosyal yapılarını, iç pazarlarını, toplum çıkarlarını korumak amacı ile yasal düzenlemelere gitmekte ve küreselleşmenin mantığına ters düşebilen savunma mekanizmaları geliştirebilmektedirler.

1.1.1.2. Siyasi Küreselleşme

Küreselleşme diğer taraftan siyasi olarak da ele alınabilmektedir. Ulusların aldıkları kararlar, küreselleşme sonucunda tüm dünyada etkili olabilmektedir. Bu doğrultuda siyasi küreselleşmenin ele alınmasında fayda olduğu görülmektedir. Siyasi küreselleşme, uluslararası ilişkiler de dahil olmak üzere siyasi ilişkilerin küresel seviyede, gerçekleşmesidir. Siyasi küreselleşme, ekonomik küreselleşmeden büyük ölçüde etkilenmektedir. Tarihte gerçekleşen bir takım siyasi olaylar ekonomik motivasyona sahip olarak gerçekleşmekteydi. Ancak, siyasi küreselleşme, sadece ekonomik motivasyon gibi nedenlere de indirgenememekle birlikte küreselleşme hükümet politikalarının yayılması ile karakterize edilmektedir (Dreher, 2006, s. 1092; Ritzer & Dean, 2005, s. 38). Siyasi küreselleşmenin merkezinde yer alan devletin, ulus devletten rekabet devletine dönüşmesi 3 paradoks ile açıklanmaktadır. İlk paradoksta, siyasi küreselleşme sürecinin devletin zayıflamasına neden olmaması için, fiili devlet müdahalesinin, rekabet gücü ile piyasalaşma adına genişlemesini gerektirmektedir. İkinci paradoksta, devlet aktörleri ve kurumları, küresel gelişmelerle daha etkili bir şekilde başa çıkabilmek için yeni karmaşık küreselleşme biçimlerini teşvik etmektedir. Üçüncü paradoks ise, yeni oluşan siyasi alanın devlet kurumlarının toplumsal dayanışmayı somutlaştırma kapasitesini engellemesi ya da modern ulus devlete daha derin meşruiyet, kurumsallaşmış güç verilmesidir (Cerny, 1997, s. 251-252). Sayılan bu üç paradoksun siyasi küreselleşmeyi yönlendirdiği görülmektedir.

Siyasi küreselleşme sürecinde ulus devletin gücünün farklı şekillerde etkilendiğine dair görüşlerin olduğu bilinmektedir. Bir kesim ulus devletin küreselleşme sonucunda gücünü kaybettiğini ve ulus devlette özerklik kaybına neden olduğunu belirtirken diğer bir kesim ise siyasi küreselleşme sürecinin yeni imkanlar

getirerek özgürleşme sağladığını öne sürmektedir. Küresel jeopolitik, küresel normatif kültür ve çok merkezli ağlar olarak üç boyutta ele alınan siyasi küreselleşme süreci devletlerin yapısında farklı bakış açıları meydana getirmektedir. Küresel jeopolitik süreci parlamenter ulus-devlete dayalı demokrasinin dünya çapında yayılması olarak ele alınırken, küresel normatif boyutu insan haklarını ve sürdürülebilir kalkınmayı merkezinde bulundurmaktadır. Son boyutta yer alan çok merkezli ağ boyutu merkezinde ise iletişim kaynakları ve hareketlilik yer almaktadır. Tüm bunların sonucunda siyasi küreselleşme süreci, uluslararası sivil toplum örgütleri, Dünya Sosyal Formu gibi küresel sivil toplum kuruluşlarının oluşmasına neden olmaktadır (Delanty & Runford, 2007, s. 414-416). Siyasi küreselleşme süreci bu üç boyutun bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşme sürecinin etkilerine karşı devletlerin aldıkları önlemler, uygulamaya koydukları politikalar ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere çeşitli uluslararası kurumların kurulmaları siyasi küreselleşmenin sonucu olarak görülebilir.

1.1.1.3. Sosyal Küreselleşme

Küreselleşme çeşitleri içerisinde ele alınabilecek diğer bir unsur ise sosyal küreselleşmedir. Sosyal ilişkilerin artması ile birlikte birbirlerine sınırları olan ülkeler arasındaki bağlantıların da artış gösterdiği bilinmektedir. Sosyal ilişkilerin artması toplumdaki kültürel, ekonomik ve sosyal ilişkilerin ulus-devlet sınırları boyunca etkilerin artmasına neden olmaktadır. Sosyal küreselleşmenin sonucu olarak dünyanın bir tarafında meydana gelen olaylar ve alınan kararlar diğer tarafta önemli etkiler meydana getirebilmektedir. Küresel iklim değişikliği, çevresel bozulmalar küresel etkiler sosyal küreselleşmenin sonuçlarına olarak örnek gösterilebilmektedir. Sosyal küreselleşme neticesinde iletişim araçlarının gelişmesinin katkısıyla insanlar arasındaki etkileşimler de artış göstermektedir. Örneğin, dünyanın bir ucunda meydana gelen olayların etkileri, iletişim araçları ile birlikte, insanların oturma odalarına kadar girebilmektedir (Cochrane & Pain, A globalizing society?, 2004, s. 5-17). Sosyal küreselleşme, kültür, din, bilim, sağlık ve tıp, spor ve eğitim alanlarında da görülmektedir. Diğer taraftan birbirlerine uzak olan kültürlerin de sosyal küreselleşmenin etkisiyle bir araya gelerek etkileşim içerisine girdikleri bilinmektedir.

Örneğin; dünyanın herhangi bir yerinde Çin, Hint ve İtalyan yemeklerinin aynı anda bulunabilmesi, Hollywood ve Bollywood filmlerinin yaygınlaşması uluslararası alanda çeşitli kültürel etkilere neden olmaktadır (Ritzer & Dean, 2005, s. 38-40). Coco-Cola, Mc Donalds markaları ve Hollywood filmleri ile dünyanın diğer bölgelerinde karşılaşılması Amerika'nın kültür ihracına örnek olarak gösterilebilir (Cochrane & Pain, A globalizing society?, 2004, s. 5-17). Sosyal küreselleşme sayesinde örnekte olduğu gibi devletler kültür ihracı yapabilir hale geldiği değerlendirilmektedir.

İnternetin ortaya çıkışı bilimin küreselleşmesini ve bilgiye ulaşımı kolaylaştırmıştır. Verilerin ve bilgilerin dünyanın birçok yerinden gelmesi bilimin doğası gereği küresel bir girişim olarak görülmektedir. Küresel medya ve televizyonun yaygınlaşması ile birlikte tenis, futbol gibi spor dallarına küresel bir ilgi oluşmuştur. Sosyal küreselleşme, fikirlerin, bilginin, görüntülerin ve insanların yayılması olarak ifade edilebilmektedir. (Dreher, 2006, s. 1092) Sosyal küreselleşme sayesinde insanların arasındaki fiziki mesafenin anlamını yitirdiği görülmektedir. Sosyal etkileşimlerin artması ile ekonomik ve sosyal uygulamaların da içi içe geçtiği değerlendirilmektedir. Sosyal küreselleşmenin sonucu olarak kültürlerin etkileşim içerisine girdiği, ülkelerin sınırlarının bilgi, haber, iklim değişikliği, çevresel etkiler gibi unsurlar karşısında anlamını yitirdiği görülmektedir.

1.1.2. Küreselleşmeye Etki Eden Faktörler

Küreselleşmenin çeşitlerinin sayıldığı bir önceki bölümde küreselleşmenin bir süreç içerisinde olduğuna ve bu süreçte ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda ele alınan kararlar ve faaliyetler neticesinde küreselleşmenin şekillendiğine değinilmiştir. Bu süreçte küreselleşmeye etki eden ve küreselleşme sürecinin hız kazanmasında çeşitli faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu bölümde çok uluslu şirketler, uluslararası kuruluşlar, teknoloji, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımların küreselleşmeye etkisi incelenecektir.

1.1.2.1. Çok Uluslu Şirketler

Küreselleşme sürecini şekillendiren ve faaliyetleri ile sürece hız kazandıran unsurlardan biri çok uluslu şirketlerdir. OECD tarafından çok uluslu işletmeler, uluslararası sermaye transferini, yüksek vasıflı işgücünü, teknolojiyi ve nihai ve ara ürünleri bulundurdıkları için küreselleşmenin itici gücü olarak nitelendirilmiştir (OECD, 2010, s. 9-10). Çok uluslu şirketlerin tüm dünyada etkinliklerinin yaygınlaşması küreselleşme sürecinde ülke ekonomilerine de katkı sağlamaktadır. Çok uluslu şirketler, küresel üretimi organize ederek, kaynakların kar maksimizasyonu ilkesini benimseyerek faaliyet göstermektedir. Bu sayede çok uluslu şirketler, ekonomik küreselleşmenin ana taşıyıcısı olma özelliğine sahip olmuşlardır. (Shangquan, 2000, s. 2) Çok uluslu şirketlerin yaygın ağlara sahip olmalarının arkasında, sanayi devrimi sonrasında imalat sanayi sektörünün gelişme göstererek bu sektörde faaliyet gösteren İngiliz firmaların yoğun bir şekilde Kuzey ve Güney Amerika başta olmak üzere Afrika ve Avustralya kıtalarında gerçekleştirmiş oldukları yatırımların etkili olduğu da aşîkardır. Çok uluslu şirketler, komşu ülkelerle kendi çıkarları için iyi ilişkiler kurmaya çalışarak, genelde yerel firmalardan daha yüksek maaşlar ve daha iyi yan hak sağladıklarına yönelik anlayış mevcuttur. (Wiarda, 2007, s. 61) Bundan dolayı çok uluslu şirketlerin bulundukları ülkelerde geçerli kurallara ve yasalara uyma konusunda hassas oldukları da söylenebilmektedir.

19. Yüzyılın ortalarından sonra dünya ekonomisinde ortaya çıkan çok uluslu şirketler, 1920'li yıllara gelindiğinde olgunlaşmışlardır. 1930'da Büyük Buhran ve Birinci Dünya Savaşı'ndan zarar görmüş olsalar da 1940 ile 1950 yıllarından itibaren tüm dünyada etkinlikleri genişlemeye başlamıştır. (Hirst & Thompson, 2004, s. 336) Sanayi devrimi sonrasında başta imalat sektörü olmak üzere diğer sektörlerin de gelişmesi ile çok uluslu şirketlerin birden fazla kıtada faaliyet göstermeye başlamalarıyla 19. Yüzyıl sonrasında gelişmelerini ve etkinliklerini artırdıkları görölmektedir. Çok uluslu şirketlerin gerçekleştirmiş oldukları ekonomik faaliyetlerin tüm dünyada küreselleşme sürecine yön verdiği görölmektedir.

1.1.2.2. Uluslararası Kuruluşlar

Küreselleşme sürecine yön veren diğer bir unsur uluslararası kuruluşlardır. Siyasi küreselleşmenin bir unsuru olarak devletler, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar gibi kurumaların kurulmasına ön ayak oldukları bilinmektedir. Küreselleşen bir dünya fikrini destekleyen devletlerin küresel sistemi yönetmek amacıyla sistemin temel yapısı olarak tanımladıkları uluslararası kuruluşların kurulmasında yer almışlardır. Bu uluslararası kuruluşlar arasında, Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu sayılabilmektedir. Uluslararası Para Fonu'nun, küresel finansın düzenlenmesinde ve dengelenmesi amacıyla kurulduğu bilinmektedir. Uluslararası Ticaret Örgütü'nün kuruluş amacı arasında ise küresel ticaretin düzenlenmesi yer almaktadır (Cochrane & Pain, s. 5-17). Bretton Woods kurumları olan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası küreselleşmenin daha iyi çalışmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bretton Woods kurumları, 1944 yılında, uluslararası ekonomik iş birliğini teşvik ederek küresel entegrasyonun faydalarını geri kazanmaya ve sürdürmeye yardımcı olmak için kurulmuştur. Dünya Bankası uzun vadeli yatırım projeleri, kurumsal yapılanma, sosyal, çevresel ve yoksulluk konularına odaklanmaktadır. Uluslararası Para Fonu, uluslararası para sisteminin işleyişine ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin ön koşulu olarak sağlam makroekonomik politikaların geliştirilmesine odaklanmaktadır. (Globalization: A Framework for IMF Involvement, 2002) Yazılanlardan hareketle özellikle küresel sermaye hareketlerinin, ticaretin, yatırımların takip edilmesi ayrıca küreselleşmenin getirmiş olduğu ve artan sosyal, siyasal etkileşimlerin kontrol edilebilmesi amacıyla uluslararası kurumların kurulduğu söylenebilir. Uluslararası kuruluşların uyguladıkları politikaların küreselleşmenin itici gücünü oluşturduğu değerlendirilmektedir.

1.1.2.3. Teknoloji

Teknolojik gelişmelerin küreselleşme sürecinde etkili olduğu görülmektedir. Özellikle üçüncü sanayi devrimi olarak da nitelendirilen iletişimin yaygınlaşması ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte iletişim maliyetlerinin azalması küreselleşmenin yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bilginin saklanabilmesinin mümkün hale gelmesi,

işlenmesi ve iletilmesi amacı ile dijital platformlardan yararlanılmaya başlanması küreselleşmenin yaygınlaşmasında etkin rol oynamaktadır (Bayar F. , 2008, s. 29). Sanayinin gelişmesinin en önemli etkilerinden biri iletişim teknolojilerinin dönüşmesinin sağlanmasıdır. İletişim teknolojileri, mekanik baskının Avrupa'ya ilk girişinden bu yana küreselleşmenin tüm yönlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Kitleli tirajlı gazetelerin erken büyüme döneminde çok sayıda yazar tarafından dikkate alınması medyanın küreselleşen etkisine örnektir (Giddens, 1991, s. 77). NORDAU eserinde, modern gazetelerin bir sonucu olarak, yerel bir köyün sakininin, yüz yıl öncesinin başbakanına göre çağdaş olaylara ilişkin olarak daha geniş bir anlayışa sahip olduğunu belirtmektedir. Örneğin; yerel bir köy sakini, "Şili'de devrim, Doğu Afrika'da savaş, Kuzey Çin'de katliam, Rusya'da kıtlık" gibi meselelerle modern gazeteler sayesinde aynı anda ilgilenebilmektedir (Nordau, 1985). Aslında küreselleşme sürecinin internet kullanımının başlamasından çok önce başladığı bilinmektedir. Bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin küreselleşme sürecinin hız kazanmasında etkili olduğu görülmektedir (Hrynyshyn, 2002, s. 101). Teknoloji küreselleşmeyi mümkün ve kolay hale getirmektedir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, uluslararası iletişimi ucuz hale getirirken, denizaşırı ülkelerdeki TV yayınlarını izlenebilir hale getirmektedir. Aynı şekilde küreselleşme de teknolojinin kullanılabilirliğini artırmakta olup küreselleşme sayesinde, insanlar benzer ürünleri ve hizmetleri satın alabilmektedir. Bu şekilde dünya çapındaki pazarlar gelişmekte, küreselleşme yeni teknolojilerin gelişmesine hız kazandırmaktadır. (Aggarwal, 2011, s. 62-63). Küreselleşme ve teknolojinin etkileşim halinde olduğu çalışmalarda yer almaktadır. Başta iletişim teknolojileri olmak üzere teknolojiye gelişmelerin küreselleşme sürecine hız kazandırdığı aynı zamanda küreselleşmenin etkisiyle teknolojik ürünlerin uluslararası olarak kullanılabilir hale geldiği yorumu yapılabilir.

1.1.2.4. Dış Ticaret, Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Küreselleşme sürecine yön veren unsurlar arasında dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar yer almaktadır. Uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik entegrasyonun temel yapı taşlarını oluşturmaktadır (OECD, 2010, s. 8). Doğrudan yabancı yatırımlar yolu ile küreselleşme, gerek satın alınan ürünler ve

hizmetler ile gerekse de iletişim ve iş yeri gibi mekanizmalar ile hayatımızın parçası haline gelmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar ile eğitim, sağlık tarım gibi alanlarda yatırım yapılan ülkenin ekonomik olarak toparlanması açısından fayda sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye girişleri ülkelerin gelişmesini sağlamaktadır. Doğrudan yabancı yatırım küreselleşmenin derinleşmesine neden olan etkenlerden biridir (Donciu, 2013, s. 177-178). Diğer taraftan finansal araçların ticaretinin telekomünikasyon ve veri işleme gibi hizmetlerin gelişmesiyle günün her saati mümkün hale geldiği bilinmektedir (Acs & Preston, 1997, s. 1). İleri teknoloji ve bilgi aktarımlarının gelişmesinin doğrudan yabancı yatırımları küreselleşmenin önemli bir faktörü haline getirdiği değerlendirilmektedir. Diğer taraftan dış ticaret hareketleri küreselleşme sürecini hızlandırmaktadır. Ülkelerin ticaretin serbestleşmesi için atmış oldukları adımlar ve daha az müdahale eder hale gelmeleri küreselleşme sürecinde yer bulmaktadır.

Ticaretin serbestleşmesi hükümetin müdahalede bulunması ile ticaret akışlarının bozulmasını engelleyecek politika değişikliğini ifade etmektedir. Bu politika değişiklikleri arasında; tarifeler, harçlar, ek ücretler ve vergiler gibi fiyat araçları ile kotalar, yasaklar, lisanslar, ithalat mevduatları vb. gibi tarife dışı kısıtlamalar bulunmaktadır (Li, 2004, s. 560). Dış ticaret faaliyetlerinde hükümet müdahalelerinin kısıtlayıcı etkilerde bulunmasına karşı olarak ticaretin serbestleştirilmesinin küreselleşme sürecinin hız kazanmasında etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

1.1.3. Küreselleşmeyi Ölçen Endeksler

2000 yılından itibaren küreselleşme ile ilgili olarak endeksler üzerine birçok çalışma yayımlanmaktadır. Bu çalışmalar ile ilgili olarak, ilk olarak 2001 yılında A.T. Kearney / Dış Politika Küreselleşme Endeksi'ne ilişkin hesaplamalar başlatılarak sürenin 2006 yılına kadar devam ettiği görülmektedir (A.T. Kearney/Foreign Policy, 2001). Ardından, 2002 yılında KOF küreselleşme endeksi ikinci çalışma olarak ortaya çıkmaktadır (Dreher, 2006; Dreher, Gaston, & Martens, 2008). Warwick Üniversitesi

kapsamında olan Küreselleşme ve Bölgeselleşme Çalışmaları Merkezi (CSGR) tarafından 2002 ile 2004 yıllarını kapsayan bir endeks ortaya konulmaktadır (Lockwood & Redoano, 2005). 2004 yılında ise Kluver & Flu tarafından Kültürel Küreselleşme Endeksi'ne ilişkin çalışma önerilmiştir (Kluver & Fu, 2004). 2008 yılında Maastricht Küreselleşme Endeksi (MGI) yayımlanmıştır (Figgie & Martens, 2014; Martens & Raza, 2009; Martens & Zyweitz, 2006). 2010 yılında ise Yeni Küreselleşme Endeksi (NGI)'nin yayımlandığı, 2012 yılında ise Kişi Temelli Küreselleşme Endeksi (PBGI) önerildiği görülmektedir (Caselli M. , 2012; Vujakovic, 2010). Bu bölümde küreselleşme üzerine yapılan çalışmalar neticesinde yayımlanan endeksler ele alınacaktır. Küreselleşme olgusunun hangi seviyede olduğu uluslararası alanlarda yayımlanan endeksler ile açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin ölçülebilmesi amacıyla yayımlanan endekslerin önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

1.1.3.1. KFP Küreselleşme Endeksi

A.T. Kearney / Dış Politika Küreselleşme Endeksi (A.T. Kearney/Foreign Policy Globalization Index, KFP Globalization Index), ticaret ve finansal akışlar, insanların sınırlar arasında dolaşımı, uluslararası telefon trafiği, internet kullanımı ve uluslararası anlaşmalara ve barışı koruma operasyonlarına katılım gibi değişkenleri içermektedir. 2004 yılında yayımlanan Küreselleşme Endeksinde 62 ülke yer almaktadır. Bu ülkeler dünya GSYİH'nın yüzde 96'sını oluştururken dünya nüfusunun da yüzde 84'ünü oluşturmaktadır. Endeks, Ekonomik entegrasyon, ticaret, doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve portföy sermaye akışlarının yanı sıra yatırım geliri ödemeleri ve gelirlerine ilişkin verileri içermektedir (Amburn, 2009).

1.1.3.2. KOF Küreselleşme Endeksi

KOF Endeksi, 23 değişkeni ve küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarını kapsayan üç alt endeksi birleştirmektedir. Ekonomik küreselleşme, bu endeks iki değişken gruptan oluşmaktadır. Ekonomik küreselleşme endeksinde gerçek akışlar ve kısıtlamalar olarak iki değişken bulunmaktadır. Gerçek akışlar ticaret,

doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımı ve yabancı uyruklu kişilere gelir ödemesini oluştururken; kısıtlamalar, gizli ithalat engelleri, ortalama tarife oranı, uluslararası vergiler ticaret ve sermaye hesabı kısıtlamalarından oluşmaktadır.

Tablo 1.1: KOF Küreselleşme Endeksi'nin Yapısı, Değişkenleri ve Ağırlıkları

KÜRESELLEŞME ENDEKSİ DE FACTO	AĞIRLIKLAR	KÜRESELLEŞME ENDEKSİ DE JURE	AĞIRLIKLAR
Ekonomik Küreselleşme de facto	33,3	Ekonomik Küreselleşme de jure	33,3
<i>Ticari Küreselleşme, de facto</i>	<i>50</i>	<i>Ticari Küreselleşme de jure</i>	<i>50</i>
Mal ticareti	37,1	Ticaret düzenlemeleri	26,2
Hizmet ticareti	43,4	Ticaret vergileri	27,9
Ticari ortak çeşitliliği	19,5	Tarifeler	27,5
		Ticaret anlaşmaları	18,4
Finansal Küreselleşme, de facto	50	Finansal Küreselleşme, de jure	50
Doğrudan yabancı yatırım	26,4	Yatırım kısıtlamaları	30,6
Portföy yatırımı	16,8	Sermaye hesabı açıklığı	39
Uluslararası borç	28,1	Uluslararası yatırım anlaşmaları	30,4
Uluslararası rezervler	1,3		
Uluslararası gelir ödemeleri	27,3		
Sosyal Küreselleşme, de facto	33,3	Sosyal Küreselleşme, de jure	33,3
<i>Kişilerarası Küreselleşme, de facto</i>	<i>33,3</i>	<i>Kişilerarası Küreselleşme, de jure</i>	<i>33,3</i>
Uluslararası ses trafiği	20,5	Telefon abonelikleri	39,4
Transferler	22	Ziyaret özgürlüğü	32,3
Uluslararası Turizm	21,5	Uluslararası havaalanları	28,4
Uluslararası öğrenciler	18,9		
Göç	17,1		
Bilgisel Küreselleşme, de facto	33,3	Bilgisel Küreselleşme, de jure	33,3
Kullanılan internet bant genişliği	41,4	Televizyon erişimi	37,5
Uluslararası patentler	29,2	İnternet girişi	42,6
Yüksek teknoloji ihracatı	29,4	Basın Özgürlüğü	19,9
Kültürel Küreselleşme, de facto	33,3	Kültürel Küreselleşme, de jure	33,3
Kültürel mal ticareti	28,6	Cinsiyet paritesi	23,1
Kişisel hizmet ticareti	24,7	İnsan Sermayesi	41,6
Uluslararası ticari markalar	8,2	Sivil özgürlükler	35,2
McDonald's restoranları	21,9		
IKEA mağazaları	16,5		
Siyasi Küreselleşme, de facto	33,3	Siyasi Küreselleşme, de jure	33,3
Elçilikler	37,1	Uluslararası Kuruluşlar	36,5
Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Misyonları	24,7	Uluslararası Anlaşmalar	32,6
Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları	38,2	Anlaşma Ortağı Çeşitliliği	30,9

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Egbert Sturm, J. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Aralık 15, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Sosyal küreselleşme endeksi üç değişken gruptan oluşmaktadır. İlk değişken kişisel temas verileridir. Kişisel temas verileri değişkenini telefon trafiği, transferler, uluslararası turizm, yabancı nüfus, uluslararası mektuplar gibi veriler oluşturmaktadır. İkinci değişken bilgi akışı verileridir. Bilgi akışlarını internet kullanıcıları, televizyon, gazete ticareti gibi unsurlar etkilemektedir. Üçüncü değişken ise kültürel yakınlık verileridir. Bu değişken içerisinde yer alan faktörler ise McDonald's restoranlarının sayısı, IKEA mağazalarının sayısı, kitap ticaretidir.

Siyasi küreselleşme endeksinde dört bireysel değişken bulunmaktadır. Bu değişkenler, ülkelerdeki elçilikler, uluslararası örgütlere üyelik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi görevlerine katılım, uluslararası anlaşmalardır. Ekonomik, sosyal ve siyasi küreselleşmeden oluşan üç alt indeks KOF Küreselleşme endeksini oluşturmaktadır. 207 ülke için siyasi alt küreselleşme endeksi, 150 ülke için ekonomik alt küreselleşme endeksi ve 193 ülke için sosyal küreselleşme alt endeksi bulunmaktadır (Potrafke, 2015, s. 511).

1.1.3.3. CSGR Küreselleşme Endeksi

Center for the Study of Globalization Index (CSGR) olarak adlandırılan kısaca CSGR küreselleşme endeksi, 1982'den 2001'e kadar olan dönemde birçok ülke için küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarını yıllık bazda ölçmektedir. Her ülke ve her yıl için aynı değişkenlerin kullanıldığı endeksin zaman ve ülkeler arasında karşılaştırma yapılabilecek olarak normalleştirildiği belirtilmektedir. CSGR küreselleşme endeksi aynı zamanda, küreselleşme ile ekonomik büyüme, eşitsizlik ve hükümet harcamaları gibi değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesini de sağlamaktadır (Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation).

CSGR Küreselleşme endeksinin hesaplanmasında beş aşamanın takip edildiği görülmektedir. Bu aşamalar sırasıyla, dizine girmesi gereken “ilgili değişkenler” ile ilgili olarak analiz yapılması; değişkenlerin sayısal ölçülerinin bulunması, nicel ölçümlerin, farklı ortalama sayısal değerlere sahip olabileceği sorununa karşın olarak

normalleştirilme yapılması; normalleştirilmiş değişkenlerin ortalama veya ağırlıklı ortalamasının hesaplanarak her ülke için her yıl sayısal bir puan belirlenmesi; sayısal puanları belirlenen ülkelerin sıralanması yer almaktadır (Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation). CSGR Küreselleşme Endeksi kapsamında üç ayrı alt endeks hesaplanmaktadır. Bu alt endeksler arasında ekonomik küreselleşme endeksi, sosyal küreselleşme endeksi ve siyasi küreselleşme endeksi yer almaktadır. Ekonomik küreselleşme endeksinin değişkenleri arasında, ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve gelir yer almaktadır. Sosyal küreselleşme endeksinin değişkenleri arasında, yabancı hisse senedi, yabancı nüfusun toplam nüfusa oranı, işçi gelirleri, toplam turist sayısı, dakika bazında kişi başına giden uluslararası telefon aramaları, internet kullanıcı sayısı, ticareti yapılan film sayısı, ticareti yapılan kitap ve gazete sayısı, işi başına gönderilen ve gönderilen uluslararası mektup sayısı yer almaktadır. Siyasi küreselleşme endeksi oluşturulurken ise kullanılan değişkenler olarak ülkedeki yabancı büyükelçilik sayısı, ülkenin katıldığı Birleşmiş Milletler barışı koruma operasyonlarının sayısı, uluslararası kuruluşlara üyelik sayısı dikkate alınmaktadır (Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation).

1.1.3.4. MGI Küreselleşme Endeksi

Maastricht Küreselleşme Endeksi (MGI) İlk olarak, küreselleşmenin ekonomik boyutuna neoliberal yaklaşım ile karakterize edilen endeks oluşturma amacıyla, Martens & Zyweitz tarafından oluşturulmuştur (Marten & Zywiez, 2006). MGI 5 ayrı göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler arasında, politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve çevresel alanlar bulunmaktadır. MGI'yi diğer küreselleşme endekslerinden ayıran özellik, çevresel alanların ve bir ülkenin askeri, endüstriyel kompleksine ilişki bilgilerin göstergelere dahil edilmesidir. 117 ülkeyi kapsayan endeksin hesaplanmasında, 2008 yılında yayımlanan “Bileşik Göstergelerin Oluşturulması El Kitabı”na başvurulduğu belirtilmektedir. Endeks hesaplandığında, ülkenin aldığı puanın yüksekliği, ülkenin ne kadar küreselleştiğini göstermektedir. Puanın yüksek olması, ülkenin o kadar küreselleştiğini belirtmektedir. Hesaplama sonuçlarına göre ülkelerin küreselleşme puanı 2000 yılında 40,56 iken 2012 yılında 51,19 olmuştur (Figgie&Martens, 2016, s. 384-387). Endeks kapsamında teknolojinin

etki alanının genişlemesinin küreselleşme için önemli etken olduğu değerlendirildiği görülmektedir.

1.1.3.5. NGI Küreselleşme Endeksi

Literatürdeki diğer küreselleşme endekslerine ilişkin olarak, NGI Küreselleşme Endeksinin yeni öneriler getirdiği belirtilmektedir. Yeni Küreselleşme Endeksi olarak da adlandırılan NGI küreselleşme Endeksi kapsamında 21 değişken yer almaktadır. Bu değişkenler arasında yer alan 5 değişken daha önce çalışması yapılan endekslerin içerisinde yer almamaktadır. Farklı olarak endekse eklenen değişkenler arasında, hizmet ticaretinden ayrılarak hesaplanan mal ticareti, stok değişkeni, yerleşik olmayanların ticari marka başvuruları, yerleşik olmayanların patent başvuruları, çevre anlaşmaları, uluslararası internet bant genişliği, belirli bir ülkeden yurtdışında okuyan öğrencilerin, o ülkedeki toplam yükseköğretime kayıt yüzdesi olarak sayısını gösteren giden öğrenci hareketliliği yer almaktadır. Söz konusu endeks üç temel alanda açıklanmaktadır. Bu alanlar arasında ekonomik, politik ve sosyal alan bulunmaktadır (Vujakovic, 2010, s. 3-8).

1.1.3.6. PBGI Küreselleşme Endeksi

Caselli, Kişi Temelli Küreselleşme Endeksinin (PBGI) altı ana boyutu dikkate alması gerektiğinin belirtmektedir. Bu boyutlar arasında, küresel senaryoda hareket etmek ve hareket etmek için gerekli kaynaklara ve yeteneklere sahip olmak; uluslar üstü ve eğilimsel olarak küresel alanlarda etkili hareketlilik ve faaliyet; küresel veya herhangi bir oranda bölgesel olmayan varlıklara ait olma ve aidiyet duygusu; küresel kitle iletişim akışlarına maruz kalma; küresel veya herhangi bir oranda uluslar üstü iletişim akışlarına katılım; küresel bilinç derecesi yer almaktadır (Caselli M. , 2012, s. 132). PBGI'nin, bir kişinin, topluluğun veya coğrafi bölgenin küreselleşme derecesini en çok etkileyen faktörleri tanımlamak ve analiz etmek için kullanılabileceği belirtilmektedir (Caselli , 2013, s.7). Endeks kapsamında PBGI'nin küreselleşmenin kilit bileşenini oluşturan küresel bilinci ölçebileceği görülmektedir.

1.1.3.7. OECD'nin Belirlediği Küreselleşmeye İlişkin Ölçütler

OECD'nin 2010 yılında hazırlamış olduğu çalışmada küreselleşmenin göstergesi olarak ticaretin ve yatırımların küreselleşmesi, teknoloji ve bilginin küreselleşmesi, çok uluslu şirketlerin küreselleşmesini ortaya koymaktadır. Ticaret ve yatırımların küreselleşmesine ilişkin ölçütler arasında; uluslararası mal ve hizmet ticareti, doğrudan yabancı yatırımlar ile portföy yatırımları yer almaktadır. Teknoloji ve bilginin küreselleşmesine ilişkin ölçütler arasında ise bilim ve teknolojinin, yüksek niteliğe sahip beşerî sermayenin, çevresel teknolojinin küresel düzeyde olması gerekmektedir. Çok uluslu şirketlerin küreselleşme ve küreselleşmeye ilişkin ölçütleri arasında ise, içe yönelik faaliyet, dış faaliyet ile ciro ve istihdamda ana şirketlerin payı gibi ölçütler bulunmaktadır (OECD, 2010).

1.2. FIRSAT EŞİTSİZLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Ahlak felsefesine göre diğer eşitsizlik türlerinden ayrılan fırsat eşitsizliğine ilişkin olarak literatürde yer edinen varsayım eşit fırsatın yalnızca önceden belirlenen dışsal olan ve ahlaki açıdan bağlantılı olmayan ırk, cinsiyet, aile ve doğum yeri gibi farklı koşullar barındıran gruplar arasında oluştuğudur (Ferreira, Gignoux, & Aran, 2010, s. 1). Yani gelir, eğitim, varlık düzeyi gibi sonuçlardaki eşitsizliğin söz konusu koşullardan bağımsız olduğu derecede kabul edilebileceği varsayımı literatürde bulunmaktadır. Fırsat kavramına ilişkin olarak önemli literatürde önemli bir yer edinen ROEMER'İN fırsat eşitliği ile ilgili olarak ortaya koymuş olduğu temel kavramsal ayrımın yapılan pek çok çalışmaya zemin hazırladığı görülmektedir.

ROEMER, fırsat eşitliğinin sonuçlarını koşullara ve çabaya bağlandığında koşulların bir kişinin çevresinin sorumlu tutulmaması gereken özellikleri olduğunu ve çabanın kişinin sorumlu tutulması gereken seçim değişkeni olduğu şeklinde tanımlamaktadır. Aynı zamanda fırsat eşitliği “oyun alanını eşitleme” şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Koşullar birey dışında oluşan çevresel etkilere, çaba ise, bireyin toplum tarafından sorumlu tutulduğu eylemlerin toplamını içermektedir. Araç ise hedefin değerini değiştirmek için manipüle edebilen politikadır. Burada fırsat

eşitliği politikası, aracın değerini oluşturmaktadır. Araç olarak tanımlanan politika, dezavantajlı koşullara sahip olan kişileri telafi etmek amacıyla kullanılmaktadır. Politika dezavantajlı olan kesimi telafi etmek amacıyla kullanıldığında bu kesim hedefin daha yüksek bir değerini elde etme şansına sahip olmaktadır. Roemer, aynı derece çaba sarf eden herkesin hedefe ulaşmada aynı şansa sahip olduğu durumda fırsat eşitliğinin elde edildiğini belirtmektedir (Roemer, 2004, s. 49-50). Fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde politika yapıcılar aslında fırsatları eşitlemeye çalışmakta genellikle yapılan çalışmaların ise gelir üzerine olduğu görülmektedir. Dolayısıyla koşullar aslında bireylerin dışında gelişmektedir.

Diğer taraftan fırsat eşitsizliğinin getirmiş olduğu birtakım olumsuz durumlar vardır. İnsanlar fırsat eşitsizliğinin bulunduğu durumlarda becerilerini en iyi şekilde kullanamamakta aynı zamanda bu durum girişimci fikirlerin ortaya çıkmasına engel teşkil etmektedir. Uzun vadede ise fırsat eşitsizliği ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkilemekte ayrıca ülkenin gelir ve servet eşitsizliği ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır (Marrero & Rodríguez, 2013). Aynı zamanda fırsat eşitliğinin temelini oluşturan unsurlardan biri ise kişilerin hayatta başarılı olmaları için imkanlara sahip olmalarıdır. Bireylerin eşit bir şekilde yaşamlarına başlamaları ve eşit koşullar ile karşı karşıya kalmaları olarak da ifade edilmektedir. Bireylerin başarıya ulaşırken adil olmayan engellerin ve problemlerin ortadan kaldırılması fırsat eşitliğinin sağlanması için önem arz etmektedir (Ashford, 2011, s. 37-38). Fırsat eşitsizliğinin sonuçları arasında yer alan ve insanların becerilerini etkin bir şekilde kullanamamasının sadece toplumsal olarak değil ekonomik olarak da sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Fırsat eşitsizliğinin sağlanmasında bireyin elinde olmayan koşulların iyileştirilmesinin ise fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Fırsat eşitsizliğinde etkili olan unsurlar bir sonraki bölümde ekonomik, sosyal ve politik olarak ele alınacaktır.

1.2.1. Fırsat Eşitsizliğinin Nedenleri

Geleneksel olarak fırsat eşitliği eğitime, pozisyonlara ve işlere erişimde bir engelin olmaması olarak anlaşılmaktadır. Bireyler gelir, sağlık, statü ve fayda gibi

sonuçlardan sorumlu olmaktadır. Diğer bir ifadeyle toplam eşitsizliğin bireylerin seçimlerinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (J. R., 1995). Ancak geleneksel görüşü sorgulayan çalışmalarda fırsat eşitliğinin kişinin kontrolü dışındaki çeşitli koşullar ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bir bireyin karşı karşıya kaldığı sonucun, çaba (örneğin, çalışılan saat sayısı, meslek seçimi ve insan sermayesine yatırım) ve koşullar (ırk, sosyoekonomik, kültürel) olarak adlandırılan bireyin kontrolü içindeki ve dışındaki değişkenlerin bir fonksiyonu olduğu kabul edilmektedir (Rawls, 1971; Sen, 1980; 1990). Bu doğrultuda bireylerin yalnızca kendi çabalarından sorumlu oldukları fırsat eşitsizliğinin farklı koşullardan kaynaklanan sonuç eşitsizliklerini ifade ettiği görülmektedir. Fırsat eşitsizliğinin oluşmasında etkili olan koşulların ortaya çıkmasında birden fazla unsur ele alınabilir. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ve performanslarının yanında, kişinin içinde bulunduğu sosyoekonomik ortam, kültürel değerler ve ırk gibi unsurlar koşulların etkili olduğu fırsat eşitsizliğini meydana getirebileceği görülmektedir. Koşullar üzerinde etkili olabilecek ekonomik, sosyal ve politik nedenler bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

1.2.1.1. Ekonomik Nedenler

Çaba ve koşulların birlikteliğinden kişinin karşı karşıya olduğu fırsat eşitsizliğini meydana getireceğine değinilmekteydi. Kişilerin karşı karşıya kaldıkları koşullardan sorumlu tutulamayacaklarının ise literatürde yer aldığı görülmektedir. Ekonomik ilerleme ile kaydedilen fırsatların çocuklar arasında eşit dağılmaması kuşaklar arası geçişkenliği de zor hale getirdiği görülmektedir (Brunori, Ferreira, & Peragine, 2013, s. 17). Fırsat eşitsizliğinin incelenmesi mevcut gelir eşitsizliklerini oluşturan ekonomik ve kurumsal mekanizmaların anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, gelir eşitsizliğinin yanında fırsat eşitsizliğinin ülkelerin ekonomik performansları ile ilişkili olabileceği öne sürülmektedir (Peragine & Checchi, 2009, s. 430). Finansal piyasaların işleyişi de fırsat eşitsizliğinin oluşmasında etkili olabilmektedir. Daha iyi durumda olan kesimin finansal piyasalar tarafından desteklenmesi fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır (Aiyar & Ebeke, 2019). Ekonomik gelişme kişilerin içerisindeki bulundukları koşulları etkilemekte ve özellikle kuşaklar arası geçişkenlikte ekonomik koşulların etkili olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile

ekonomik koşulların fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde iyileştirilmesinin önem arz edebileceği görülmektedir.

1.2.1.2. Sosyal Nedenler

Fırsat eşitsizliği ırk ve genellikle ebeveyn eğitimi tarafından temsil edilen sosyoekonomik arka plan gibi bireysel sorumluluğun ötesinde koşul faktöründen kaynaklanan eşitsizliği ifade etmektedir (Roemer, 1993, s. 146-166). ROEMER (2004), ebeveynlerin çocuklarının fırsatlarını dört kanaldan etkilediğini öne sürmektedir. Bu kanallar sosyal bağlantıların sağlanması, aile kültürü ve yatırım yoluyla çocuklarda inanç ve becerilerin oluşturulması, yetenek ve çocuklarda tercihlerin ve isteklerin oluşumudur. İlk üç kanalı, eşit fırsat politikası ile eksikliklerin telafi edilmesi için gerekli koşullar olarak değerlendirilmektedir. Ailenin çocuklar üzerindeki etkisine örnek olarak; bir kömür madencisinin, kömür madenciliği kültürünü sevdiği için çocuğuna da madenci olması arzusunu aştığında bunun meşru bir etki olduğu belirtilmektedir. Ancak başka hiçbir kariyerin çocuğuna uygun olmadığını düşünerek ebeveyn bu arzuyu çocuğa aşıyorsa bu tercih aktarımının meşru olmadığını ve bu durumun tazminat gerekçesi oluşturduğu ifade edilmektedir (Roemer, 2004, s. 50-51). Fırsatların eşit olmamasın önemli bir kaynak olan aile faktörüne örnek verilmesi gerekirse eğer, çocuklarına sıcak ve sevecen davranan aileler ile çocuklarındansa kendi arzularını önceleyen ailelerin çocukları düşünüldüğünde burada bir eşitsizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Aslında buradaki duruma baktığımızda her ailenin çocuklarına farklı şekillerde davranabileceği göz önünde bulundurulduğunda aile faktörü açısından adil fırsat eşitliği ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasının mümkün olmadığı görülmektedir (Ashford, 2011, s. 38).

Bireyin kontrolü dışındaki faktörler olarak nitelendirilen ırk, sosyoekonomik ve kültürel koşullar fırsat eşitliğine erişimi etkilemektedir (Rawls, 1971; Sen, 1980; 1990) . İnsanların hangi ırka sahip oldukları, veya hangi kültüre ait oldukları fırsat eşitsizliği ile karşı karşıya kalmalarına neden olabilmektedir. Örneğin Amerika’da beyazların, uygulanan yasalar ve sosyal gelenekler nedeniyle üstün sosyal statüye

sahip oldukları ve siyahların köleleştirildiği zamanlara kadar uzanan dönemi varsayalım. Daha sonra ise resmi fırsat eşitliğinin artık ülkenin kanunu olarak ilan edildiğini ve popüler ahlak tarafından benimsendiği dönemde beyaz ırka sahip olan halkın daha fazla servete ve daha iyi eğitim olanaklarına sahip olmaya devam ettiği görülecektir. Burada adil fırsat eşitliğini sağlamak için siyahların yararlandığı etkin fırsatları artırmak amacıyla önlemlerin alınması gerekmektedir. Özel eğitim olanakları gibi önlemler alınarak toplumdaki adil fırsat eşitliği sağlanabilir (Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive, 2015). Fırsat eşitsizliğinin devam etmesinde etkili olan koşullar arasında ebeveyn tutumlarından, ırk, sosyoekonomik ve kültürel koşullar başta olmak üzere sosyal nedenlerin sayılabileceği görülmektedir.

1.2.1.3. Politik Nedenler

Eğitim haklarına eşit bir şekilde ulaşamaması, içeridekiler ve dışarıdakiler olarak ayrılan işgücü piyasaları yüksek fırsat eşitsizliğine neden olmaktadır (Aiyar & Ebeke, 2019). Eğitim, iş gücü piyasaları, sosyal güvenlik ve sağlık gibi alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla devletler ise birtakım politikalar uygulamaktadır. Eğitim üzerinde fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla uygulanan kamu politikalarının öncelikli olmasında ise eğitimin, istihdam ve gelir konularında bireyin karşı karşıya kaldığı sonuçlar üzerinde etkili olması sayılabilmektedir (İnan & Demir, 2018, s. 339). Devletlerin iş piyasalarında da fırsatları eşit dağıtmak için politikalar uyguladıkları bilinmektedir. Devletin büyüklüğü, yolsuzluk düzeyi ve vergi politikasının girişimleri etkilediği bilinmektedir. Devletin büyüklüğü bu anlamda hizmetlerin sağlanması ve kamu yönetim faaliyetlerinin finanse edilebilmesinde etkili olabilmektedir (Audretsch ve diğerleri, 2021, s. 2025-2026). Devletlerin iş gücü piyasaları, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarında karşı karşıya kaldıkları eşitsizliklerin azaltılması amacıyla politikalar yürüttükleri görülmektedir. Devletin büyüklüğünün kaynakların eşit dağıtılması açısından önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Özellikle eğitim alanında fırsat eşitsizliğinin giderilmesine yönelik uygulanan politikaların ise uzun vadede bireylerin karşı karşıya kaldıkları istihdam ve gelir sonuçları üzerinde etkili olmasının neden olduğu görülmektedir.

1.1.2. Fırsat Eşitsizliğini Ölçen Endeksler

Fırsat eşitliği sağlandığında toplumdaki tüm bireyler eşit şartlarda rekabet etmeye hak kazanmaktadır (Arneson, 2015). Fırsat eşitsizliğinin kolay bir şekilde ölçülememesi, ekonomistlerin, toplumdaki gelir eşitsizliğinin derecesine veya alternatif olarak gelir yoksulluğunun derecesine bakarak sosyal eşitsizlikleri değerlendirmelerini yaygınlaştırmaktadır. Gelir veya tüketim seviyesinin gözlemlenebilmesi ancak fırsatların gözlemlenememesi gelir eşitsizliğinin seviyesi üzerine yapılan çalışmaların yaygınlaşmasına neden olmaktadır. (Peragine & Checchi, 2009, s. 430). Eşitsizlik sadece gelir ve servetin eşit olmayan dağılımını değil, aynı zamanda fırsatları ve hizmetleri de ifade etmektedir. Fırsat eşitsizliği insan haklarının gerçekleşmesini baltalamakta ve toplumsal hareketlilik için bir engel oluşturmaktadır (United Nations ESCAP). Fırsat eşitsizliğinin getirmiş olduğu sonuçlar toplumsal ölçüde etkili olduğu için, eşitsizliğin seviyesinin tespit edilmesinin önem arz ettiği görülmektedir. Ancak fırsat eşitsizliğinin derecesinin ölçülmesinin kolay olmaması sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde İnsani Gelişme Endeksi ile İnsani Fırsat Endeksi yani D-Endeksi açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak Fırsat eşitsizliğinin tespit edilebilmesi amacı ile geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi'nin Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı kaldığı görülmektedir.

1.1.2.1. İnsani Gelişme Endeksi

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksinde de önemli hususlar olarak yer alan uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve makul bir maddi yaşam standardı refahın ve fırsatın temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Amerikan İnsani Gelişme Endeksi üzerine çalışmalar yürüten Amartya SEN sağlık, eğitim ve yaşam standardı ile ilgili verileri kullanarak Amerika'da fırsatları ölçmektedir. Uzun ve sağlıklı yaşam ile ilgili veriler için Amerikan İnsani Gelişme Projesi'nin, Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri, Ulusal Sağlık İstatistikleri Merkezi'nden alınan ölüm verilerinden 50 eyalet, 435 kongre bölgesi, kadın ve erkek ve başlıca ırksal ve etnik grupların yaşam beklentisinden hesaplandığı yer almaktadır. Ayrıca nüfus verisinin ise CDC WONDER veri setinden oluştuğu belirtilmektedir. Eğitim ile ilgili verilerin ise, bilgiye

erişim temelinde iki gösterge kullanarak ölçüldüğü görülmektedir. Bu göstergeler arasında 3 yaş ve üstü nüfus için okula kayıt ile 25 yaş ve üstü nüfus için eğitim derecesi kazanımı yer almaktadır. Yaşam standardı ise ABD Nüfus Sayım Bürosu, Amerikan Topluluk Araştırması'ndan 16 yaş ve üzerindeki tüm tam ve yarı zamanlı çalışanların medyan kişisel kazançları kullanılarak ölçülmektedir (About Human Development, 2021).

1.1.2.2. İnsani Fırsat Endeksi, D-Endeksi

Dünya Bankası'nın, 2006 yılından itibaren kalkınma ile ilgili çalışmaları ile ilerlemeler kaydetmiş ve fırsat eşitsizliği üzerine çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika haricinde Sahra Altı Afrika, Doğu Asya & Pasifik, Avrupa ve Orta Asya, Latin Amerika ve Karayipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Güney Asya bölgelerinde fırsatlara erişimin değerlendirilmesi amacı ile İnsan Fırsat Endeksini geliştirmiştir (Human Opportunity Index, HOI). Cinsiyet, bölge, etnik köken veya ailenin sosyo-ekonomik durumundan bağımsız olarak toplumdaki bireylerin desteklenmesi ülkelerdeki yoksulluğun azaltılmasında kritik bir yere sahiptir. Özellikle çocuklarda, sağlıklı beslenme, eğitim ve temel altyapı olanaklarına ulaşım gibi konular fırsat eşitliği açısından önem arz etmektedir (Visualize Inequality). İnsan Fırsat Endeksi (HOI), bir fırsatın kapsama oranının ölçüsünü ifade etmektedir. Endeks, koşul grupları arasındaki dağılımdaki eşitsizlikten indirgenerek hesaplanmaktadır.

$$HOI = (1-D) \times C$$

C, genel kapsam yani bu fırsata erişimi olan bireylerin yüzdesidir. (1-D), ise. eşitsizliğin kapsama etkisini ifade etmektedir.

$$D = \frac{1}{2C} \sum_{k=1}^m \alpha_k |C - C_k|$$

m, koşul gruplarının sayısını; α_k , k grubunun toplam nüfus içindeki payı; C_k , k grubunun kapsam durumunu ifade etmektedir (The World Bank). İnsan Fırsat endeksi, eğitim, konut ve bilgi teknolojilerine erişim fırsatlarına odaklanmaktadır. D-endeksi olarak da adlandırılan endeks tüm nüfus gruplarının belirli bir fırsata erişim açısından nasıl ücret aldığını ölçmektedir. Aynı ortaöğretim başarı oranına sahip iki ülke düşünelim, bir ülkedeki başarı dağılımı eğer belirli grupları dışlıyorsa bu durumda ülkeler farklı D-endeks değeriine sahip olabilir. Gini katsayısından farklı olarak D-endeksinin ideal değeri 0'dır. D-endeksi 0 olduğunda herkes eşit şekilde bir fırsata erişebiliyor anlamına gelmektedir (United Nations ESCAP).

1.3. GELİR EŞİTSİZLİĞİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Eşitsizlik kavramına gelir eşitsizliği dışında farklı olarak sosyolojik ve ekonomik açıdan bakılabilmektedir. LUHMAN'a (1975) göre eşitsizlik eğitim ve güç gibi sosyal sistemlerden dışlanma olarak tanımlanmaktadır (Bubbico & Freytag, 2018, s. 19). SEN ise eşitsizlik çalışmalarına, insanların 'değer vermek için sebepleri olan' bir yaşam sürmelerini engelleyen yapıları anlamamanın bir yolu olarak bakmaktadır. Yani sadece gelir, eşitsizliği etkileyen birçok girdiden sadece birtanesidir. Bunun yanında kişisel faktörler, insanların yaşadığı çevre gibi faktörler de eşitsizliği etkilemektedir (Sen A. , 2006, s. 35). Bu bölümde ise eşitsizliği etkileyen girdilerden bir tanesi olan gelir kavramı ele alınacaktır. Gelir eşitsizliği kavramı toplumları etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmakta aynı zamanda toplumların karşı karşıya kaldıkları fırsat eşitsizliğinin ölçülmesinin zor olması nedeniyle ele alınan ilk unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelir eşitsizliğini anlamak için ilk önce gelir ve servet arasındaki farkı anlamamanın faydalı olacağı görülmektedir. Gelir ve servetin birbirinin yerine sıkça kullanıldığı görülmekte ancak aynı anlamı ifade etmediği bilinmektedir. Aslında gelir, insanların aldıkları maaşlarından ödedikleri vergi ve transferlerden sonra ellerinde kalan yani harcanabilir gelir olarak tanımlanmaktadır. Gelenler ve gidenler olarak tanımlandığında, gelenler kısmında maaş, yatırımlardan elde edilen gelir, mülk kiralrı

gibi unsurlar yer alırken gidenler kısmında ise devlete ödenen vergiler veya diğer ödemeler yer almaktadır. OECD'nin Gelir Eşitsizliği Raporu'nda verilen örnekte, 500.000 dolar değerinde bir evde yaşayan bir emeklinin zengin olarak kabul edilebileceği ancak emekli maaşı haftada sadece 100 dolar getiriyorsa, çoğu kişinin onun düşük gelirli olduğunu düşüneceği yer almaktadır (Keeley, 2015, s. 19). Bu açıdan bakıldığında gelir ve servet arasındaki farkın anlaşılmasında yarar olduğu görülmektedir.

Zengin ve fakir olan kişiler arasında yer alan uçurum toplumların içerisinde eski dönemlerden beri var olmaya devam etmektedir. Ancak bu uçurum çok fazla büyüdüğünde ve ekonomideki büyüme sadece zengin olan kesime fayda sağladığında ne olacağı endişelerin artmasına neden olmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Genel Sekreteri Angel GURRÍA, yüksek düzeydeki eşitsizliğin toplum için yüksek maliyetler oluşturduğunu, sosyal hareketliliği azalttığını, savunmasız sosyal grupların işgücü piyasası beklentilerini baltaladığı ve toplumsal huzursuzluk oluşturduğunu ifade etmektedir (Gurría, 2008). Gelir eşitsizliğinin son yıllarda birçok zengin ülkede arttığı görülmektedir. 1980'lerde, OECD ülkelerindeki en zengin %10'un ortalama harcanabilir geliri, en yoksul %10'ununkinden yaklaşık yedi kat daha yüksekti; ancak 2018 yılında yaklaşık 9,5 kat daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Keeley, 2015, s. 10). Gelir eşitsizliği toplumlar içerisinde huzursuzluk oluşturması iş gücü piyasasını olumsuz olarak etkilemesi ayrıca yüksek maliyetlere sebep olmasından dolayı ele alınması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.1. Gelir Eşitsizliğinin Nedenleri

Gelir dağılımı eşitsizliği, politik ekonomide ele alınan kalıcı sorunların merkezinde yer almaktadır. Bir tarafta hükümetin geliri daha fazla olandan daha az olana doğru dağıtması gerektiğini savunanlar bulunurken diğer tarafta hükümetin geliri yeniden dağıtmasının kötü olduğunu iddia edenler bulunmaktadır. Gelir dağılımı istatistiksel bir olgu olarak görülmektedir. Geliri aslında kimsenin dağıtmadığı gelir dağılımının, piyasalar aracılığıyla etkileşime girildikçe ve vergi sisteminden

etkilendikçe insanların iş, tasarruf ve yatırım konusundaki kararlarından kaynaklandığı belirtilmektedir (Levy, t.y.). Modern adalet teorileri, gelir eşitsizliğinin, fırsat ile çaba eşitsizliğinin bileşik bir ölçüsü olduğunu vurgulamaktadır (Roemer, 1993; Van De Gaer, 1993; Bourguignon, Ferreira, & Menéndez, 2007; Fleurbaey, 2012; Peragine & Checchi, 2009; Marrero & Rodríguez, 2010; Ferreira & Gignoux, 2011; Björklund, Markus, & Roemer, 2011). Gelir eşitsizliğinin giderilmesinin gelirin durumu kötü olandan iyi olana doğru yeniden dağıtımı ile mümkün hale gelebileceği ise literatürde yer alan önerilerden birtanesidir (Ashford, 2011, s. 39). Gelir eşitsizliğinin giderilmesindeki temel amacın durumu kötü olanlar ile iyi olanlar arasındaki uçurumun kapatılması olduğu görülmektedir. Gelir eşitsizliğinin oluşmasında etkili olan faktörler arasında ekonomik, sosyal ve politik nedenler sayılabilmekte olup bu nedenler ilerleyen bölümlerde açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1.1. Ekonomik Nedenler

Bazı analistler tarafından küreselleşmenin yeni bir olgu olmadığı bu dönemden 100 yıl önce de dünyanın küreselleşmeye başladığını savunmakta oldukları bilinmektedir. Ancak bugün ticaret ve finansal hizmetlerin 100 yıl öncesinden daha fazla gelişmiş ve derinleşmiş olduğu görülmektedir. Bu hizmetlerin sonucunda ise modern elektronik iletişim araçları sayesinde finansal piyasaların entegre olması yer almaktadır (IMF, t.y.). 20. yüzyılın başlarında küresel kişi başına GSYH'nin neredeyse 5 kat artması sonucunda ekonomik olarak büyüme sağlanmış ancak bu büyüme istikrarlı bir şekilde olmamıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında artan ticaret faaliyetleri ile birlikte finansal liberalleşme dönemine geçildiği bilinmektedir. 1913 ve 1950 yılları arasında gerçekleşen dünya savaşları sonucunda, kişi başına gelir yüzde 1 seviyesinin altına da düştüğü görülmektedir. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayi ülkelerindeki gelir hızlı bir şekilde artış göstermiş olup bu dönemde zengin ve fakir ülkeler arasındaki gelir farkı ise iyice artmıştır. Dünyanın en zengin çeyreği bu dönemde GSYH'sini altı kat artırırken, en yoksul çeyrek ise üç kattan az bir artış yaşamıştır. Bu dönemde gelir eşitsizliğinin ciddi oranda arttığı görülmektedir (IMF, t.y.).

Ticaretin artması ve teknolojinin gelişmesi iş gücü talebinde giderek daha az eğitilmiş ve daha az vasıflı işçilerden yüksek eğitilmiş veya belirli becerilere sahip işçilere kaydırıldığı görülmektedir. Sonuç olarak daha fazla ve daha az eğitilmiş ve vasıflı işçiler arasında bir kazanç farkının ticaret ve teknoloji gibi nedenlerden dolayı gittikçe büyüdüğü görülmektedir. Ayrıca pazarların uluslararası bir hale gelmesiyle birlikte iletişim ve ulaşım araçları da gelişmektedir. Yetenekli insanların bu pazarlarda daha yüksek maaşlar alabilecekleri görülmektedir (Levy, t.y.). Ticaret hacimlerinin artması, uluslararası pazarların gelişmesi, finansal piyasaların entegre olması gibi ekonomik faaliyetlerin iş gücü piyasalarında birtakım değişikliklere neden olduğu değerlendirilmektedir. İş gücü piyasalarında talebin yüksek eğitime ve becerilere sahip olan kesime doğru kayması gelir farklarını ciddi derecede etkilediği sonucuna ulaşılmaktadır. Diğer taraftan küreselleşme sürecinde etkili olan tüm bu ekonomik gelişmeler sanayisi gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki gelir farkının da artmasına neden olduğu gözlenmektedir.

1.3.1.2. Sosyal Nedenler

Gelir eşitsizliği üzerinde etkili olan diğer bir neden arasında ise sosyal nedenler olarak sayılabilmektedir. Gelir eşitsizliğinin nedenleri sorulduğunda genellikle bunun cevabı ekonomik ve sosyal nedenler olarak verilmektedir. Kapitalizmin eşitsiz olarak birtakım ekonomik ödüller oluşturduğu bilinmektedir. Sosyal sınıf ayrımları neticesinde ise eşit olmayan ekonomik ödüller ile karşılaşmaktadır (Murray, 1998, s. 1). Diğer taraftan ülkeler yıllardan beri göç ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç unsurunun ülkelere gelir eşitsizliğini arttırdığı çalışmalarda yer almaktadır. ABD’de 2002 yılı için yapılan çalışmada, 1980 yılından beri ülkeye giren göçmenlerin işgücünün yaklaşık olarak %11’ini oluşturduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Borjas,t.y.). Bu iş gücünü oluşturan göçmenlerin eğitim düzeylerinin nispeten düşük olmasının ücreti az olan işler için rekabet eden işçi sayısının da artmasına neden olmaktadır (Lerman, 1999). Göç unsuru sosyal bir neden olup ülkelerdeki düşük ücretli işlere olan talebi artırabileceği görülmektedir. Bu durum gelir eşitsizliği üzerinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Diğer bir sosyal neden ise toplumun kültürel özellikleri olarak görülmektedir. Bir toplumun kültürel özellikleri ile o toplumdaki kaynak dağılımı arasında bir ilişki olduğu çalışmalarda yer almaktadır (Flanagan, 1988, s. 2,13; Elanor, 1978, s. 227). Diğer taraftan hiyerarşik yapıya sahip olan bir toplumda ise gelir eşitsizliğinin fazla olacağı değerlendirilmektedir (Britan & Cohen, 1980). Yapılan çalışmalara bakıldığında gelir eşitsizliğinin nedenleri arasında toplumların kültürel özelliklerinin göz ardı edildiği de görülmektedir (Mushinki & Pickering, 2000, s. 403). Yazılanlardan hareketle toplumların kültürel yapısı, hiyerarşik yapıya sahip olmaları, sosyal sınıf ayrımları ayrıca ülkelerin karşı karşıya kaldıkları göç hareketleri gelir eşitsizliği üzerinde etkili olabilmektedir.

1.3.1.3. Politik Nedenler

Gelirin eşit dağılması ülkelerin içerisinde bulunduğu ve refahlarındaki artışın nasıl bölüşüldüğüne ilişkin önemli bilgiler vermektedir (Çeştepe&Ergün Tatar, 2018, s.113). Gelir eşitsizliği üzerinde etkili olan nedenler politik olarak da sınıflandırılabilir. Devletlerin gelir eşitsizliğini azaltmak amacı ile birtakım politikalar yürütmekte oldukları bilinmektedir. Devletler maliye politikaları aracılığı ile ekonominin işleyişine müdahale etmekte ve karşılaştıkları zorlukları aşmaya çalışmaktadırlar. Devletlerin aşmaya çalıştıkları zorlukların başında gelirin yeniden dağıtılması yer almakta olup bu zorlukla mücadele ederken gelir eşitsizliği ile yoksulluğun azaltılması temel hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için devletlerin vergileri ve kamu harcamalarını kullandığı bilinmektedir. Devletler, gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla uygun miktarda hükümet harcamaları ve vergi oranını bulmak durumundadırlar. Bu durum hükümetlerin karşı karşıya kaldıkları politik bir sorun olarak ayrıca ele alınmaktadır (Madzinova, 2017, s. 210) Ancak bazı politik müdahaleler gelir eşitsizliğini artırıcı etki de gösterebilmektedir. Bu politik unsurlar içerisinde; kadrolaşma ile belirli bir grubun kayırılması sayılabilmektedir. Aynı zamanda vergiler ile de gelir dağılımında adaletsizliğe neden olabilmektedir (Ayyıldız, 2017, s. 137). Kamu politikaları yoluyla eşitsizliğin azaltılması tüm gelişmiş ekonomilerdeki hükümetler tarafından kullanılmıştır. Kamu sektörünün büyüklüğü ile gelir eşitsizliğine ilişkin yapılan bir çalışmada, zengin ve fakir kesim arasında gelir

eşitsizliğinin arttığı durumda bölgeler arasında uygulanan yeniden dağıtım politikalarının daha büyük güçlüklerle karşı karşıya kalmakta olduğu bildirilmektedir (Giuranno , 2005, s. 1). Yazılanlardan hareketle gelir eşitsizliğinin giderilmesinin ve eşitliğin sağlanmasının hükümetlerin ortak hedefleri arasında yer aldığı görülmektedir. Bunun için hükümetlerin vergiler ve kamu harcamaları gibi politikalara başvurduğu bildirilmektedir.

1.3.2. Gelir Eşitsizliğini Ölçen Endeksler

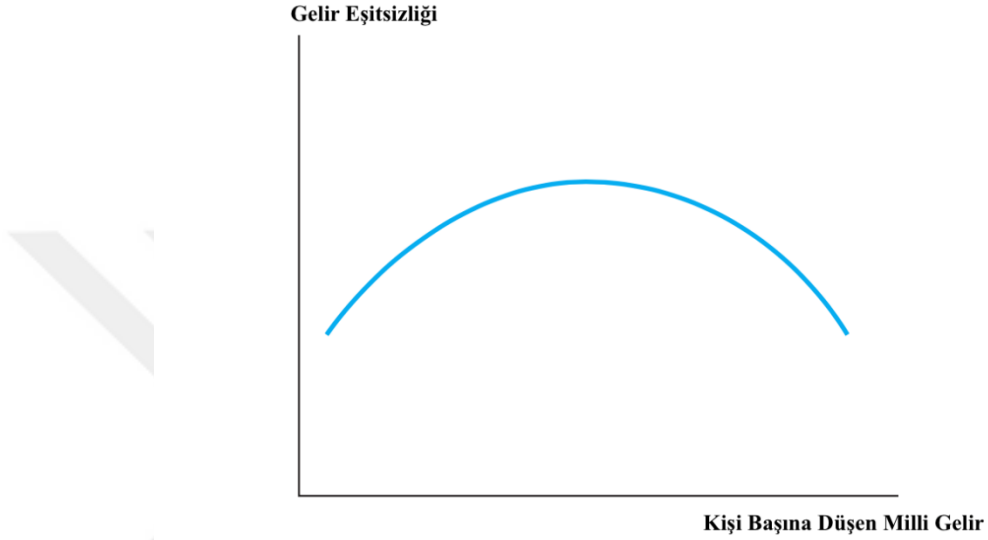
Fırsat eşitsizliğinin ele alındığı bölümde, fırsat eşitsizliğinin tespit edilmesinin güç olduğu ve bu nedenle yapılan çalışmalarda gelir eşitsizliğine ilişkin tespitlerin çalışmalarda yer aldığına değinilmekteydi. Bu bölümde gelir eşitsizliğinin ölçülmesi amacıyla kullanılan endeksler ele alınacaktır. Bahis konusu ölçütler içerisinde Kuznet's Eğrisi, Lorenz Eğrisi, Gini Endeksi, Theil Endeksi, Pareto Katsayısı ve Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü yer almaktadır.

1.3.2.1. Kuznet's Eğrisi

Ekonomi dalında ilk Nobel ödülü kazanan kişilerden biri olan Simon KUZNETS eşitsizlik modellerini araştıran ilk iktisatçılardandır (Perkins, Radelet, Lindauer, & Block, 2013, s. 172) . KUZNETS, endüstriyel kalkınmanın ilk gelişme aşamasında olduğu 1955 yılında eşitsizliğin arttığı ve gelişme devam ettikçe eşitsizliğin azaldığı hipotezini öne süren ilk kişi olmuştur. Ters U-eğrisini tarımsal ve tarım dışı sektör arasındaki ikilikle ve birinden diğerine nüfus aktarımı ile açıklamaya çalışan bu yaklaşım enine kesit analizin dezavantajlarını ortadan kaldırmaktadır (Morrisson, 2000, s. 218-219). KUZNET, teorisinde, kişi başına düşen gelir ile gelir dağılımındaki eşitsizliği arasında ters çevrilmiş U şeklinde ilişki olduğunu savunmaktadır. Ters çevrilmiş U hipotezi olarak anılan KUZNET'İN çalışmasında eşitsizliğin ilk başta artabileceği, orta gelir düzeyinde maksimuma ulaşabileceği ve daha sonra düşebileceği belirtilmektedir (İsagiller, 2011, s. 112). Simon KUZNET çalışmasında, *“Gelir dağılımındaki eşitsizlik, bir ülkenin ekonomik büyümesi*

sırasında artar veya azalır mı? Gelir eşitsizliklerinin seküler düzeyini ve eğilimlerini hangi faktörler belirler?” sorularına yanıt aramaktadır (Kuznets, 1955, s. 1).

Şekil 1.1.: Kuznet’s Eğrisi

Kaynak: Weil, D. (2013). *Economic Growth* (Cilt 3rd Edition). United States: Pearson Education, s.389.

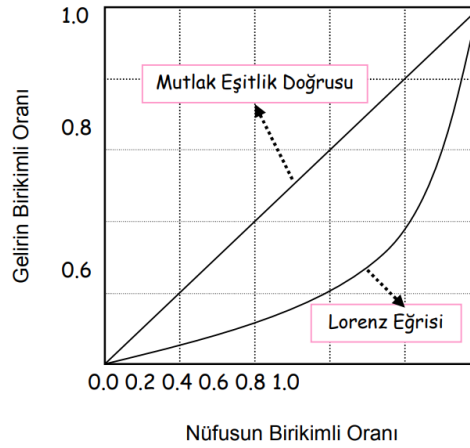
KUZNETS’İN teorisi grafiğe döküldüğünde, ters çevrilmiş U şeklinde bir grafiğin ortaya çıktığı görülmektedir. Kişi başına düşen milli gelir arttıkça gelir eşitsizliğinin bir noktaya kadar arttığı ancak kişi başına düşen milli gelir belli bir seviyeye geldikten sonra gelir eşitsizliğinin düşeceğini aktaran bu hipotez Kuznet’s hipotezi olarak adlandırılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere aktarılan kalkınma yardımlarının yoksulluğun üzerindeki etkisini ölçebilmek amacıyla uluslararası kurumlar açısından da önemli bir hale gelmiştir (Campano & Salvatore, 2006, s. 110). KUZNETS’İN ampirik çalışması özellikle gelişmekte olan ülkelerin gelir dağılımları hakkında verilere ulaşılması açısından önem arz etmektedir.

1.3.2.2. Lorenz Eğrisi

Gelir dağılımının ölçülmesinde birden fazla yaklaşım mevcuttur. Lorenz eğrisi gelir dağılımının özelliklerini açıklamak amacı ile kullanılan yaklaşımlardan

birtanesidir. Lorenz Eğrisi adını bir istatistikçi olan Max LORENZ'DEN almıştır (Perkins, ve diğerleri, 2013, s. 170). Lorenz eğrisi, en yoksul kesimden en zengin kesime kadar nüfusun kümülatif paylarını, elde edilen gelirlerin birikimli payına karşı çizilmesiyle elde edilmektedir (Burniaux, ve diğerleri, 1998, s. 83-84). Lorenz Eğrisi 45 derecelik mutlak eşitlik doğrusundan ne kadar uzaklaşırsa gelir eşitsizliği o kadar büyük olmaktadır. Herkesin gelirinin aynı olduğu durumda Lorenz eğrisi 45 derecelik çizgi boyunca uzanacak ve bu durumda mükemmel eşitlik sağlanmış olacaktır (Perkins, ve diğerleri, 2013, s. 170-171).

Şekil 1.2.: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Çalışkan, Ş. (2011, Şubat). Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(59), 89-132.

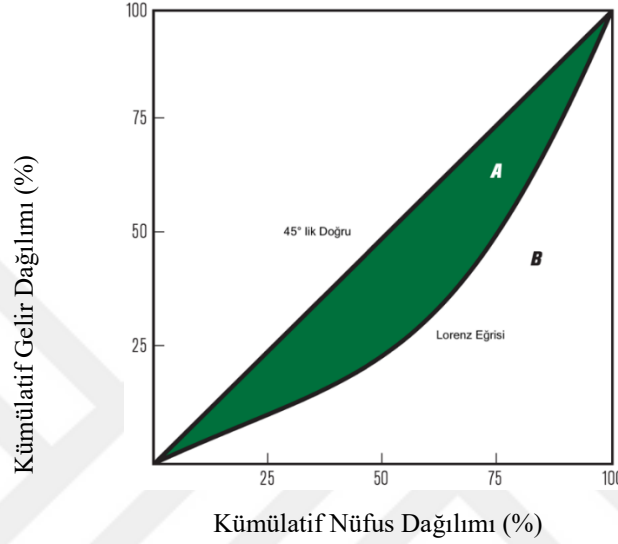
Yatay eksen, nüfusun gelire göre en düşükten en yükseğe doğru sıralanmış oranını gösterirken, dikey eksen, nüfusun o kısmının elinde bulunan kümülatif gelir oranını göstermektedir (Kesselman & Cheung, 2004, s. 8). Lorenz eğrisinin yatay eksene doğru yaklaşması ve mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması eşitsizliğin arttığını göstermektedir (Bayar A. , 2012, s. 166).

1.3.2.3. Gini Katsayısı

Gini katsayısı yaygın olarak kullanılmakla birlikte ilk olarak istatistikçi Corrado GINI tarafından ortaya konulmuştur. Gini katsayısı, hanelerin en üst yüzde

20'sinin gelir payının, en alttaki yüzde 20 veya 40'ın aldığı paya oranı şeklinde tanımlanmaktadır. Gini katsayısı Lorenz eğrisinden türetilmektedir.

Şekil 1.3: Gini Katsayısının Lorenz Eğrisinden Türetilmesi

Kaynak: Perkins, D., Radelet, S., Lindauer, D., & Block, S. (2013). *Economics Of Development*. USA: W. W. Norton & Company Ltd. s.171.

Gini katsayısı, A alanının A+B alanına bölünmesiyle bulunmaktadır. Lorenz eğrisi ve 45 derecelik mükemmel eşitlik doğrusu arasındaki alan ne kadar büyürse Gini katsayısının da değeri o kadar artmaktadır (Perkins, ve diğerleri, 2013, s. 171). Branko MİLANOVIĆ, 1988 ve 1993 yıllarına ait dünya nüfusunun %85'ini kapsayan, Banka'nın hemen hemen tüm üyelerinden hanehalkı anket verilerini elde etmek için Bankanın elinde bulundurduğu organizasyon imkanını kullanarak veri tabanını bir araya getirmiştir. Dünya gelir dağılımına ilişkin olarak güvenilir bir veri seti oluşturmuştur. Ayrıca ülke içi ve ülkeler arası eşitsizliği birleştirmiş ve dünya gelir dağılımını gösteren Gini Katsayısını hesaplayarak satın alma gücü paritesi cinsinden hesaplamıştır. Gini katsayısı 0 değerindeyse eşitliğin ancak 1 ise eşitsizliğin olduğu ve bir kişinin tüm geliri elinde tuttuğu anlamına geldiği belirtilmektedir (Wade R. , 2001). Gini endeksi, gelir eşitsizliği ölçümleri arasında en yaygın kullanıma sahip olan ölçütlerden biridir. Gini endeksinin 1914 yılında ise Lorenz eğrisinin altındaki alanın bir eksi iki katına eşit bir eşitsizlik ölçüsü olarak önerildiği görülmektedir (Kakwani,

1980, s. 69-71). Hesaplanması kümülatif bir frekans eğrisi olan lorenz eğrisine dayanmaktadır. Yatay eksen de hanelerin kümülatif yüzdesi (fakirden zengine) dikey eksen de ise kümülatif gelir yüzdesi çizildiğinde, Gini katsayısı, lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasındaki alanı ifade etmektedir. Bu ikisi arasında fark yoksa Gini katsayısının mükemmel eşitliği ifade ettiği bilinmektedir. (The World Bank, tarih yok). Gini endeksinin bölgelerarası eşitsizlik ölçümlerinde ağırlıklandırılmış veya ağırlıklandırılmamış olarak hesaplanabildiği görülmektedir. Ağırlıklandırılmış Gini endeksi nüfusu dikkate almaktadır (Shankar & Shah, 2001, s. 5). KAKWANI'NİN 1980 yılında yayımladığı çalışmasında ağırlıklandırılmamış Gini endeksinin formülü şu şekildedir:

$$G_U = \left(\frac{1}{2y_U}\right) \frac{1}{n(n-1)} \sum_i^n \sum_j^n |y_i - y_j|$$

G_U ağırlıklandırılmamış Gini Endeksini temsil etmektedir. y_i ve y_j sırası ile i ve j bölgesinin kişi başına düşen milli gelirini temsil etmektedir. Bölge sayısı n ile ifade edilirken, y ise kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılların ağırlıksız ortalamasını göstermektedir (Kakwani, 1980, s. 69-71).

$$G_W = \left(\frac{1}{2y}\right) \sum_i^n \sum_j^n |y_i - y_j| \frac{p_i p_j}{p^2}$$

p_i ve p_j sırasıyla i ve j bölgelerinin nüfusunu temsil etmektedir. P ise n bölge sayısının toplam nüfusunu ifade etmektedir (Shankar & Shah, 2001, s. 6).

1.3.2.4. Theil Endeksi

Henry THEİL tarafından 1967 yılında yapılan çalışmada Theil endeksinin formülü şu şekilde belirlenmiştir (Theil, 1967):

$$T = \sum_i x_i \log \frac{x_i}{q_i}$$

x_i , i bölgesinin gayri safi yurtiçi hasıladan aldığı payı ifade etmektedir. q_i ise i bölgesinin nüfus payıdır. GSYİH, bölgesel nüfus ile orantılı olduğunda Theil Endeksini temsil eden T'nin 0 değeri aldığı görülmektedir (Shankar&Shah, 2001, s.6).

1.3.2.5. Pareto Katsayısı

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda Avrupa ülkelerinde gelir dağılımının ölçülmesine ilişkin olarak, mevcut olan kıt bilgilerle tahminlerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Sanayi öncesi ülkelerde daha az gelir kaynağının bulunduğu ve hanelerde genellikle tek bir gelir kaynağı yer almaktaydı. Bu kaynaklar arasında vasıfsız ücretli işçilik veya toprak kirasının olduğu görülmektedir. Bu ülkelerde sosyal transferlerin olmadığı gelir vergisinin ise sınırlı olduğu belirtilmektedir. PARETO (1987), on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, var olan mevcut bilgilerle gelir dağılımını incelemiştir. Ancak bu çalışmada Pareto, gelir vergisi ödeyen aileleri hesaba katmadığı için dezavantaj oluşmaktadır (Morrisson, 2000, s. 218-219). PARETO'NUN öne sürdüğü modelde, zamana ve mekâna bağlı olmayacak şekilde, bütün dönemlerde ve ekonomilerde gelir dağılımını gösteren eğrilerde üst gelir grubunda bulunan kişileri gösteren eğrilerin eğimlerinin birbirine eşit olduğu ifade edilmektedir (DPT, 2001, s. 8). Gelir düzeyi yükseldikçe kişilerin üst gelir grubuna geçme olasılığının nasıl arttığını gösteren bir ölçü olduğu görülmektedir.

Pareto optimum olduğu durumda kaynakların eşit olarak bölüşülmektedir. Pareto optimum dengesi sağlandığında ise refah düzeyi maksimum düzeye ulaşmaktadır. Pareto katsayısının gelir dağılımının analizinin yapılmasında kullanıldığı bilinmektedir (Orhan & Demir, 2019, s. 1336). Pareto katsayısının belirlenmesinde gelir ve servet dağılımının analizine ilişkin olarak, gelir ve nüfusun karşılaştırıldığı görülmektedir. Pareto katsayısı 0 ile 1 arasında yer almakla birlikte bazı durumlarda 1'in üzerinde olduğu da görülmektedir. Pareto endeksinin büyüklüğü

bize yüksek gelirli oranının insanların oranının o kadar küçük olduğunun bilgisini vermektedir. Örneğin toplumun %20'sini oluşturan kesim gelirin %80'ini elinde bulundurmaktadır gibi yorum yapılabilir (Özdemir M. , 2019, s. 47-48).

1.3.2.6. Atkinson Endeksi

Anthony Barnes ATKINSON (1944-2017) tarafından 1970 yılında geliştirilmiştir. ATKINSON, ‘‘Gelir eşitsizliği geçmişte olduğundan daha mı eşit dağılıyor? Az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere daha fazla mı eşitsizlik ile karakterize edilmektedir? Vergiler, gelir veya servet dağılımında daha büyük eşitliğe yol açar mı?’’ gibi sorulara yanıt aramıştır. Ayrıca sosyal refah kavramıyla ilgilenilmesi gerektiğini öne sürmüştür. ATKINSON sosyal refah fonksiyonunu şu şekilde tanımlamaktadır;

$$I = 1 - \left[\sum_i \left(\frac{y_i}{\mu} \right)^{1-\epsilon} f(y_i) \right]^{1/(1-\epsilon)}$$

Burada y_i bireyin gelirini ifade ederken, μ ortalama geliri göstermektedir. ϵ ise farklı gelir düzeylerindeki gelir transferlerine duyarlılığın ölçüsü olarak ele alınmaktadır. Atkinson endeksi 0 (tam eşitlik) ile 1 (tam eşitsizlik) arasında değer almaktadır. Eğer I (Atkinson endeks değeri) düşerse dağılımın daha eşit dağıldığını anlamına gelmektedir. Atkinson çalışmasında endeksi açıklarken $I = 0,3$ olduğu durumda gelirler eşit olarak dağıtıldı ise aynı sosyal refah düzeyini elde etmek için mevcut ulusal gelirin %70'ine ihtiyacımız olduğunu belirtmektedir (Atkinson, 1970, s. 250).

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ

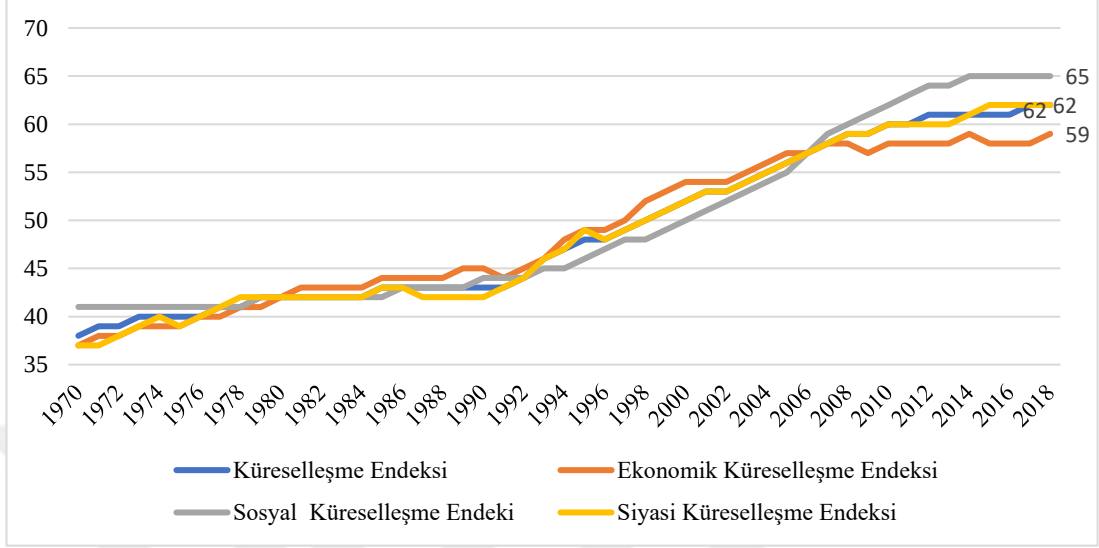
2.1. DÜNYA'DA KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Birinci bölümde küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliği kavramsal olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Küreselleşme sürecinin hızlanmasında etkili olan unsurlar politik, ekonomik ve sosyal olarak ele alınmıştır. Ayrıca küreselleşmenin ölçülmesinde geliştirilen endeksler ve ölçütler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan ve kavramsal olarak açıklanmaya çalışılan diğer bir kavram ise fırsat eşitsizliğidir. Fırsat eşitsizliğine etki eden faktörler politik, sosyal ve ekonomik olarak ele alınmış ve açıklanmaya çalışılmıştır. Kavramsal olarak açıklanmaya çalışılan diğer bir unsur ise gelir eşitsizliğidir. Gelir eşitsizliği üzerinde etkili olan politik, ekonomik ve sosyal unsurlar ele alınmış ayrıca gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılan ölçütlere yer verilmeye çalışılmıştır. Tüm bu kavramsal açıklamalar ışığında çalışmanın ikinci bölümünde dünyada çapında ve dünyada yer alan bölgeler üzerinde küreselleşmenin, fırsat eşitsizliğinin ile gelir eşitsizliğinin hangi aşamada oldukları hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Dünya'da Küreselleşme

Küreselleşmenin ulus devletin rolü üzerinde bir takım yeni zorluklar getirdiği aşîkardır. Küreselleşme nedeniyle sermaye hareketlerinin artması, dış ticaret ve yatırımlar işletmelere hükümetlerle daha fazla pazarlık hakkı sağlamaktadır. Ayrıca, ulus devlete, işletmelere yatırım karlılığının artması için iyi bir ortam sağlama sorumluluğu yüklemektedir. Bu sayede ulus devletler yeniden yapılanma yoluna gitmişlerdir (Barlow, 2003, s. 71-75).

Şekil 2.1 : Dünya Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Egbert Sturm, J. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Aralık 15, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Yukarıda yer alan grafikte küreselleşme seviyesinin ölçülmesinde kullanılan KOF endeksine yer verilmektedir. Dünya'nın küreselleşme seviyesine ilişkin bilgi veren grafikte KOF endeksinin içerisinde yer alan ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme ve siyasi küreselleşme seviyesi incelenmektedir. 1970 ile 2018 yıllarını kapsayan grafikte küreselleşme seviyesinin artmış olduğu tespit edilmektedir.

1970 yılında küreselleşme endeksinin değeri 38 olarak tespit edilirken bu değer 2018 yılında teknolojinin gelişmesi, ülkeler arasındaki ticaretin artması, doğrudan yabancı yatırımların etkisiyle artmış olduğu görülmektedir. Küreselleşmeye etki eden ve aynı zamanda zemin oluşturan uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu şirketlerin de etkisiyle 2018 yılında küreselleşme endeksinin 62 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Tablo 2.1 : Dünya Küreselleşme Endeksi 1970 ve 2018 Yıllarına Ait Değerleri

Endeks Türü	1970	2018
Küreselleşme Endeksi	38	62
Ekonomik Küreselleşme Endeksi	37	59
Sosyal Küreselleşme Endeksi	41	65
Siyasi Küreselleşme Endeksi	37	62

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Egbert Sturm, J. (2019). The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Aralık 15, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

1970 yılında ekonomik küreselleşme endeksinin değeri 37 iken 2018 yılına gelindiğinde 59 olarak tespit edilmektedir. Sosyal küreselleşme endeksinin değeri ise 1970 yılında 41 iken 2018 yılına gelindiğinde 65 değerine yükselmektedir. Siyasi küreselleşmeye ilişkin değer ise 1970 yılında 37 iken 2018 yılında 62'ye ulaşmaktadır.

İlerleyen alt başlıklarda da bölgesel olarak küreselleşme seviyesinin hangi düzeylerde olduğunun tespit edilmesi amacıyla KOF Küreselleşme endeksinin değerlerinden yararlanılacaktır. ABD, Avrupa Birliği, Asya ve Afrika Bölgelerine ilişkin olarak küreselleşmenin hangi aşamada olduğuna dair bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2.1.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Küreselleşme

Küreselleşme süreci, sermayenin en gelişmiş ulus devletlerin bulunduğu bölgelere doğru yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Özellikle Pasifik Kıyısında bulunan gelişmiş ülkelerde sermayenin yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında küreselleşme sürecinin, küresel finans ticaret ve üretim gibi kalemlerde iyi bir organizasyon yeteneğine sahip olunmasını gerektirmesidir. Küresel yatırımlar için istikrarlı bir ortamın sağlanması ise güçlü bir ulus devlet yapısı gerektirmektedir. Bu istikrarlı ortam ise, ulus devletler tarafından oluşturulan

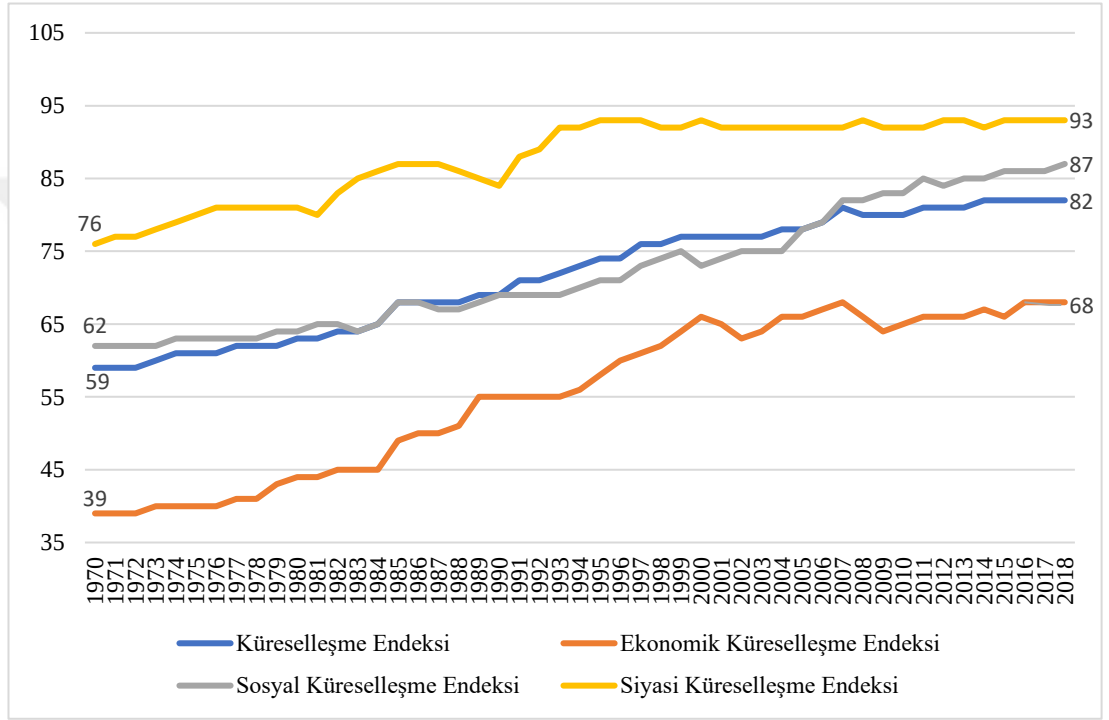
uluslararası anlaşmalar sayesinde sağlanmaktadır. Küreselleşme sürecinde ise özellikle gelişmiş ülkelerde yeni tip devlet anlayışı yani yatırım devleti tipi ortaya çıkmıştır. Bu devlet anlayışında devletin tüm vatandaşların refahını garanti edeceği yer almaktadır (Barlow, 2003, s. 71-75). Vatandaşın doğal olarak özgürlük ve mülkiyet haklarına sahip olduğu anlayışı yer edinmiş olup devletin birincil rolü arasında ise sadece bireysel haklar üzerindeki çatışmaları uzlaştırmak için gerekli olan kuralları uygulamak bulunmaktadır (Quadagno, 1999, s. 8). Ülkelerin, tarihsel süreç içerisinde sınırları içerisindeki ekonomik faaliyetleri gözettileri aşıkardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD ve müttefiki olan devletler serbest ticareti teşvik etmek amacıyla siyasi bir seçim yapmıştır. Nasıl ki ekonomik olayların siyasi sonuçları varsa siyasi olayların da ekonomik olarak sonuçları olduğu bilinmektedir. Bu süreçte alınan siyasi kararlar, küreselleşme mantığının üzerine kurulan serbest ticaretin hareket alanını genişleterek kolaylaştırmaktadır (Crothers, 2018, s. 20-28). Bu dönemde alınan siyasi kararların küreselleşme sürecinin getirdiklerinin üzerine alındığı değerlendirilebilir. Buradan küreselleşme ile siyasi karar süreçlerinin bağlantılı olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

21. Yüzyılın başında dünyada ekonomik olarak rakipsiz olarak görülen ABD'nin ekonomik olarak gelişmesinde dünyanın diğer kalanı ile arasında bulunan ekonomik ilişkiler önemli rol oynamaktadır. Bu dönemde ABD yabancı malların düşük tarifelerle veya sıfır tarife ile sınırları içerisine girmesine izin veren ticaret politikaları yürütmektedir. Ayrıca, Asya'da yaşanan mali kriz yurt dışından ABD'ye gelen fon akışının önünün açılmasına sebebiyet vermektedir. Ancak ilerleyen yıllarda ABD'nin ekonomik olarak karşılıklı ilişkileri yani küreselleşme olarak bilinen karşılıklı bağımlılık olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkelere acil kredi sağlamak amacı ile kurulan Uluslararası Para Fonu ile 1995 yılında ticaret müzakerelerinin son turunda ticari anlaşmazlıkların çözülmesi amacıyla kurulan Dünya Ticaret Örgütü'nün yenilenmesi ve güçlendirilmesi hususlarını da beraberinde getirmektedir (Litan, 2000). Tüm

bunlardan hareketle ABD'nin uyguladığı ticaret politikaları ile küresel olarak ekonomik bir güç haline geldiği görülmekte ve küreselleşme sürecinin baş aktörü olarak değerlendirilebileceği gözlenmektedir.

Şekil 2.2 : Amerika Birleşik Devletleri Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Grafikte de görüldüğü üzere, siyasi ve sosyal küreselleşme endeksi 1970 ve 2018 yılları arasında artış yaşamaktadır. 1970 yılında siyasi küreselleşme endeksinin değeri 76 iken 2018 yılına gelindiğinde 93 değerini almaktadır. Sosyal küreselleşme endeksi ise 1970 yılı ile 2018 yılları arasında 62'den 87'ye yükselmektedir. Sosyal ve Siyasi küreselleşme seviyesinin arttığı sonucuna varılmaktadır.

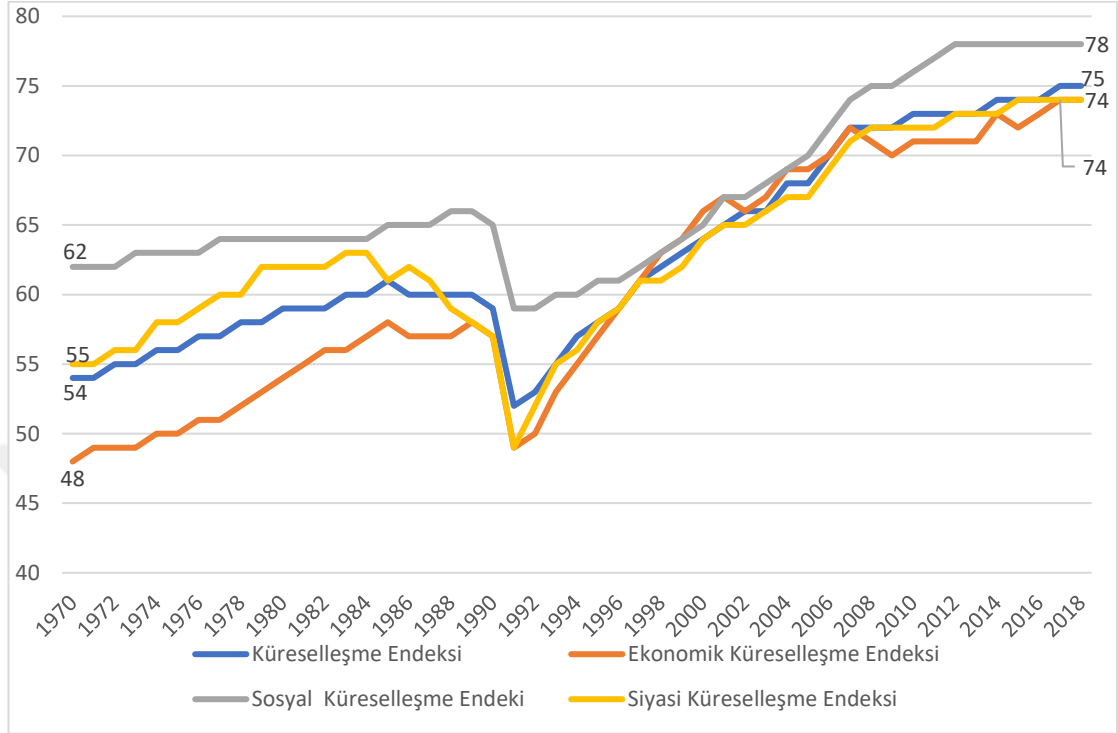
Amerika Birleşik Devletleri'nde 20 Ocak 2017 tarihinde Donald J. TRUMP başkan olmuştur. TRUMP'ın başkanlığı döneminde, küresel ekonomik düzenin farklı bir yöne doğru yol almaya başladığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında

dünya düzeninin oluşturulmasında merkezi bir rol oynayan ABD, küresel bir dünya oluşturmaya çalışmakta ve üretilen malların maliyetlerinin azaltılması ve küresel arz zincirini düzenlemek amacı ile politikalar yürütmekteydi. Ancak Trump döneminde bu anlayışın tam tersine olacak şekilde sınırların öne çıktığı politikalar yürütüldüğü söylenebilmektedir (Stiglitz, 2018, s. 7). Küreselleşmenin ve siyasi kararların bağlantılı olduğu ve ABD'nin küreselleşme sürecinin baş aktörlerinden olduğu göz önünde bulundurulduğunda, alınan kararların ekonomik olarak tüm dünyada etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde ABD'nin 1970 ile 2018 yılları arasında siyasi, ekonomik ve sosyal olarak küreselleşme seviyesini artırdığı gözlenmektedir.

2.1.1.2. Avrupa Kıtasında Küreselleşme

Avrupa Birliği'nin 1992 yılında asıl kuruluş amaçları arasında Fransa ve Almanya arasındaki barış ve ferahın sağlanması yer almaktadır. Diğer amaç ise Avrupa Kıtası'nın 1990'lı yıllarda karşılaştığı zorlukların aşılması yani işsizlik ve nüfusunun sağlık ve emeklilik maaşı maliyetlerini artırması nedeniyle oluşan demografik krizin atlatılmasıdır (Hoffman & González , 1999, s. 38-41). Avrupa Konseyi'nde 2007 yılında dile getirildiği üzere Avrupa Birliği'nin hedefleri arasında “Küreselleşmeyi tüm Avrupa vatandaşlarının çıkarları doğrultusunda, ortak değer ve ilkelere dayanarak şekillendirmek” bulunmaktadır. Avrupa Konseyi Küreselleşme Bildirgesi'nde amaçlara ulaşılmasında, iklim değişikliği ve enerji, finansal piyasalar, ticari ilişkiler, sürdürülebilir kalkınma, küresel güvenlik ve göç gibi uluslararası alanlarda karşılıklı iş birliğinin önemi vurgulanmaktadır. Küreselleşme bu bağlamda tehditten ziyade bir fırsat kaynağı olarak görülmektedir (Orbie & Tortell, 2009, s. 1-21). Avrupa Birliği'nin kuruluş amacında da belirtildiği üzere, çıkar ve değerleri doğrultusunda küreselleşmenin kullanılmasında aktif bir rol oynamayı hedeflediği görülmektedir.

Şekil 2.3: Avrupa ve Merkez Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

KOF endeksinde Avrupa bölgesi Merkez Asya bölgesi ile birlikte ele alınmıştır. Avrupa ve Merkez Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi 1970 ile 2018 yıllarını arasını kapsamaktadır. Kriz dönemlerinde endekste kırılmalar olduğu görülmektedir. Avrupa ve Merkez Asya Bölgesi'nin 2018 yılına geldiğinde 1970 yılına göre daha küresel hale gelmiştir.

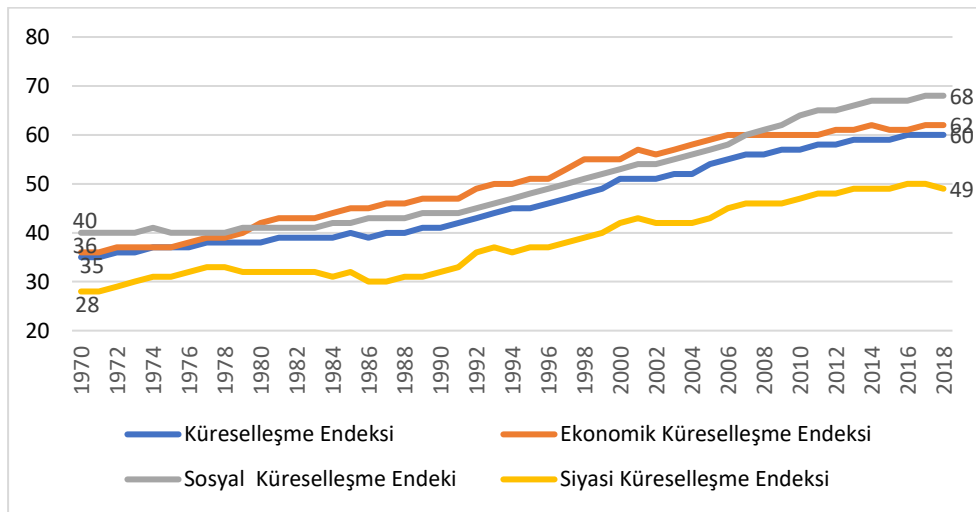
Avrupalılaşıma ve küreselleşmeye ilişkin olarak yapılan bir çalışmada, Avrupa Birliği'nin küreselleşmede etkili olduğu işgücü ve sermaye piyasaları vakalarında sistematik kanıtlar ile desteklenmektedir. Aynı zamanda, sonuçlar içerisinde seçim ve alt devlet alanlarında gönüllülük unsurunun önemi de vurgulanmaktadır. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde gerçekleşen değişiklikler açıklanırken araştırmacılar genel olarak üç faktör ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu faktörler, küresel pazarlar, tek pazar ve siyasi birliktir (Verdier & Breen, 2001, s. 258-259). Küreselleşmenin Avrupa

Birliği'nin çıkarları doğrultusunda kullanılması temel hedef olarak belirlendiği göz önünde bulunduğuğunda küreselleşme seviyesinin yıllar içerisinde artmış olduğu yadsınamamaktadır. Avrupa Birliği'nin KOF endeks değerlerine bakıldığında 1970 ile 2018 yılları arasında ekonomik, sosyal ve siyasi küreselleşme değerlerinin artmış olduğu görülmektedir. Sırası ile Avrupa Birliği ve Merkez Asya'nın KOF endeksine ilişkin ekonomik ve siyasi küreselleşme değerleri 74 olurken; sosyal küreselleşmeye ilişkin değer 78'e yükselmektedir. Genel olarak KOF küreselleşme endeksi değerinin ise 75'e yükseldiği görülmektedir.

2.1.1.3. Asya Kıtasında Küreselleşme

21. yüzyılda dünyanın en büyük bölgesel ekonomisi olarak görülen Asya bölgesi küreselleşmenin bir sonraki aşamasını belirleme konusunda kendisine rol üstlendiği bilinmektedir. Küreselleşmenin bir sonraki aşamasını besleyerek şekillendiren Asya Bölgesi'nin 2040 yılına gelindiğinde küresel GSYİH'nın yarısından fazlasını oluşturacağı ve küresel tüketimin ise yaklaşık yüzde 40'ını oluşturacağı tahmin edilmektedir.

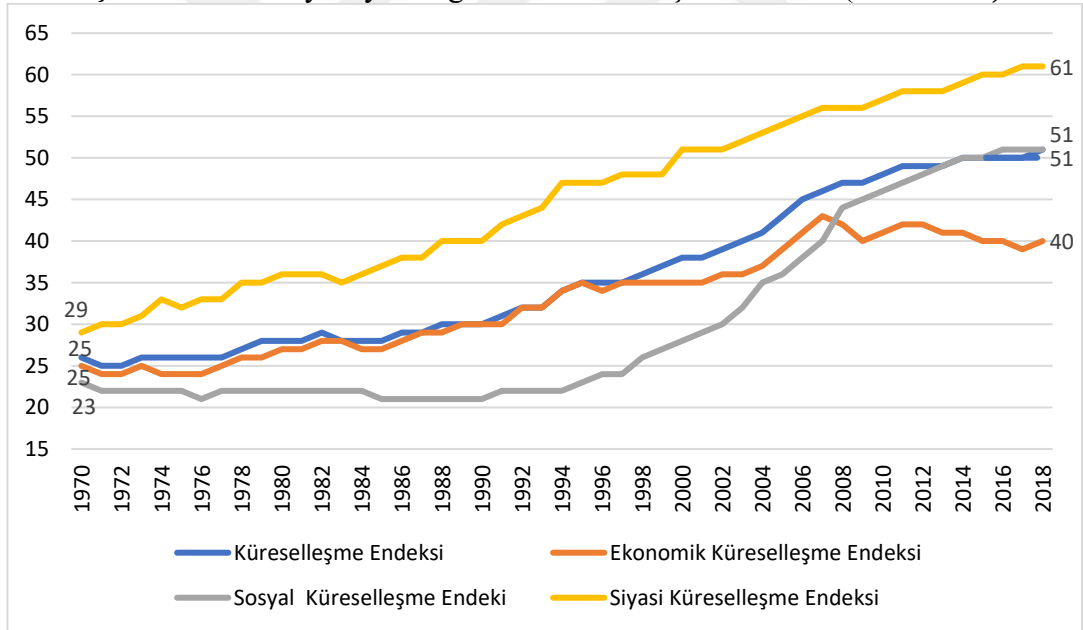
şekil 2.4 : Doğu Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Küresel sınır ötesi akışların sekiz boyut olarak ele alındığı raporda 7 akışın Asya'ya doğru kaydığı tespit edilmektedir. Küresel sınır ötesi akışlar içerisinde Asya'ya doğru kayan 7 akışın; ticaret, sermaye, insan, bilgi, ulaşım, kültür ve kaynaklar olduğu belirtilmektedir. Azalan tek akışın ise çevrenin olduğu görülmektedir (Tonby, ve diğerleri, 2019, s. 2). Tüm bu akışlardan hareketle küreselleşme sürecine yön verecek olan bölgenin Asya Kıtası'nın olabileceği değerlendirilebilmektedir. KOF endeksi değerlerinin Asya Kıtası, Doğu Asya Bölgesi ve Güney Asya Bölgesi olmak üzere ele alındığı bilinmektedir. Asya kıtasında küreselleşme sürecinin seyrinin tespit edilebilmesi amacıyla KOF endeks değerlerine bakılmasında fayda görülmektedir. Aşağıda yer alan grafiklerde Asya Kıtası kapsamında açıklanan KOF endeksi verileri açıklanmaktadır.

Şekil 2.5 : Güney Asya Bölgesinin Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Doğu Asya Bölgesine ait KOF endeksi değeri 2018 yılında 60 olarak açıklanmaktadır. Sırasıyla bölgeye ait sosyal küreselleşme endeksi değeri 68, ekonomik küreselleşme endeksi değeri 62 ve siyasi küreselleşme endeksi değeri ise 49 olarak bulunmaktadır. Veriler 1970 ile 2018 yıllarını kapsamaktadır. Genel olarak

bakıldığında Küreselleşme Endeksine göre Doğu Asya Bölgesi'nde 1970 yılından itibaren küreselleşme seviyesinin artmış olduğu görülmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Küreselleşme Endeksine göre de Doğu Asya bölgesinde bu alt endeksler bazında küreselleşme seviyesinin artmış olduğu gözlenmektedir.

Güney Asya Bölgesi kapsamında açıklanan KOF endeksi 1970 yılında 25 değerini alırken 2018 yılına gelindiğinde 51 değerine yükseldiği görülmektedir. Ekonomik Küreselleşme endeksinin 1970 ile 2018 yılları arasında 25'ten 40'a yükseldiği görülmektedir. Sosyal küreselleşme endeksi 1970 yılında 23 değerini alırken 2018 yılında değer 51'e yükselmektedir.

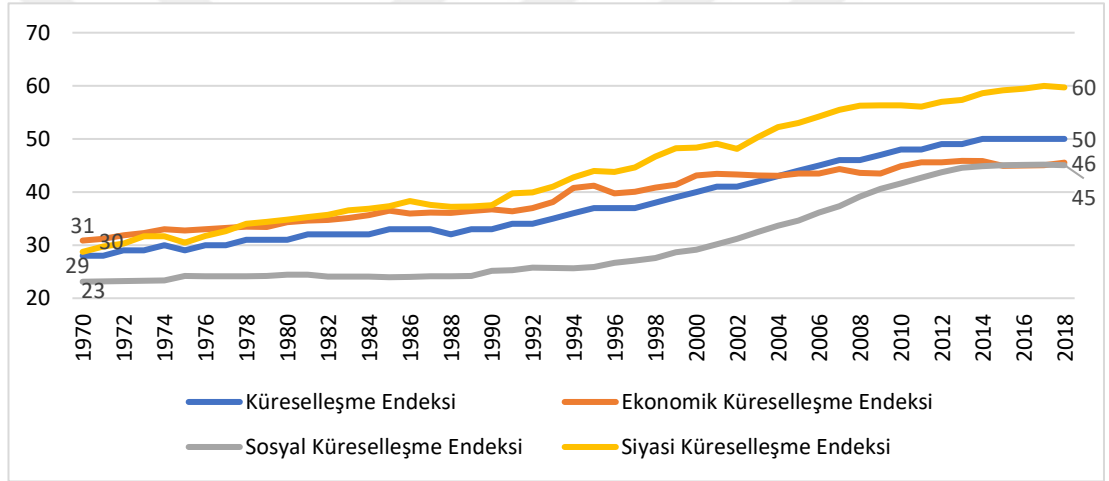
Siyasi küreselleşme endeksi ise 1970 yılında 29 değerini alırken 2018 yılına gelindiğinde bu değer 61'e yükselmektedir. Genel olarak bakıldığında Güney Asya Bölgesi'nin küreselleşme seviyesinin 1970 ile 2018 yılları arasında yükseldiği gözlenmektedir.

2.1.1.4. Afrika Kıtasında Küreselleşme

Afrika Kıtası'nın OECD tarafından hazırlanan Küreselleşme, Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu'nda ele alındığı görülmektedir. Afrika Kıtasında bulunan 5 ülke üzerinden küreselleşmenin etkisi Raporda incelenmiş olup Batı Afrika'da Fildişi Sahili ve Nijerya ve Kenya, Doğu Afrika'da Uganda ile Güney Afrika ülkeleri ele alınmıştır. Benzer sektörlere sahip olan bu ülkelerde genel olarak palmiye yağı, kakao ve kahve gibi tarım ürünleri ihraç edildiği görülmektedir. 1980 yılına kadar ekonomik şoklar ve iç sorunların baş gösterdiği bu ülkelerde uygulanan reformlar sayesinde ekonomik entegrasyonun sağlandığı bilinmektedir. Kenya'da yapılan reformlar yabancı sermaye girişini artırırken yoksul kesim için de gelir fırsatı oluşturmaktaydı. Reformlara örnek olarak, kahve sektöründe uygulanan teşviklerin haricinde ihracat vergilerinin kaldırılması ve döviz kuruna ilişkin reformlar verilebilmektedir (Mugerwa, 2003, s. 47-51). Uygulanan reformlar sayesinde Afrika ülkelerinin dünya pazarı ile entegrasyonunun önünün açıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan geleneksel Afrika kültürü üzerindeki küreselleşmenin etkisinin ele alındığı bir çalışmada, yerli/geleneksel tıp, eğitim ile ekonomik ve politik boyut üzerinde durulmaktadır. Küreselleşme ile kültürel emperyalizmin, Afrika'nın aile yapısını, geleneksel tıbbi ve sömürge öncesi dönem Afrika ekonomisini olumsuz olarak etkilediği tespit edilmektedir (Yankuzo K. İ., 2013, s. 1-8). Buradan hareketle ülkelerin sosyal küreselleşmelerinin kültürler üzerinde etkili olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Şekil 2.6 : Sahra Altı Afrika Ülkeleri'nin Küreselleşme Endeksi (1970-2018)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Sahra Altı Afrika Ülkelerini kapsayan KOF Küreselleşme Endeksi 1970 ile 2018 yılları arasını kapsamaktadır. 1970 yılında 29 değerini alan Küreselleşme Endeksi 2018 yılında 50 değerine yükselmektedir. Sahra Altı Afrika Ülkelerinin Ekonomik Küreselleşme seviyesini gösteren değer ise 1970 yılında 31 değerini alırken 2018 yılında 46 değerini almaktadır. Sosyal Küreselleşme Endeksi değeri ise bu tarihler arasında 23'ten 45'e yükselmektedir. Siyasi küreselleşme seviyesini temsil eden Sahra Altı Afrika ülkelerine ait Siyasi Küreselleşme Endeks değeri 30'dan 2018 yılında 60'a yükselmektedir. Genel olarak bakıldığında alt endeksler dahil olmak üzere

1970 yılına göre 2018 yılında küreselleşme seviyesinin Sahra Altı Ülkeleri'nde arttığı gözlenmektedir.

Bazı Afrika ülkelerinde ekonomik entegrasyonun sağlanması amacıyla uygulanan reformların etkili olduğu değerlendirilmektedir. KOF endeksi kapsamında 1970 ile 2018 yılları arasında Sahra Altı Afrika Ülkelerinde küreselleşme seviyesinin genel olarak arttığı gözlenmektedir. Ancak önceki başlıklarda ele alınan kıtaların küreselleşme seviyelerine göre Sahra Altı Afrika ülkelerinde küreselleşme seviyesinin geride kaldığı gözlenmektedir.

2.1.2. Dünya'da Fırsat Eşitsizliği

Dünya Bankası, fırsat eşitsizliğinin seviyesini ölçmek için geliştirdiği İnsan Fırsat Endeksi (HOI) ile, Sahra Altı Afrika, Doğu Asya & Pasifik, Avrupa ve Orta Asya, Latin Amerika ve Karayipler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile Güney Asya kapsamında çalışmalar yürütmektedir. Sonuç eşitsizliğinin toplam maliyeti yüksek olsa da aslında eşitsizliğin birey ve hane düzeyinde daha yıpratıcı olduğu çalışmalarda tahmin edilmektedir. Eşitsizlikle ilgili olarak yapılan araştırmalar milyarderlerin yaşamları ile kıyaslandığında en fakir insanlar üzerindeki sömürü ve durgun ücretler aslında bu zıtlığın gözle görülür bir örneğidir. Diğer taraftan küresel analistlerin, gelir ve servet eşitsizliğinin kaliteli eğitim, sağlık hizmeti, anlamlı iş ve insana yakışır yaşam koşulları dahil olmak üzere temel fırsatlara erişim üzerindeki etkisini göz ardı etme eğilimleri ise eleştiri konusu olmaktadır (United Nations ESCAP, 2018, s. 25). Bu bölümde fırsat eşitsizliğinin tüm dünyada hangi seviyelerde olduğunun tespit edilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Fırsat Eşitsizliği

Fırsat eşitsizliğinin çaba ve koşullardan oluştuğuna ayrıca eşitsizliklerin ırk ve ebeveyn faktörlerinden etkilendiğine daha önceki bölümlerde değinilmektedir. Amerika Birleşik Devleti'nde 1969 ile 2007 yılları arasında fırsat eşitsizliğine yönelik yapılan bir çalışmada çaba ve koşullar arasındaki korelasyon derecesi tespit

edilmektedir. Sonuç olarak çaba ve koşullar arasındaki korelasyonun toplam fırsat eşitsizliğinin %5 ila %20'sini açıkladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca, 1970'ler ve 1980'ler boyunca ırk faktörünün, doğrudan fırsat eşitsizliğinin %50'sinden fazlasını oluşturduğu açıklanmaktadır. Son yirmi yılda ise ebeveyn eğitimi fırsat eşitsizliğinde etkili unsurlar arasında başı çekmektedir (Marrero & Rodríguez, 2011, s. 217-218). Özel yatırım refah devleti, küreselleşme sürecinde hükümetin Amerikan ve İngiliz toplumuyla ilişkisinin örgütlenmesi için yeni bir model haline gelmiştir. Ancak, küreselleşme sürecinde, yoksullar daha da yoksullaştıkça, orta sınıf parçalandıkça ve göç arttıkça sosyal krizler ortaya çıkmaya başlamıştır. Küresel dinamikler kendilerini öne sürdükçe ve ulus-devlet elitlerinin çalışacakları daha az kaynağa sahip olduklarından, uluslar içinde toplumsal düzenin sürdürülmesinin yönetilmesi ise zorlaşmaktadır. Bu durumda, küreselleşme, Amerika Birleşik Devletleri'nde ırkçılığın artmasını destekleyen koşullar oluşturmaktadır (Barlow, 2003, s. 74-75). Yazılanlardan hareketle ABD'nin sahip olduğu fırsat eşitsizliği, ırk, ebeveynlerin eğitim seviyesi, göç, sosyal sınıflar arasında yoksulluğun artması gibi unsurlardan kaynaklanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde fırsatların hangi seviyede olduğunun gösterilmesi açısından eyaletler özelinde oluşturulan fırsatlar indeksi bulunmaktadır. Bu Fırsat Endeksi, Opportunity Nation tarafından geliştirilen ve ABD'de fırsatların nasıl görüldüğünü gösteren yıllık bir rapordur. Söz konusu indeks 2011 yılından itibaren eyaletlerde fırsatlara erişimin görüntüsü hakkında bilgi vermektedir. Endeks, 50 eyalet ve Columbia Bölgesi ile birlikte ABD nüfusunun yüzde 97'sini temsil etmekte olup 2.065 ilçe için Fırsat Puanlarından oluşmaktadır. ABD'de yer alan eyaletlerin fırsat puanına göre sıralamasına aşağıdaki tabloda yer verilmektedir. İlk sırada fırsat puanı 63 olan Minnesota eyaleti yer alırken son sırada 42.400 ile New Mexico yer almaktadır (State Rankings, 2019).

Fırsat Endeksi, ebeveynliğin kalitesi, bir ailenin geliri ve bireysel sağlığın yanı sıra mahallelerin sağlığı ve güvenliği, okulların kalitesi ve kişinin toplumunun kapsayıcılığı gibi koşullara odaklanmaktadır. Son olarak 2019 yılında yayımlanan endeks, ekonomi, eğitim sağlık ve topluluk boyutunda göstergeleri içermektedir (What is the Opportunity Index).

Tablo 2.2 : Amerika Birleşik Devletleri’nde Eyaletlerin Fırsat Puanı Sıralaması

Sıralama	Eyalet	Fırsat Puanı
1	Minnesota	63.100
2	Vermont	63.000
3	Iowa	62.600
4	Massachusetts	60.900
5	Nebraska	60.500
6	Kuzey Dakota	60.100
7	Washington	59.300
8	New Hampshire	59.200
9	New Jersey	59.000
10	Connecticut	58.900
11	Maine	58.000
12	Wisconsin	57.900
13	Kansas	57.900
14	New York	57.400
15	Virjinya	57.000
16	Kaliforniya	56.700
17	Hawaii	56.600
18	Oregon	56.600
19	Güney Dakota	56.600
20	Rodos Adası	56.300
21	Maryland	56.300
22	Illinois	56.200
23	Utah	55.800
24	Montana	54.900
25	Kolorado	54.700
26	Columbia Bölgesi	54.300
27	Michigan	53.100
28	Missouri	52.600
29	Idaho	52.400
30	Delaware	52.100
31	Pensilvanya	51.900
32	Alaska	51.600
33	Kuzey Carolina	51.400
34	Indiana	50.800
35	Wyoming	50.100
36	Ohio	49.900
37	Teksas	49.800
38	Güney Carolina	49.600
39	Tennessee	49.400
40	Florida	49.100
41	Arkansas	48.800
42	Kentucky	48.600
43	Arizona	48.500
44	Georgia	48.300
45	Alabama	48.000
46	Oklahoma	47.100
47	Nevada	46.200
48	Batı Virginia	45.300
49	Mississippi	44.800
50	Louisiana	43.700
51	New Mexico	42.400

Kaynak: Opportunity Index (State Rankings, 2019)

2019 yılında yayımlanan Fırsat Endeksi'ne göre ABD'nin genel fırsat puanı 53,2 olarak bulunmuştur. 2018'den 2019'a kadar Fırsat puanları 26 eyalette ve Columbia Bölgesi'nde artmıştır ancak 24 eyalette azalmıştır. ABD'nin 2019 yılına ait Fırsat Puanı 100 üzerinden 53,2 olarak bulunmuştur. 2018 yılına göre Fırsat Puanı 0,15 (yüzde 0,3) artış yaşamıştır. Ekonomi boyutunun 2019 yılında 2018 yılına göre yüzde 2,9, eğitim boyutunun yüzde 1,5, topluluk boyutunun yüzde 0,3 büyümeye kaydettiği ancak sağlık boyutunun yüzde 3,7 azaldığı tespit edilmektedir.

Fırsatların çeşitli boyutlarındaki eşitsizliklerin sistemde yerleşik olan hem açık hem de gizli ırkçılıktan kaynaklandığına çalışmalarda yer bulmaktadır. Buna örnek olarak ise 1968 yılından itibaren kredi vermede ırkçılık yapılması yasa dışı olsa da araştırmalar sonucunda, siyah ve latin kökenli bireylerin ipotek kredilerinden mahrum kalma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu kesimin, uzun vadede daha az geçerli olabilecek kredi ürünlerine yönlendirildiği sonucuna ulaşılmaktadır (National Trends, 2019). Geçmiş tarihlerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde fırsatların eşit dağılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Belirli bir ırka sahip olanların fırsatlardan eşit yararlanamadığı görülmektedir.

2.1.2.2. Avrupa Kıtasında Fırsat Eşitsizliği

Avrupa'da fırsat eşitsizliğini etkileyen ana faktörlerin ele alındığı MARRERO & RODRÍGUEZ'in yapmış olduğu çalışmada 23 Avrupa ülkesinde çeşitli kalkınma, eğitim ve sosyal koruma harcamalarının fırsat eşitsizliğini önemli ölçüde etkilediği bulunmaktadır. En önemli değişkenler arasında okulu bırakma, en az orta öğretim düzeyine ulaşma, sosyal bütünleşmeyi teşvik etmek için sosyal harcamalar ve çocuk bakımı bulunmaktadır. İşgücü piyasasının işleyişi ve vergi yapısının ise fırsat eşitsizliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Marrero & Rodríguez, 2010, s. 1). Bu bağlamda Avrupa'da fırsat eşitsizliği üzerinde etkili olan unsurlar içerisinde eğitim ve sosyal harcamalar ile çocukların bakımının değerlendirilmesinde yarar olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, vatandaşların temel insani ihtiyaçlarını karşılama, vatandaşların ve toplulukların yaşam kalitelerini artırmalarına ve sürdürmelerine izin veren yapı taşlarını oluşturma ve tüm bireylerin

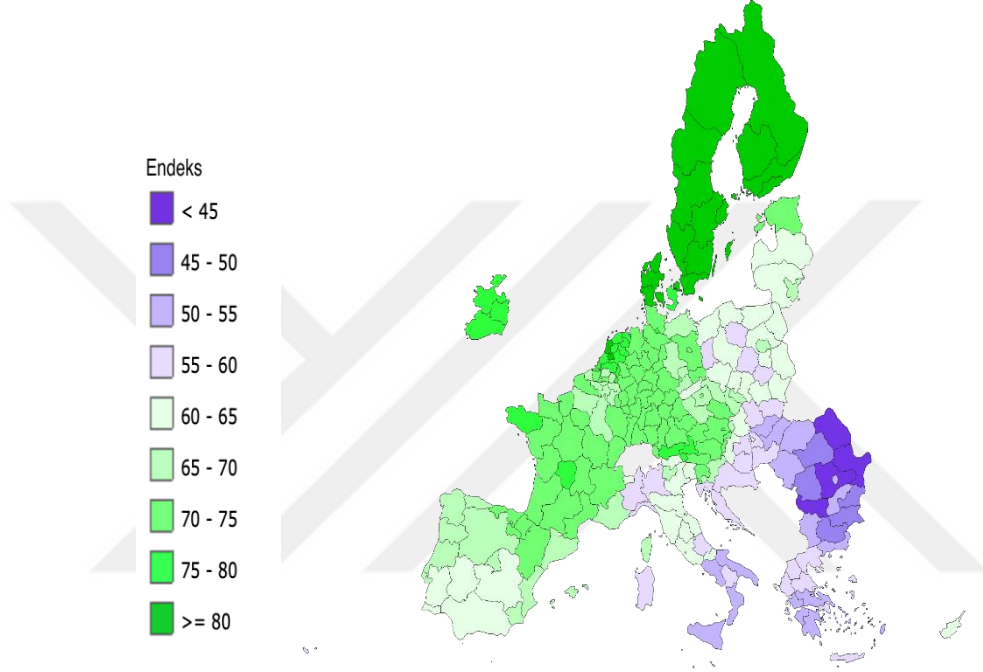
tam potansiyellerine ulaşmaları için koşulları yaratma kapasitesi olarak tanımlanan Sosyal İlerleme önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu'nun Sosyal İlerleme Endeksi aracılığı ile Avrupa bölgesinde yapmış olduğu fırsat eşitsizliğini alt ulusal düzeyde ölçme çalışması yüksek gayri safi yurtiçi hasılanın sosyal ilerlemenin garantisi olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. (Bubbico & Freytag, 2018, s. 19). Ayrıca, 2020 yılında yayımlanan AB Sosyal İlerleme Endeksi, gayri safi yurtiçi hasılanın ötesine geçen bölgesel düzeyde toplumsal kalkınma ve yaşam kalitesinin bir ölçüsü olarak tanımlanmaktadır (European Social Progress Index). Tanım, aslında, sosyal hayatın üç temel boyutuna değinmekte olup boyutlar arasında temel insan ihtiyaçları, refahın temelleri, ve fırsat yer almaktadır. Temel insan ihtiyaçları boyutunda; beslenme ve temel tıbbi bakım, su ve sanitasyon, barınak ve kişisel güvenlidir. Refah boyutunda, temel bilgiye erişim, bilgiye erişim ve iletişim teknolojileri, sağlık ve zindelik ve çevresel kalite yer almaktadır. Fırsat boyutunun temelinde ise, kişilik hakları, kişisel özgürlük ve seçim, hoşgörü ve ileri eğitime erişim bulunmaktadır (Annoni & Bolsi, 2020, s. 4). Aynı zamanda Endeks, ekonomik yönleri kasıtlı olarak hariç tutmaktadır. Toplam elli beş karşılaştırılabilir sosyal ve çevresel gösterge tarafından tanımlanan on iki bileşeni kullanarak NUTS2 düzeyinde Avrupa bölgelerindeki sosyal ilerlemeyi ölçmektedir.

2016 yılında ilk kez yayımlanan endekste olduğu gibi 2020 yılında da İsveç'in Övre Norrland bölgesinin AB'de en yüksek sosyal ilerleme düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ardından, sosyal ilerleme düzeyi açısından Finlandiya'da Helsinki-Uusimaa ve İsveç'te Mellersta Norrland bölgeleri gelmektedir Avrupa Birliği'nin Sosyal İlerme Endeksi'nin alt boyutu olan Fırsat Endeksi 2020 yılında 57,5 puandır. Avrupa Birliği'nin, temel insan ihtiyaçları boyutu endeks değeri ise 80 puandır (European Social Progress Index).

Sosyal İlerleme Endeksi'nin 2020 yılı sonuçlarına göre, sosyal eşitsizliklerin bölgeler arasında farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı şekilde sosyal ilerlemenin farklı yönleri arasında büyük farklılıklar gösterdiğini tespit edilmektedir.

İskandinav ülkeleri oldukça iyi performans gösterirken, güneydoğu ülkelerinin geride kaldığı tespit edilmektedir.

Şekil 2.7 : Avrupa Birliği Sosyal İlerleme Endeksi, 2020

Kaynak: *European Social Progress Index*. (tarih yok). Ocak 5, 2022 tarihinde European Commission: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/social_progress2020#1 adresinden alındı

2.2.2.3. Asya Kıtasında Fırsat Eşitsizliği

Asya Kıtası'nda bulunan Bangladeş, Butan, Endonezya, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka ve Vietnam'da temel eğitim ve altyapı hizmetlerine erişime ilişkin olarak fırsat eşitliğinin analiz edildiği bir çalışmada Dünya Bankası'nın hazırlamış olduğu İnsan Fırsatları Endeksi'nin kullanıldığı görülmektedir. Çalışma metodolojiye yeni bir bakış açısı getirerek koşul değişkenlerin fırsat eşitsizliği üzerindeki göreceli katkısını ölçmeyi hedeflemektedir. Temel eğitime erişimlerin Asya ülkelerinde değişken olduğuna dikkat çekilen çalışmada, her koşul değişkeninin fırsat eşitsizliğine göreceli katkısını ölçmek için bir metot sunarak literatüre katkı sağlamaktadır. Çalışmada yapılan analiz sonucunda ise ele alınan ülkelerde ekonomik faydaların dağılımının iyileştirilmesi amacı ile daha fazla faaliyette bulunulması gerektiği ortaya çıkmıştır.

Fırsat eşitsizliğinin ise ele alınan ülkelerde kişi başına hane harcamalarından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır (Son, 2012, s. 1-13). 2018 yılında United Nations ESCAP tarafından yayımlanan çalışmada, Asya pasifik bölgesinde her zaman olduğundan daha fazla okul ve sağlık kliniği olduğu belirtilmiş ayrıca temiz su temini için arıtma çalışmalarının devam ettiği yer almıştır. Diğer yandan elektrik şebekesi kurulumu ve telekomünikasyon sistemlerinin yaygınlaştığı da raporda belirtilmiştir. Ancak Binyıl Kalkınma Hedefleri olarak adlandırılan bu çalışmaların çoğunun eşit olarak dağıtılmadığı savunulmaktadır. Raporun amacı ise, Asya-Pasifik bölgesindeki farklı koşullardan ve geçmişlerden insanların potansiyellerini gerçekleştirme konusunda ne ölçüde eşit şansa sahip olduklarını incelemektir. Çalışmada, fırsat eşitsizliğinin ölçülmesinde farklılık endeksi (D-endeksi) kullanılmış ve ülkeler arasındaki eşitsizlik düzeylerinin karşılaştırılması hedeflenmektedir.(United Nations ESCAP, 2018, s. 25). Çalışmanın Asya-Pasifik bölgesindeki yer alan 21 ülke için en dezavantajlı ve en avantajlı grupların paylaştığı koşulların ortaya konulmasında fayda sağladığı görülmektedir.

United Nations ESCAP'ın hazırlamış olduğu ve 2022 yılında yayımlanan Asya Ve Pasifik Sosyal Kalkınma Hedefleri İlerleme Raporu'nda Asya ve Pasifik bölgesinde bulunan 27 ülkenin hanehalkı anket verileri kullanılarak 15 fırsat ve engeli kapsayan D-Endeksi oluşturulmuştur. Her ülke için en son yıllara ait veriler kullanılmıştır. Sonuçlar, tabloda yer alan temel hizmetlere ulaşımın yarısı karmaşık bir görünüm ortaya koymaktadır. Geri kalanı ise eşitsizliği gözler önüne sermektedir. Endeks oluşturulurken ele alınan ülkelerin hanehalkı verileri kullanılmış olup fırsat eşitsizliğine ilişkin olarak durumun tespit edilebilmesi amacıyla temel su ve sanitasyon, çocuk beslenmesi, eğitim, cinsel sağlık ve üreme sağlığı, kadına karşı şiddet, enerji, finansal katılım ve internet kullanımı alt başlıklarında değerlendirilme yapılmıştır. Ele alınan Asya Pasifik ülkelerinde temel hizmetlere ulaşımında karma bir dağılım olduğuna dikkat çekilmektedir. Çoğu hanede temel içme suyu ve elektriğin mevcut olduğu ve bu alanda eşitsizliğin nispeten düşük olduğu tespit edilmektedir.

Tablo 2.3. : 15 fırsat ve engel için D-Endeksi, Asya Pasifik Bölgesi

Ülke	Yıllar (Mevcut olan son yıllar ele alınmaktadır.)	Ortalama D İndeksleri
Papua Yeni Gine	2018	0,27
Afganistan	2015	0,22
Doğu Timor	2016	0,21
Laos	2017	0,20
Kiribati	2019	0,19
Pakistan	2017	0,18
Kamboçya	2014	0,18
Bhutan	2010	0,17
Myanmar	2016	0,17
Vietnam	2013	0,15
Bangladeş	2019	0,15
Filipinler	2017	0,15
Endonezya	2017	0,14
Hindistan	2016	0,13
Nepal	2019	0,13
Tacikistan	2017	0,11
Moğolistan	2018	0,11
Tuvalu	2019	0,09
Tonga	2019	0,07
Türkiye	2013	0,07
Maldivler	2017	0,07
Ermenistan	2016	0,07
Türkmenistan	2019	0,06
Kırgızistan	2018	0,06
Gürcistan	2018	0,06
Tayland	2019	0,05
Kazakistan	2015	0,04
Ortalama		0,13

Kaynak: United Nations ESCAP. (2022). *Asia and the Pacific SDG Progress Report 2022: Widening disparities amid COVID-19*. United Nations Publication, s.32-33.

Çocukların beslenmesinin ele alındığı kilo kaybı ve aşırı kilo gibi beslenme göstergelerine ait fırsat eşitsizliğinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak finansal hizmetlere erişim, yükseköğretim ve internet kullanımına ilişkin göstergelerde fırsat eşitsizliğinin yüksek olduğu tespit edilmektedir.

Enerjiye yönelik fırsat eşitsizliği kapsamında ise temiz yakıt kullanımı konusunda eşitsizliğin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu alanda eşitsizliğin en yüksek olduğu ülkeler arasında Bangladeş ve Papua Yeni Gine yer alırken en düşük eşitsizliğin bulunduğu ülkeler ise Kazakistan, Tacikistan, Maldivler ve Ermenistan'dır. Fırsat Eşitsizliği'nin ortalamanın üzerinde seyrettiği ülkeler içerisinde ise Afganistan, Papua Yeni Gine, Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti, Kiribati ve Doğu Timor yer almaktadır. Kadınlar, kırsal nüfus ve yoksul hanelerin de içerisinde bulunduğu en geride yer alan kesim daha fazla dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Asya Pasifik bölgesinde bulunan kadınların %15 ile 64'ünün yaşamları boyunca partnerleri tarafından şiddete maruz kaldıkları; 32 milyon çocuğun israf ve yetersiz beslenmeden etkilendiği ayrıca %10'dan fazlasının ortaöğretime devam etmediği; bölgede bulunan mülteci ve göçmen nüfusun %19 olduğu ve 2021 yılında göç sırasında ölümlerin ve kayıpların arttığı; etnik gruplarda yoksul olma olasılığının 10 kat fazla olabileceği; engelli kişilerin yalnızca %21,6'sının nakdi yardıma ulaşabildiği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. (United Nations ESCAP, 2022, s. 32-33). Asya kıtasında ülkelerin karşı karşıya kaldıkları fırsat eşitsizliğinin tespit edilmesi amacıyla oluşturulan D-Endeksinin fayda sağladığı görülmektedir. Ancak bazı ülkelerin endeks değerlerinin geçmiş yıllara ait olmasının ve güncel endeks değerlerinin yer almamasının fırsat eşitsizliğinin günümüzde hangi seviyede olduğunu tespit edilmesinde sınırlılık oluşturduğu değerlendirilmektedir.

2.2.2.4. Afrika Kıtasında Fırsat Eşitsizliği

Afrika Kıtası'nda fırsat eşitsizliğinin hayli yüksek olduğu ele alınan çalışmalar ile kanıtlanmaktadır. Eğitim seviyesi, tüketim eşitsizliği, doğum yeri, etnik köken, ebeveyn mesleğinin fırsat eşitsizliğinin oluşmasında etkili olduğu görülmektedir. Afrika kıtasında fırsat eşitsizliğinin sonuçları arasında varlık eşitsizliği, çocuk ölümlerinin artması, sıtma ve tüberküloz gibi hastalıkların yaygınlaşması bulunmaktadır.

Örneğin; Afrika’da eşitsizliğin neden yüksek olduğu konusunu ele alan bir çalışmada bunları destekler nitelemektedir. Ülke içi varlık eşitsizliğinin yüksek öğretim ile pozitif korelasyonlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca yüksek öğrenimin tamamlandığı haneler ile tüketime dayalı eşitsizlik arasında da negatif ilişki olduğu tespit edilmektedir (Shimeles & Nabassaga, 2018, s. 108-126). Sahra Altı 11Afrika ülkesi üzerinde yapılan bir çalışmada ise tüketim eşitsizliği ile fırsat eşitsizliği arasında pozitif korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak çalışmada gelişmekte olan ülkelerde fırsat eşitsizliğine ilişkin eksik veri probleminin Afrika ülkelerinde de bulunduğu dikkat çekilmektedir. Yine aynı şekilde doğum yeri, etnik köken ve ebeveynlerin eğitim düzeyleri fırsat eşitsizliğinin başlıca kaynağını oluşturmaktadır (Brunori, Palmisano, & Peragine, 2016, s. 2-38). Afrika ülkelerinde de görülen fırsat eşitsizliğine ilişkin veri bulunamaması metodolojik olarak sorun oluşturabileceği görülmektedir. Aynı şekilde eksik veri problemin ileriye yönelik politikaların geliştirilmesi önünde de engel teşkil edebilmektedir.

Diğer taraftan ebeveynlerin eğitim düzeyleri gençlerin istihdamı üzerinde de etkili olabilmektedir. Bunu destekleyici nitelikte olan belirli Afrika ülkeleri özelinde Uluslararası Çalışma Ofisi tarafından yürütülen 2014 ve 2015 yıllarında okuldan işe geçiş anketlerinden elde edilen veriler ile her ülke için Dünya Bankası tarafından geliştirilen İnsan Fırsatları Endeksi kullanılan çalışmada özellikle ebeveyn mesleğinin, çocuklarının istihdam şansında bir fark oluşturmada temel itici bir güç olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Hussain & Awad, 2022, s. 1-13). Afrika ülkelerinin karşı karşıya kaldıkları fırsat eşitsizliğinin genel olarak ebeveyn eğitimi, etnik köken, doğum yeri gibi unsurlardan kaynaklandığı bilinmektedir. Fırsat eşitsizliğinin tespit edilmesinde veri eksikliğinin bulunması politikalar geliştirilmesinin önünde sınırlılık olarak kabul edilebilmektedir.

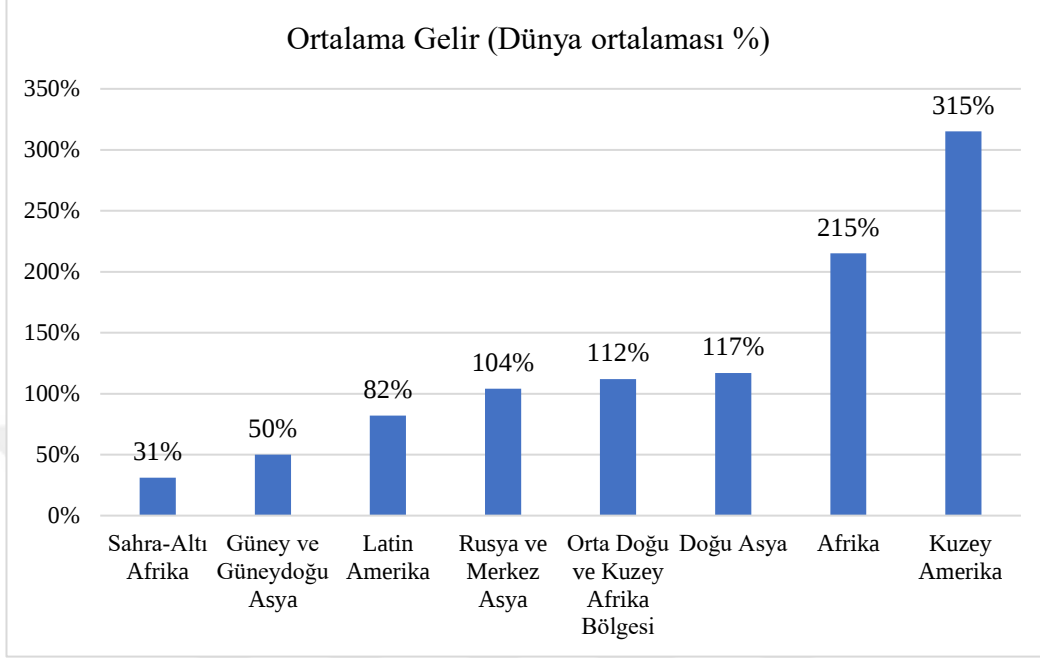
2.1.3. Dünya’da Gelir Eşitsizliği

Gelir eşitsizliği tüm dünyada ekonomilerin büyümelerinin önünde engel teşkil ettiği için tartışılan bir olgu haline gelmektedir. Dünyada ekonomilerin gelir eşitsizliği seviyelerini azaltmaya çalıştığı ve gelir eşitsizliğinin oluşturduğu etkileri en aza

indirmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Diğer taraftan, küreselleşmenin en tartışmalı yönlerinden olan ve eşitsizlik üzerindeki etkisinin tespit edilmesi tüm dünyada yankı uyandırmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi de tartışmalarda yer bulmaktadır. Tüm bu tartışmaların tarafları, küreselleşmenin eşitsizliği artırdığını düşünenler ve aksine küreselleşmeyi savunanlar olarak ayırdığı gözlenmektedir. Küreselleşmeyi eleştiren kesim, eşitsizliği artırdığını söylerken diğer taraftan küreselleşme savunucuları bunun tam tersini söylemektedir (Firebaugh & Goesling, 2007, s. 549-550). Dünya gelir dağılımının ne anlama geldiği önem arz etmektedir. Robert WADE, The Economist'te yayımlanan makalesinde, dünya gelir dağılımının tüm ülkeler için iç gelir dağılımları ve ülkeler arasında ortalama gelir dağılımının birleşimi olarak düşünülebileceğini belirtmektedir. Dünya gelir dağılımına ilişkin olarak, büyük ölçüde ülkelerin nüfusa göre mi ağırlıklandırıldıklarına ve farklı ülkelerdeki gelirin satın alma gücü paritesi (SAGP) cinsinden mi yoksa gerçek döviz kurları kullanılarak mı ölçüldüğüne bağlı olduğu bilinmektedir. Ülkelerin nüfusa göre ağırlıklandırılmayan ve SAGP cinsinden ölçüldüğü durumda gelir dağılımının son yıllarda daha eşitsiz bir şekilde gerçekleştiği ortaya koyulmaktadır (Wade R. , 2001). Dünya'da gelir dağılımına ne olduğunun duruma göre değiştiği bilinmektedir. Ülkelerin nüfusa göre ağırlıklandırılıp ağırlıklandırılmadığına farklı ülkelerdeki gelirin piyasa döviz kurları veya satın alma gücü paritesi (SAGP) döviz kurları kullanılarak karşılaştırılması ile eşitsizliğin Gini veya diğer ortalama katsayılar veya ondalık veya beşte birlik dilim dağılımlarına göre değiştiği görülmektedir.

Küreselleşmenin eşitsizliği artırmasının nedenleri arasında gelişmiş olan OECD ülkelerinin gelişmekte olan ülkelere daha hızlı ekonomik büyüme göstermesi, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş OECD ülkelere göre daha hızlı nüfus artışı, Çin kırsalında, Hindistan kırsalında ve Afrika'da üretimin yavaş büyümesi, kentsel Çin ile Çin ve kırsal Hindistan arasında hızla genişleyen üretim ve gelir farklılıkları sayılabilmektedir (Wade R. , 2001, s. 14-16). Tüm bu nedenlerin küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırmasına sebebiyet verdiği gözlenmektedir.

Şekil 2.8: Dünya Bölgelerinde Ortalama Gelir, 2021

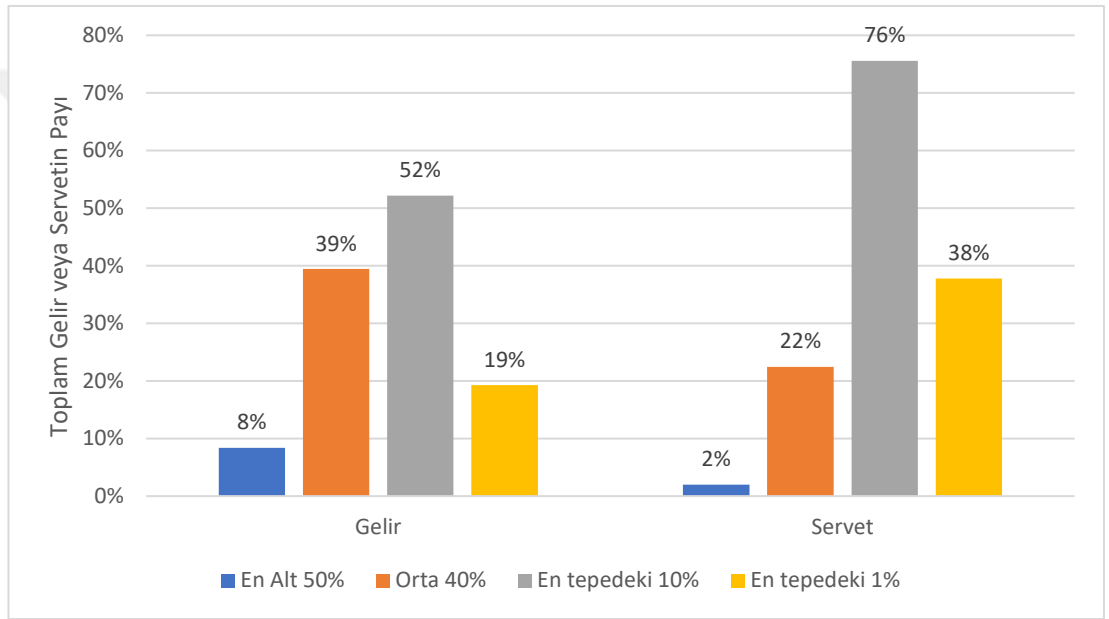

Kaynak: World Inequality Lab. (2021). *World Inequality Report 2022*. World Inequality Lab.

Ülkeler arasında ekonomik büyümeyi ölçmek için ulusal hesaplar kaynak olarak kullanılırken ülkeler arasındaki eşitsizliği ve yeniden dağılımı ölçmek ve analiz etmek için standart kaynak olarak hanehalkı anketleri kullanılmaktadır. Anketlerin, üst gelirleri olduğundan az temsil ettiği ve makroekonomik gelir toplamlarına ulaşmadığı bilinmektedir, bu da büyüme, eşitsizlik ve yeniden dağıtım araştırmalarında potansiyel tutarsızlıklara yol açmaktadır. Bu tutarsızlıkların ve sınırlılıkların önüne geçmek için PIKETTY VE SAEZ (2003), PIKETTY (2003) ve birkaç yazar, eşitsizlikteki uzun vadeli eğilimleri incelemek için vergi verilerini ele almaktadır. Ancak vergiye ilişkin verilerin kullanılmasında da birçok sorun olduğu görülmektedir. ALVAREDO vd. (2016) ile PIKETTY, SAEZ ve ZUCMAN (2018), bir ülkenin milli gelirinin tamamını dağıtmak için çeşitli kaynakları birleştiren “Dağıtımsal Ulusal Hesabını” geliştirmektedir (Blanchet, Chancel, & Gethin, 2020, s. 2-3). Aşağıdaki grafikte 2021 yılında bölge genelinde yetişkin başına ortalama geliri dünya ortalamasının yüzdesi olarak karşılaştırılmaktadır. Aşağıdaki grafiğin oluşturulmasında satın alma gücü paritesi tahminleri kullanılmaktadır. Kuzey Amerika’nın ortalama geliri dünya ortalama gelirinin %315’ini oluşturmaktadır.

Dünya Eşitsizlik Labaratuvarı'nın hazırlamış olduğu Dünya Eşitsizlik Raporu 2022'de ekonomik eşitsizliği ele almak için milli gelir ve milli servet olmak üzere iki anahtar kavram kullanılmıştır. Milli gelir, belirli bir ülkede ikamet eden bireylerin bir yıl boyunca elde ettikleri tüm gelirlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Ulusal servet ise belirli bir ülkede bireylerin sahip olduğu tüm varlıkların değerinin toplamıdır.

Şekil 2.9 : Küresel Gelir ve Servet Eşitsizliği, 2021

Kaynak: World Inequality Lab. (2021). *Methodology*. Aralık 26, 2021 tarihinde wir2022.wid.world/methodology adresinden alındı

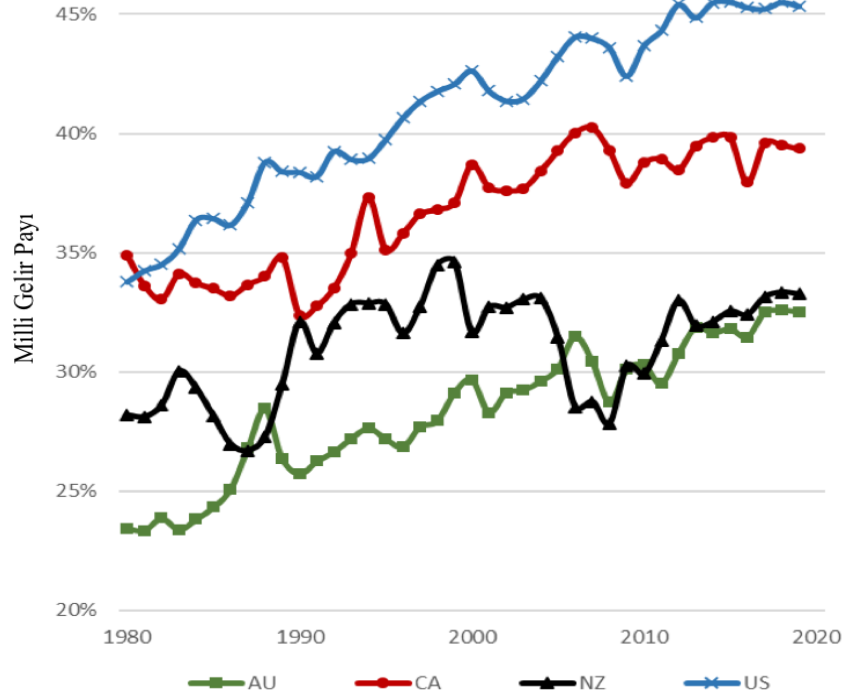
Küresel olarak an altta yer alan %50, Satın Alma Gücü Paritesinde (PPP) ölçülen toplam gelirin %8'ini kapsamaktadır. Küresel en alttaki %50'lik kesim, Satın Alma Gücü Paritesine göre servetin %2'sine sahiptir. Küresel en tepedeki %10, toplam Hanehalkı servetinin %76'sına sahip ve 2021'de toplam gelirin %52'sini ele geçirmiştir. Söz konusu raporda, en iyi servet sahiplerinin en yüksek gelir sahipleri olmadığına unutulmaması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Genel olarak bakıldığında, Sahra Altı Afrika'da ortalama gelir 0,3 ile dünya ortalamasının %30'unu, Güney ve Güneydoğu Asya'da 0,5 ile küresel ortalamasının %50'sini oluşturmaktadır. Latin Amerika, Doğu Asya ve Rusya ve Orta Asya'da ise küresel

ortalama yakın seyreden bir ortalama gelir mevcuttur. Avrupa’da bu oran dünya ortalamasının iki katından fazla olarak tespit edilirken Kuzey Amerika’da ortalama gelirin dünya ortalamasının üç katı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak Kuzey Amerikalılar, Sahra Altı Afrikalılardan, Güney ve Güneydoğu Asyalılardan ortalama 10 kat daha fazla kazanmakta, Doğu Asyalılar ise Avrupalıların kazandığının yarısını kazanmaktadır (World Inequality Lab, 2021, s. 27-28).

2.1.3.1. Amerika Birleşik Devletleri’nin Gelir Eşitsizliği

Dünya’da bölgelere göre gelir dağılımına bakıldığında Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı’nın hazırlamış olduğu Dünya Eşitsizlik Raporu 2022’ye göre 2021 yılında Kuzey Amerika’nın ortalama geliri, dünya ortalama gelirinin (Satın Alma Gücü Paritesinde) %315’ini oluşturmaktadır (World Inequality Lab, 2021, s. 28-29). Amerika Birleşik Devletleri (ABD) üzerine yapılan bir çalışmada 1913 ile 1998 yılları arasında yer alan bireysel vergi beyannamesi verileri kullanılmıştır. Çalışmada en yüksek gelir ve ücret paylarının yüzyıl boyunca U şeklinde bir model sergilediği ortaya konmuştur. Büyük Buhran ve İkinci Dünya Savaşı döneminde sermaye sahiplerinin yaşadığı şokların en yüksek sermaye gelirleri üzerinde kalıcı bir etkisi olduğu görülmektedir. ABD’de gelir ve emlak vergisinin bu sermaye sahiplerinin etkilendiği şoklardan tamamen kurtulmasını engellediği sonucuna da ulaşılmıştır. En yüksek ücret paylarının ise İkinci Dünya Savaşından önce düştüğü ve 1960 yılına kadar toparlanamadığı çalışmada belirtilmektedir. En yüksek ücret paylarının 1998 yılına gelindiğinde İkinci Dünya Savaşı’ndan önceki dönemden bile daha fazla olduğu görülmektedir (Piketty & Saez, 2003, s. 1). 1980’lerin başından beri birçok OECD ülkesinde özellikle Kuzey Amerika ve Okyanusya’da eşitsizlik önemli ölçüde artmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda’da, son birkaç yılda gelir eşitsizliğinin sabit bir hale geldiği görülse de bu eşitsizlik azalma eğilimi de göstermemiştir. Avustralya ve Yeni Zelanda’nın vergi öncesi en yüksek gelir payına bakıldığında, Kuzey Amerika’ya göre daha eşit olduğu görülmektedir (Fisher Post, 2020, s. 1-2).

Şekil 2. 10 : Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve ABD'de milli gelirin en yüksek yüzde 10'luk payı (1980-2019)

Kaynak: Fisher Post, M. (2020, November). What's New About Inequality in Australia, Canada, New Zealand and the United States? (7). World Inequality Lab, s.1.

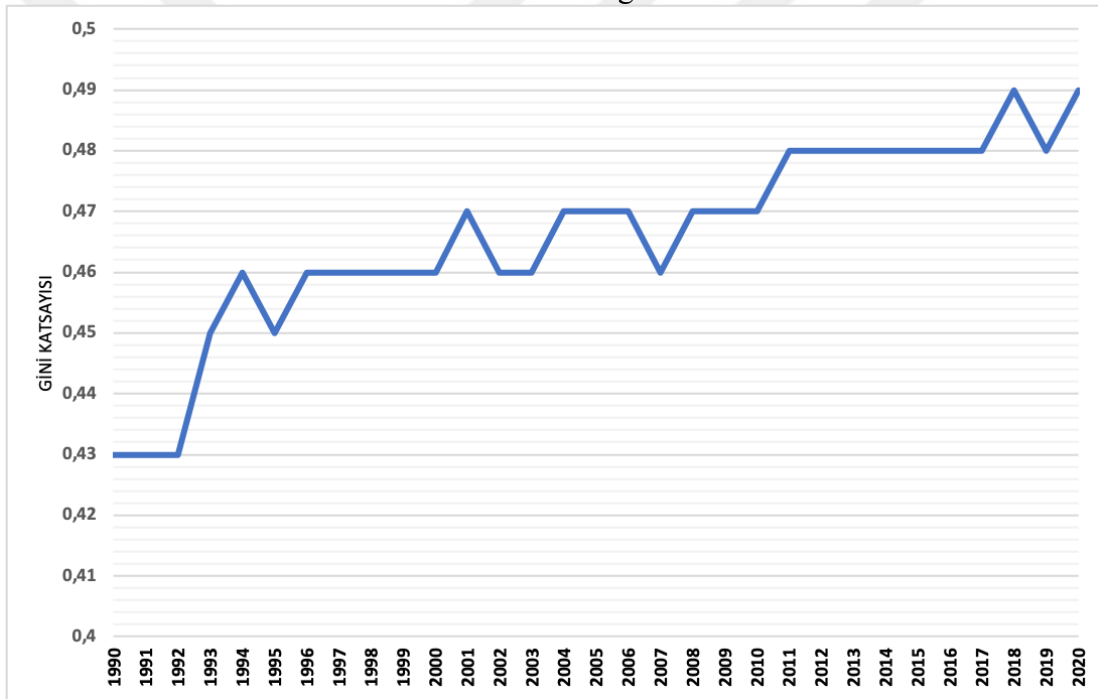
Kuzey Amerika'da, ABD'deki eşitsizlik kabaca 1980'lerde Kanada ile eşit olarak başlamıştır ancak daha sonraki süreçte eşitsizlik artmıştır. Yörüngelerin en belirgin şekilde 1980'lerde ve 2008'deki küresel finansal krizden sonra farklılaştığı gözler önüne sürülmektedir. 2020 yılına gelindiğinde ise sağlık ve ekonomik alanda yaşanan şokların eşitsizliği daha da derinleştirdiği açıkça ortaya koyulmaktadır. (Fisher Post, 2020, s. 1-3).

Sıfır Gini katsayısı, herkesin aynı gelire sahip olacağı mükemmel eşitliği ifade etmektedir. Gini katsayısının 1 olduğu durum, değerler arasındaki maksimum eşitsizliği ifade ettiği bilinmektedir. ABD'nin gelir eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı 1990'da 0.43 olarak bulunurken 2020 yılında hane geliri için Gini katsayısı 0,49 olarak

bulunmaktadır. Bu katsayı 1990 yılı ile kıyaslandığında 2020 yılında Birleşik Devletler'deki gelir eşitsizliğinin arttığını göstermektedir.

2020'de Amerikalıların yüzde 54'ünden biraz fazlasının yıllık hane gelirinin 75.000 ABD dolarından az olduğu tespit edilmektedir. Ortalama hane gelirinin son beş yılda ilk kez 2020 yılında 67.521 ABD dolarına gerilediği görülmektedir.

Şekil 2. 11: ABD'nin 1990 – 2020 Yılları Arasında Gini Katsayısına Göre Hane Geliri Dağılımı

Kaynak: Statista. (2021, Ağustos 20). *U.S. household income distribution, by Gini-coefficient 1990-2020* Published by Statista Research Department, Sep 21, 2021 In 2020, according to the Gini coefficient, household income distribution in the United States was 0.48. This figure was at 0.49 in. Statista: <https://www.statista.com/statistics/219643/gini-coefficient-for-us-individuals-families-and-households/> adresinden alındı.

Statista Araştırma Birimi'nin açıklamasında 2009 senesinde yaşanan ekonomik durgunluğun ardından ABD'de gelir eşitsizliğinin metropol olan bölgelerde daha belirgin olduğu ifade edilmektedir. ABD'nin Kuzeydoğu bölgesi, ülkenin en zenginler bölgelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Maryland, New Jersey ve Massachusetts eyaletleri 2020 yılında en yüksek medyan hane gelirine sahip eyaletler

arasında yer almaktadır. İrk ve etnik kökene göre gelir açısından, Asyalı hanelerin ortalama geliri 94.903 ABD doları iken, siyah hanelerin medyan gelirinin bu rakamın yaklaşık yarısı olarak tespit edildiği görülmektedir. ABD Sayım Bürosu yoksulluk verilerini her sene düzenli olarak güncellemektedir. ABD’de dört kişilik bir aile için ortalama yoksulluk eşiğinin 2020’de 26.695 ABD doları olduğu tespit edilmektedir. 2020 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde, nüfusun yaklaşık yüzde 11,4’ü ne tekabül eden tahmini 37 milyon insanın yoksul olduğu bulunmaktadır. Yoksulların yaklaşık yüzde 19,5’i siyah iken yüzde 8,2’si ise beyaz halktan oluşmaktadır (Statista, 2021).

Tablo 2.4.: Amerika Birleşik Devletleri’nde Hanehalkı Geliri Dağılımı (2020)

ABD Doları Cinsinden Yıllık Hanehalkı Geliri	ABD'deki Hanelerin Yüzdesi
15,000 altında	%9.4
15,000-24,999	%8.7
25,000-34,999	%8.1
35,000-49,999	%11.6
50,000-74,999	%16.5
75,000-99,999	%12.2
100,000-149,999	%15.3
150,000-199,999	%8
200,000 ve üstü	%10.3

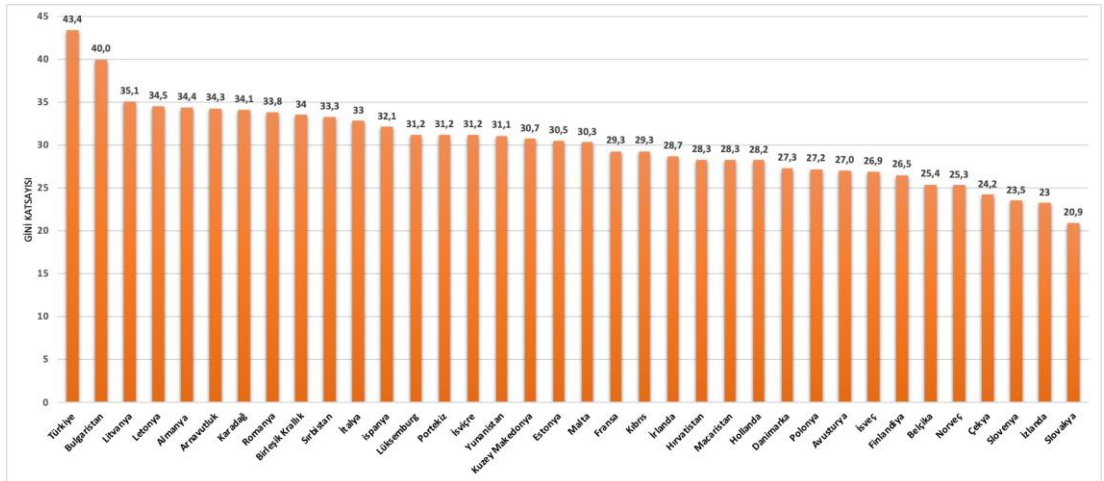
Kaynak: Statista. (2021, September 21). *Percentage distribution of household income in the U.S. in 2020*. Ekim 10, 2021 tarihinde Statista: <https://www.statista.com/statistics/203183/percentage-distribution-of-household-income-in-the-us/> adresinden alındı

2.1.3.2.Avrupa Kıtası’nda Gelir Eşitsizliği

Gelir Eşitsizliğinin 1980 sonrasında Avrupa ülkeleri arasında önemli ölçüde arttığı bilinmektedir. Tüm Avrupa ülkelerinde 1980 sonrası vergi öncesi ve vergi sonrası gelir eşitsizliği artmaktadır. Ancak bu dönemde gelir eşitsizliğinin artışının Büyük Durgunluk döneminden daha az seyrettiği görülmektedir. Ayrıca, Avrupa ülkelerinin uyguladıkları vergi ve transferler ile gelir eşitsizliğini kontrol etmede

ABD'den genel olarak daha başarılı olduğu bilinmektedir (Morgan & Neef, 2020, s. 1; Blanchet, Chancel, & Gethin, 2020, s. 38). 1980 ile 2017 yılları arasını kapsayan bir çalışma ise bu durumu kanıtlar niteliktedir. 38 Avrupa ülkesine yönelik olarak anketler, vergilere ilişkin veriler ve ulusal hesaplardan yola çıkılarak ele alınan gelir eşitsizliğine yönelik olarak Avrupa'da en üstte yer alan %1'lik kesimin en altta yer alan %50'lik kesimden iki kat daha hızlı büyüdüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Avrupa'da görece yoksulluğun inişler ve çıkışlar yaşadığına dikkat çekilen çalışmada eşitsizliğin 1980 yılında %20 iken 2017 yılına gelindiğinde %22'ye yükseldiği belirtilmektedir. (Blanchet, Chancel, & Gethin, 2019, s. 58-59). Aşağıda yer alan Şekil 15 Avrupa Birliği ülkelerinin Gini Katsayılarından oluşmaktadır. Söz konusu şekil oluşturulurken ülkelere ilişkin yayımlanan en güncel Gini Katsayı değerleri dikkate alınarak Eurostat ve Dünya Bankası verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Sırbistana ilişkin en güncel Gini katsayısı 2012 yılına aitken İzlanda, İngiltere, Kuzey Makedonya'da 2018 yılına ilişkin Gini katsayısı grafikte yer almaktadır. Arnavutluk'a ilişkin Gini katsayısı değeri ise 2019 yılına ait veridir. Diğer ülkelerin Gini katsayısı değerleri ise 2020 yılına ait veriden oluşmaktadır.

Şekil 2. 12 : Avrupa Birliği Ülkelerinin Gini Katsayısı (2020)

Kaynak: Eurostat, 2022, 10 Ekim 2021 tarihinde Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey 2 <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi190/default/table?lang=en> adresinden alındı; World Bank, 2022, 10 Ekim 2021 tarihinde Gini Index, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> adresinden alındı.

Slovakya'nın Gini katsayısı değeri 20,9 olarak açıklanmaktadır. Slovakya'da gelir eşitsizliğinin diğer Avrupa Birliği ülkelerine göre daha az olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de ise Gini katsayısı Eurostat'a göre 43,4 olarak açıklanmaktadır. Diğer Avrupa Birliği ülkelerine göre gelir eşitsizliği Türkiye'de daha yüksektir.

Avrupa Birliği ülkelerinde gelir eşitsizliğinde etkili unsurlar arasında; ebeveyn geliri, aile yapısı, eğitim konularının yer aldığı bilinmektedir. Yapılan bir çalışma bunu destekler niteliktedir. İsveç üzerine yapılan bir çalışmada, ebeveyn eğitimi ve geliri, aile yapısı ve kişinin IQ'su gibi koşulların yanı sıra uzun vadeli gelir dağılımının ölçülmektedir. 1955 ve 1967 yılları arasında doğan İsveçli erkeklere yönelik verilerin kullanıldığı çalışmada İsveç'te, çabanın aksine, koşullardan kaynaklanan mevcut gelir eşitsizliği tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ebeveyn gelirini ile kişinin zekâ seviyesi başta olmak üzere birçok koşulun gelir eşitsizliği için önemli olduğu sonucuna varılmaktadır (Björklund, Markus, & Roemer , 2011, s.1-27). Yukarıda yazılanlardan hareketle Avrupa birliği ülkelerinin gelir eşitsizliği ile mücadelesinde ABD'den daha başarılı olduğu gözlemlenmektedir. Ülkelere ilişkin en güncel Gini katsayı değerleri ele alınmaya çalışılmaktadır. Ancak bazı ülkelerde güncel Gini katsayı değerlerinin geçmiş yıllara ait olması gelir eşitsizliğinin şu anda hangi seviyede olduğuna ilişkin yorum yapılmasında kısıtlılık oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

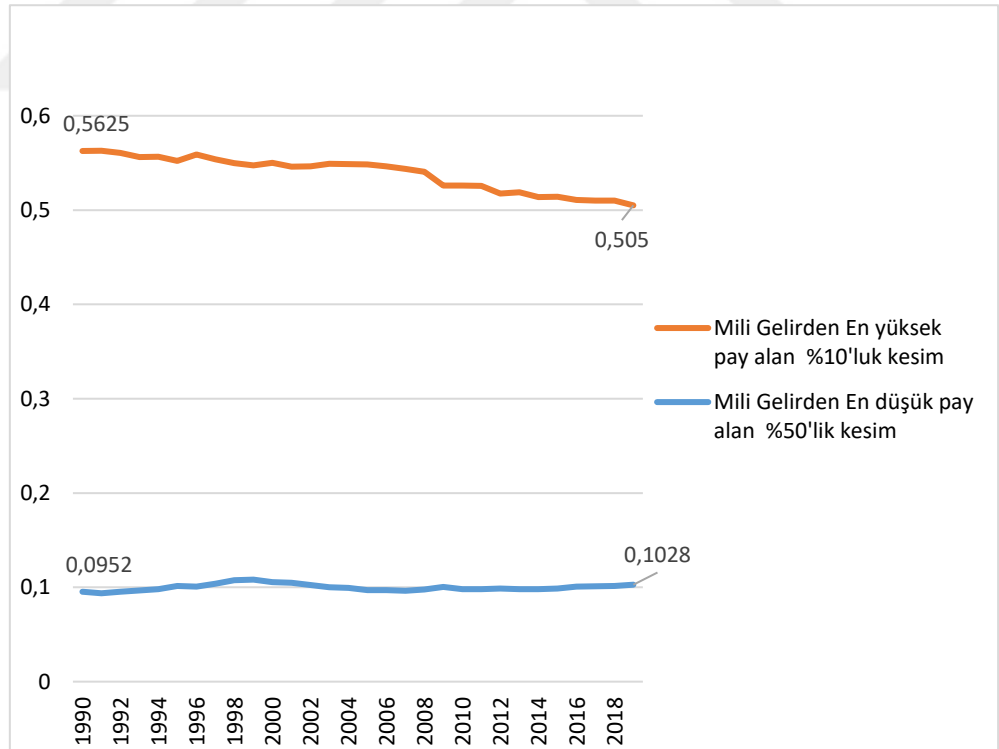
2.1.3.3. Asya Kıtası'nda Gelir Eşitsizliği

Asya kıtasının karşı karşıya kaldığı gelir eşitsizliği sorunu diğer tüm bölgelerin aksine farklı bir seyir izlemektedir. 1990 Yılından bu yana gelişmekte olan büyük ekonomilerde ülke içi gelir eşitsizliği önemli ölçüde artarken, Asya'daki genel bölgesel eşitsizlik azalmaktadır (Yang, 2020, s. 1-5). Bu eğilim bizlere Asya ekonomileri için ekonomik yakınlaşma olduğunu göstermektedir. Asya Dağıtım Ulusal Hesabı'ndan (DINA) elde edilen en son sonuçları kullanılarak 1993'ten 2019'a kadar olan dönemde Asya'daki gelir eşitsizliği verilerinin değişiminin ortaya konulduğu bir çalışmada son otuz yılda Asya Kıtasının eşitsizliğinde bölgesel düzeyde önemli bir azalma olduğu

ancak bireysel olarak ülkeler bazında büyüme ve eşitsizliğin farklılaştığı gözlemlenmektedir.

Hong Kong özelinde yapılan çalışma bu durumu destekler niteliktedir. Hong Kong'da Gelir Ve Servet Eşitsizliği üzerine yapılan çalışmada 1981-2020 dönemi ele alınmaktadır. Hong Kong'un Çin'e Devredilmesinden bu yana ücret eşitsizliğinde çok büyük bir artış olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca 2000 yılından itibaren sermaye payında ve en yüksek servet payında artış gözlenmektedir. Bunun nedenleri arasında başta ücret eşitsizliği olmak üzere, eğitimin yapısının değişmesi, sanayinin imalat sektörü yapısından finans ve hizmet yapısına evrilmesi sayılmaktadır (Piketty & Yang, 2021, s. 1-48).

Grafik 2. 13:Asya Kıtasında Vergi Öncesi Milli Gelirden Pay Alan Kesim (1990-2019)

Kaynak: *Global Inequality Data - 2020 Update*. (tarih yok). Ağustos 20, 2021 tarihinde World Inequality Database: <https://wid.world/news-article/2020-regionalupdates/#:~:text=The%20World%20Inequality%20Lab%20releases,population%20and%207.5%20billion%20people>. adresinden alındı.

Diğer taraftan Asya kıtasında bulunan ülkelerde gelir eşitsizliği probleminin, eğitim, finans ve hizmet alanlarındaki dönüşümden kaynaklandığı söylenebilir. Asya'da genel bölgesel gelir eşitsizliği azalırken, ülkeler bazında eşitsizlik düzeyi değişiklik gösterebilmektedir.

Asya'da en tepedeki %10'luk kesim, 2019'da milli gelirin %49'unu ele geçirmektedir. Bu, en üst %10'luk kesimin gelir payının %57'ye ulaştığı 1990'dan bu yana bölgesel eşitsizlikte bir düşüş olduğu görülmektedir. Hindistan ve Çin'de 1990'ların ve 2000'lerin başında, gelir eşitsizliği önemli ölçüde artarken, daha sonraki yıllarda Çin'de gelir eşitsizliği istikrara kavuşmuş ancak Hindistan'da artmaya devam etmiştir. Bu, kalkınmanın ve daha yüksek büyüme oranlarının, büyüme dağılımında daha fazla eşitlik anlamına gelmediği anlamına gelmektedir.

2.1.3.4. Afrika Kıtasında Gelir Eşitsizliği

Afrika Kıtası hakkında daha önceki bölümlerde küreselleşme ve fırsat eşitsizliği kapsamında ele alınmaya çalışılmıştı. Ancak Afrika kıtasına ilişkin olarak veri eksikliğinin metodolojik olarak problem oluşturduğu bilinmektedir. Bu bölümde mevcut olan veriler ve literatürde yer alan çalışmalar çerçevesinde Afrika Kıtasının maruz kaldığı gelir eşitsizliği seviyesi açıklanmaya çalışılacaktır.

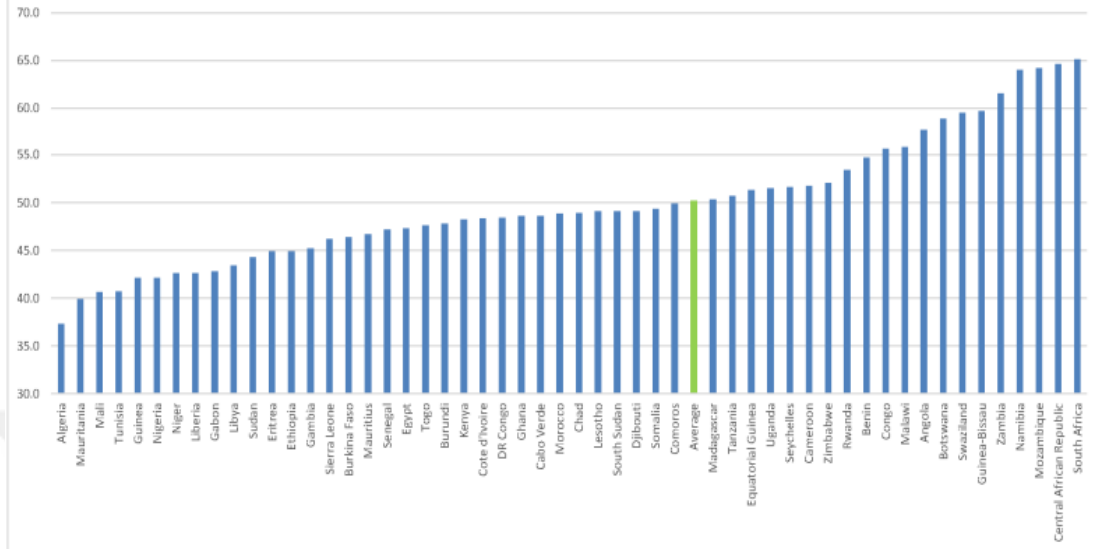
Afrika kıtasında eşitsizliğin yüksek olduğu bilinmektedir. Özellikle ırkçılık kaynaklı eşitsizliğin yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin; Güney Afrika, 1910'da Avrupa sömürge güçlerinden resmi olarak bağımsızlığını ilan ederken, iktidarı ele geçiren, ırkçılık yoluyla toprakları ve varlıkları yönetimi altına alan küçük bir grup beyaz yerleşimcinin faydalandığı bir hal aldığı görülmektedir. Güney Afrika'daki ırkçılık, 1994'te demokratik olarak yapılan seçimlerle resmen sona ermiş olduğu bilinmektedir (Hoogeveen & Özler, 2005, s. 1). Buradan hareketle ırkçılığın resmen sona erdiği bilinmekle beraber ardında ırklar arasında büyük eşitsizliklere sahip bir nüfusun olduğu da değerlendirilmektedir. İlk olarak Afrika Kıtasının ekonomik yapısının anlaşılmasında fayda görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Sahra Altı

Afrika'nın dünya ekonomisi ile entegre olduğu bilinmektedir. Bu dönemde ekonomide düşük katma değere sahip tarımsal emtia ve mineral ihracatının yoğun bir şekilde gerçekleştiği değerlendirilmektedir.

Özellikle 1960 yılından sonra Afrika ekonomisinin 4 bölüm olarak şekillendiğini söylemek mümkündür. Afrika ekonomisinde 1973 yılında yaşanan petrol krizine kadar hızlı bir büyüme görülmüş olup bu yıldan itibaren 1980 yılına kadar olan dönemde dış borçtaki artış nedeniyle ekonomik performans kötüleşmektedir. 1980 yılı sonrasında istikrar sağlanmasına yönelik olarak reformların gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ancak bu dönemde iç çatışmalar ve Asya krizi gibi iç ve dış etkenler nedeniyle Afrika'da ekonomik performans olumsuz olarak etkilendiği görülmektedir. Afrika'da reformların etkisi ve liberalizasyon nedeni kıtada bulunan çoğu ülkenin ithalat ve ihracatının genişleyerek genel olarak bölgede iyileşme görülmektedir. Ancak eğitim sorunu vasıflı işgücü bulunmasına engel olmaktadır. (Mugerwa, 2003, s. 45-46). Afrika Kıtası'nın özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerek genişleyen ihracat hacmi gerekse yapılan reformlar neticesinde gelişme gösterdiği aşıkardır. Ancak iç çatışmalar ve çeşitli krizlerin bu gelişmeleri sınırlandırdığı da gözlemlenmektedir. İş gücü ve eğitim başta olmak üzere, Afrika Kıtasının eşitsizlik ile de mücadele ettiği tüm dünya tarafından bilinmektedir.

Bunu destekleyici olarak Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı'nın yayımlamakta olduğu veriler örnek olarak gösterilebilmektedir. Afrika kıtasında, ortalama ülke düzeyindeki en üst %10'luk kesimin gelir payı, milli gelirin yarısına eşittir. Güney Afrika'da, 2019 yılında, ilk %10'luk hanelerin gelir payının %65 olduğu tahmin edilirken bölgedeki en eşitsiz ülke olduğu görülmektedir (Global Inequality Data-2020 Update, t.y.). Bu doğrultuda Afrika bölgesindeki eşitsizlik seviyeleri son derece yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 2. 14: 2019 Yılı Afrika Ülkeleri Arasında En Yüksek %10'luk Gelir Paylarına Sahip Kesim

Kaynak: *Global Inequality Data - 2020 Update*. (tarih yok). Ağustos 20, 2021 tarihinde World Inequality Database: <https://wid.world/news-article/2020-regional-updates/#:~:text=The%20World%20Inequality%20Lab%20releases,population%20and%207.5%20billion%20people>. adresinden alındı.

Ülke düzeyinde eşitsizliğe bakıldığında, Şekil 17, en zengin ondalık dilime ait hanelere tahakkuk eden gelir payı 2019 yılında ortalama %50 olarak tahmin edilmektedir. Cezayir’de en zengin yüzde 10 içerisinde bulunan hanelerin gelir payı %37 olarak bulunurken bu oran Güney Afrika’da %65 olarak tahmin edilmektedir. Diğer ülkelerde ise en zengin yüzde 10 içerisinde bulunan hanelerin gelir payının %37 ile %65 arasında bulunduğu gözlemlenmektedir.

Eşitsizlik tahminlerinin karşılaştırılabilirlik düzeyini artırmayı amaçlayan Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı’na göre çoğu Afrika ülkesinin vergilerle ilgili istatistikleri yayınlamadıkları için eksik kalmaktadır. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı’nın bazı ülkelerde (Fildişi Sahili, Güney Afrika, Senegal, Tunus) idari veya vergi verilerine eriştiği tespit edilmektedir. Fas ve Mısır üzerinde ise araştırmaların sürdüğü belirtilmektedir. Afrika'daki ekonomik politikaların etkisini değerlendirmek için istatistiksel kapasiteye ve şeffaflığa yatırım yapmanın önemi ise göz ardı edilememektedir (Robilliard, 2020, s. 1,6). Bu doğrultuda Afrika kıtasında başta gelir eşitsizliği olmak üzere eşitsizliklerin azaltılması amacıyla

eşitsizlik seviyelerinin hangi seviyede olduğunun tespit edilmesinin önem arz ettiği görülmektedir.

2.1.4. Dünya’da Küreselleşme Sürecinde Fırsat Eşitsizliği ve Gelir Eşitsizliği

Literatürde gelir ve fırsat eşitsizliğinin aslında birbirlerine katkı sağladıkları ve birbirlerinin nedeni olduklarına ilişkin çalışmaların mevcut olduğu bilinmektedir. Gelir ve fırsat eşitsizliğinin hangi seviyede olduğunun tespit edilmesi birinin diğerinin sebebi olarak gösterilebilmesi ve fırsat eşitsizliğinin ölçülmesinin zor olması gibi nedenler fırsat ve gelir eşitsizliğinin birlikte ele alınmasının önünü açmaktadır.

Brezilya’da fırsat eşitsizliği üzerine yapılan bir çalışmada, fırsat eşitsizliğinin kazanç eşitsizliğine katkısı ele alınmıştır. John ROEMER’in fırsat eşitliği üzerine çalışmasındaki “durum” ve “çaba” değişkenleri arasındaki ayırmadan yola çıkarak, fırsat eşitsizliğini bireyin kontrolünün dışında kalan babanın ve annenin eğitimi; babanın mesleği; ırk; ve doğum bölgesi ile açıklamaktadır. Gözlemlenen 5 koşul arasında ebeveyn eğitimi, kazancı etkileyen en önemli unsur olurken, babanın mesleği ve ırkının da kazanç üzerinde etki ettiği tespit edilmektedir (Bourguignon, Ferreira, & Menéndez, 2007, s. 585). İtalya’da fırsat eşitsizliğini ölçmek amacıyla yapılan bir çalışmada, fırsat eşitsizliğinin İtalya’daki toplam gelir eşitsizliğinin yaklaşık %20’sini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle cinsiyete göre nüfus alt grupları ele alındığında Güney’de yer alan bölgelerde, Kuzey’de yer alan bölgelere göre daha yüksek derecede fırsat eşitsizliği bulunduğu görülmektedir (Peragine & Checchi, 2009, s. 429).

Gelir eşitsizliğinin fırsat eşitsizliği ile sosyal güvenlik eşitsizliğinin bileşik bir ölçüsü olarak öne sürülen bir çalışmada gelir eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ölçülmeye çalışılmaktadır. Sonuç olarak fırsat eşitsizliği ile büyüme arasındaki negatif ilişki olduğu ve sarf edilen çaba ile büyüme arasındaki pozitif ilişki olduğu bulunmuştur (Marrero & Rodríguez , 2010, s. 2). Fırsatların eşit olmadığı

toplumlarda gelir eşitsizliğinin artış eğiliminde olduğu ve bu durumun uzun vadeli büyümeyi engellediği görülmektedir. Eşit fırsat, büyüme ve gelir eşitsizliği arasında önemli bir halka olarak yer almaktadır (Aiyar & Ebeke, 2019). Literatürde gelir ve fırsat eşitsizliğine yönelik ele alınan çalışmalar ışığında fırsat eşitsizliğinin gelir eşitsizliği üzerinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir. Fırsat eşitsizliğinin ise genellikle çalışmalara dahil edilirken bireyin koşulları dışında gelişen değişkenler ile ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu değişkenler, ırk, eğitim seviyesi, yaşanan bölge, babanın mesleği, doğum yeri gibi unsurlar olarak ele alınmaktadır. ABD, Avrupa Birliği, Asya Kıtası ve Afrika Kıtası özelinde gelir eşitsizliğinin durumu yayımlanan istatistikler çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Genel olarak Asya kıtasında bölgesel gelir eşitsizliğinin azalması diğerlerinden ayrışmasına neden olmaktadır. Ancak Asya kıtasında bulunan ülkelerin gelir eşitsizliği seviyelerinin değişkenlik gösterebildiği bilinmektedir. Avrupa Kıtası'nın ise gelir eşitsizliğini yönetmede ABD'ye göre daha başarılı olduğu tespit edilmektedir. Bir sonraki bölümde Türkiye'nin küreselleşme süreci, fırsat ve gelir eşitsizliği problemlerinin seviyeleri literatürde yer alan çalışmalar çerçevesinde ve yayımlanan göstergeler ışığında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.2. TÜRKİYE'DE KÜRESELLEŞME, FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ, GELİR EŞİTSİZLİĞİ

Türkiye'de küreselleşme sürecinin ekonomik, siyasi ve sosyal olarak hangi aşamada olduğu KOF endeksi verilerine dayanarak ele alınmıştır. Küreselleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte, fırsat eşitsizliği ile gelir eşitsizliğinin hangi seviyede olduğunun tespiti ise önem taşımaktadır. Fırsat eşitsizliğinin tespitinde ise dünya genelindeki diğer ülkeler de dahil olmak üzere veri yetersizliği bulunması ise dikkat çekmektedir.

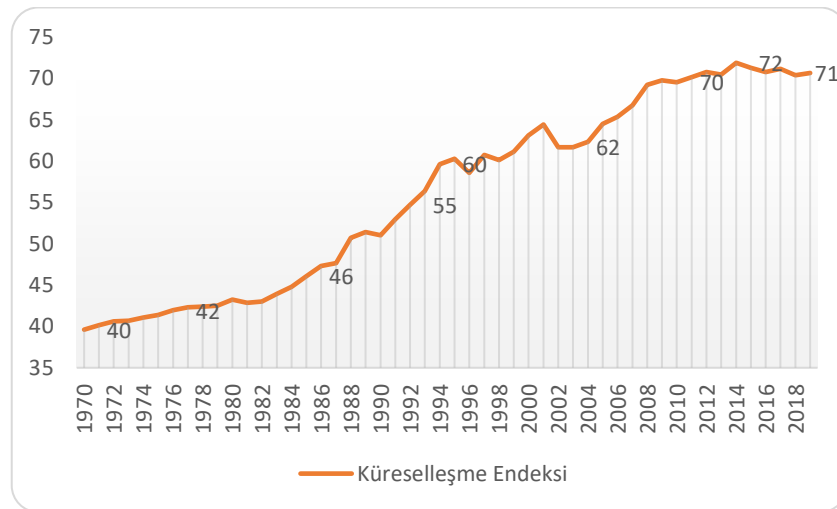
2.2.1. Türkiye'de Küreselleşme

Türkiye'nin ekonomik olarak küreselleşme süreci 1980 sonrasında başlamıştır. 1980 sonrası uygulanan dışa açılma politikaları ekonomik küreselleşme sürecinin

hızlanmasını sağlamıştır. Türkiye’de ekonomi alanında uygulanan 1960 ile 1980 yılları arasında ithal ikameci politika 1980 sonrası dönemde ihracat teşviklerinin verildiği ve serbest pazar ekonomisinin desteklendiği politikaya dönüşmüştür (Bayar F. , 2008, s. 33). 1980 yılına gelindiğinde 24 Ocak kararları olarak isimlendirilen IMF’in istikrar programı Türkiye’de uygulanmaya başlamıştır. Bu kararlar içerisinde, serbest piyasa ekonomisine geçişin sağlanması, ihracata yönelik ekonominin oluşturulması, kamunun ekonomiye yönelik faaliyetlerinin sınırlı kalması, döviz kuru ile ilgili politikaların yenilenmesi, sıkı para politikası, ithalatın serbestleşmesi, yabancı sermaye girdisinin artırılması ile talebin azaltılarak enflasyon üzerindeki baskının azaltılması yer almaktadır (Demircan & Ener, 2003, s. 94).

IMF destekli politikalar ile Türkiye’de küreselleşme sürecinin hız kazandığı görülmektedir. 1989 sonrası dönemde ise Türkiye’de finansal serbestleşme öne çıkmaktadır. Bu tarihten itibaren sermaye hareketlerinin serbestleşmesine yönelik politika uygulanmaya başlamıştır. Uygulanan finansal liberalleşme politikaları sayesinde uluslararası finans sistem ile bütünleşme sağlanmadığı görülmektedir(Çataloluk, 2005, s. 151, 184).

Şekil 2. 15 : Türkiye’nin KOF Küreselleşme Endeks Değeri (1970-2019)

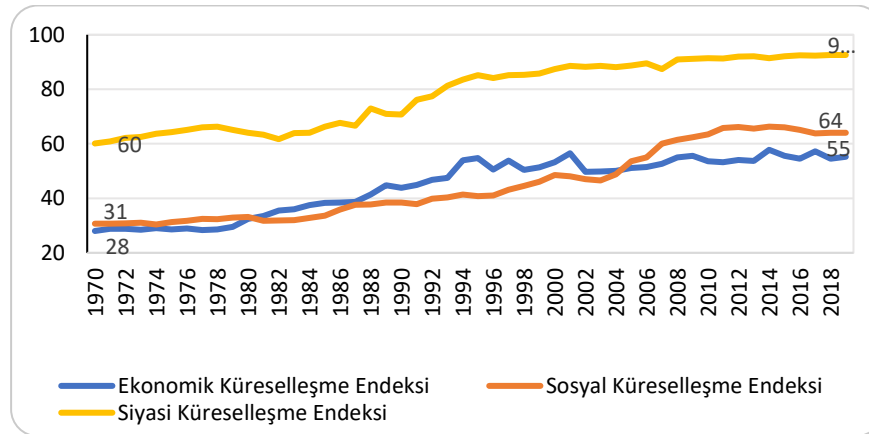

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Dünya’da ülkelerin küreselleşmesine yönelik olarak yapılan çalışmalarda da kullanılan KOF endeksi değeri literatürde önemli bir yerde bulunmaktadır. Türkiye’nin KOF küreselleşme endeksi değeri 1970 yılında 40 olarak ölçülmüş olup bu değer 2019 yılına gelindiğinde 71’e yükselmiştir.

KOF küreselleşme endeksi oluşturulurken ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal küreselleşme değerleri de belirlenmektedir. Tüm bunlar bir bütün olarak genel KOF Küreselleşme endeksini oluşturmaktadır. Türkiye’nin 1970 yılından itibaren ekonomik, siyasi ve sosyal olarak da küreselleşme seviyesi artmaktadır. Ticari küreselleşme ve finansal küreselleşme alt başlıklarından oluşan ekonomik küreselleşme endeksi ise Türkiye’de 1970 yılında 28 olarak ölçülürken bu değer 2019 yılına gelindiğinde 55 olmuştur. Türkiye’nin, kişilerarası küreselleşme, bilgisel küreselleşme ve kültürel küreselleşme alt başlıklarından oluşan sosyal küreselleşme endeksi 1970 yılında 31 olarak ölçülürken bu değer 2019 yılında 64 seviyesine yükselmiştir. Türkiye’nin siyasi küreselleşme endeksi ise 1970 yılında 60 seviyesindeyken 2019 yılına gelindiğinde 93 seviyesine yükselmiştir.

Şekil 2. 16 : Türkiye’nin Ekonomik, Sosyal ve Siyasi Küreselleşme KOF Endeksi Değerleri (1970-2019)

Kaynak: Savina, G., Haelg, F., Potrafke, N., & Sturm, J.-E. (2019). *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı

Türkiye'nin jeostratejik konumu ile kültürel çeşitlilikleri bir arada bulundurması nedeniyle, küreselleşmenin boyutlarından etkilendiği görülmektedir. Ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda küreselleşmenin boyutları Türkiye'de etkili olmaktadır. Bununla birlikte, küreselleşmenin çevresel ve güvenlik boyutundan da Türkiye etkilenmektedir (Bayar F. , 2008, s. 33-34).

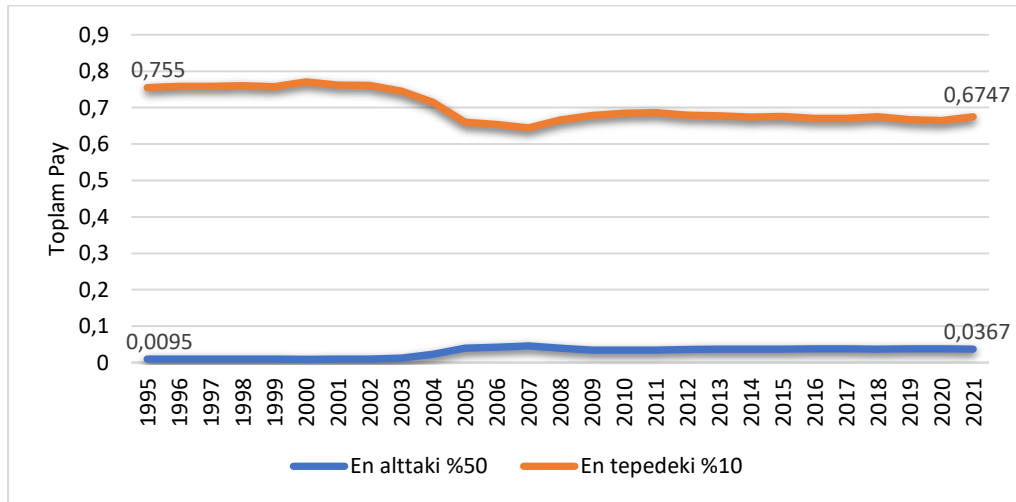
2.2.2. Türkiye'de Fırsat Eşitsizliği

Türkiye'de fırsat eşitsizliği ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, dünya çapında 83 ülke için mevcut olan ve tüm evli kadınlar için ebeveyn özellikleri hakkında geniş bilgiler içeren Nüfus ve Sağlık Araştırmalarının (DHS) anket sonuçları kullanılan çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. DHS anketleri dayanıklı malların mülkiyeti ile konut kalitesi ve olanaklara erişimle ilgili göstergeler hakkında bilgi vermektedir. Fırsat eşitsizliğinin ölçülmesinde gelir, tüketim ebeveyn eğitimi, refah ve meslek gibi ayrıntılı bilgilerin gerektiği göz önünde bulundurulduğunda bazı ülkelerde verilere erişimde sınırlar olduğu görülmektedir. FERREIRA vd. (2010)'nin yapmış oldukları çalışmada DHS'nin bulunduğu durumlarda eksik veri problemini ortadan kaldırmak amacıyla iki farklı istatistiksel yaklaşım önermişlerdir. İlk istatistiksel yaklaşımın DHS'ye dayandığı ve avantaj değişkeni olarak ROEMER'İN servet endeksini kullandığı görülmektedir. Ek yardımcı ankete dayanan ikinci istatistiksel yaklaşımda ise, DHS'ye tüketim ölçüsünün eklendiği belirtilmektedir. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'deki 30-49 yaş arası evlenmiş kadın örnekleme uygulanmasında, fırsat eşitsizliğinin öngörülen tüketimdeki toplam eşitsizliğin en az %26'sını ve refah endeksindeki toplam eşitsizliğin %31'ini oluşturduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de şans veya çaba gibi çıktı eşitsizliğine neden olan kaynaklardan ziyade algılanan yüksek düzeyde fırsat eşitsizliğine karşı çıkıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Toplumlar arasında geçişkenliğin düşük olduğu durumlarda ise eşitsizliğe daha olumsuz yaklaşıldığına ilişkin sonuçlara da ulaşılmaktadır (Ferreira, Gignoux, & Aran, 2010). Çalışmada da belirtildiği üzere dünyada fırsat eşitsizliğinin ölçümüne ilişkin olarak veri yetersizliğinin literatürde yer edindiği gözlenmektedir.

2.2.3. Türkiye’de Gelir Eşitsizliği

Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı’nın hazırlamış olduğu Dünya Eşitsizlik Raporu 2020’de Türkiye’de gelir eşitsizliğine ilişkin tahminlerin son 30 yıl içerisinde sınırlı olarak kaldığı yer almaktadır. Türkiye’nin şeffaflık endeksi değeri 3/20 olarak bulunmaktadır. Kaynaklar 1980-1990 yılları arasında eşitsizliğin düşüşünün ardından son 15 yıl içerisinde eşitsizliğin yeniden arttığını göstermektedir. 2018 ile 2021 yılları arasında yaşanan ekonomik yavaşlamanın ise herkesin ortalama gelirini baskı altına aldığı tespit edilmiştir. Dünya Eşitsizlik Raporu’nda, Türkiye’de yetişkin nüfusun ortalama milli gelirinin 27.400 Euro olduğu belirtilmektedir. En altta yer alan %50’lik kesim 6.500 Euro kazanırken, en üstteki %10 ortalama 23 kat daha fazla kazandığı tespit edilmektedir. En üstteki %10’luk kesimin toplam gelirin %54.5’ini alırken, alttaki %50’si %12’sini almaktadır (World Inequality Lab, 2021, s. 221). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’nı (GYKA) 2006 yılından itibaren gerçekleştirmektedir. Çalışmanın amaçları arasında Türkiye’de gelir dağılımını ölçmenin yanı sıra yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve göreceli gelir yoksulluğu konularında veri üretmek yer almaktadır (TÜİK, 2022).

Şekil 2. 17 : Türkiye’de Üstteki %10 Ve Altteki %50 Grubun Servet Payları, 1995-2021

Kaynak: *Global Inequality Data - 2020 Update*. (tarih yok). Ağustos 20, 2021 tarihinde World Inequality Database: <https://wid.world/news-article/2020-regional-updates/#:~:text=The%20World%20Inequality%20Lab%20releases,population%20and%207.5%20billion%20people> adresinden alındı.

TÜİK tarafından Haziran 2021 yılında, 2020 yılı için Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nın sonuçları açıklanmıştır. Aşağıdaki tabloda 2006 ile 2020 yılları arasında Türkiye'nin Gini Katsayısı, P80/P20 ve P90/P10 oranı yer almaktadır. Gini Katsayısı 2006 yılında 0,428 değerindeyken 2020 yılında 0,410 olarak bulunmuştur. Bu iki yılı kıyasladığımızda gelir dağılımı bozukluğunda bir azalma yaşandığı gibi gözüktüğü de 2019 yılına göre gelir dağılımı bozukluğunda artış yaşandığı görülmektedir. P80/P20 oranı toplumun gelirden en fazla pay alan %20'sinin elde ettiği gelirin, en az pay alan %20'sinin elde ettiği gelire oranını ifade etmektedir. Bu oran 2019 yılında 7,4 iken 2020 yılında 8,4 olarak bulunmuştur.

Tablo 2.5. : Türkiye'nin Gelir Dağılımı Ve Yaşam Koşulları İstatistikleri
(2006-2020)

Yıllar	Gini katsayısı	P80/P20 oranı	P90/P10 oranı
2006	0,428	9,6	17,7
2007	0,406	8,1	14,4
2008	0,405	8,1	14
2009	0,415	8,5	15,6
2010	0,402	7,9	13,9
2011	0,404	8	14,4
2012	0,402	8	14,2
2013	0,4	7,7	13,6
2014	0,391	7,4	12,6
2015	0,397	7,6	13,3
2016	0,404	7,7	13,6
2017	0,405	7,5	13,4
2018	0,408	7,8	13,7
2019	0,395	7,4	13
2020	0,410	8	14,6

Kaynak: TÜİK. (2022, Ocak 2). *Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=gelir%20ve%20ya%C5%9Fam&dil=1>, Erişim tarihi: 2 Ocak 2022.

P90/P10 oranı ise gelirden en fazla pay alan %10'luk kesimin geliri ile en az pay alan %10'luk kesimin gelirine oranı olarak hesaplanmaktadır. Bu oran 2020 yılında 13,0'dan 14,6'ya yükselmektedir (Gelir Dağılımı ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: PEST ANALİZİ

3.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu bölümde küreselleşme sürecinde Türkiye’de Fırsat ve Gelir Eşitsizliğinin PEST yöntemi ile analizi gerçekleştirilecek olup bu alanda içerisinde bulunan süreçte politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörler ele alınacaktır. Belirtilen faktörlerin kapsamakta olduğu fırsat ve gelir eşitsizliğini etkileyen en önemli unsurların tespit edilmesi Türkiye’nin küreselleşme sürecinde karşılaşmış olduğu güçlüklerin aşılmasına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. PEST analizi aracılığı ile belirlenen en önemli faktörlerin tespit edilmesi bu amaçla önem taşımaktadır. Böylece fırsatların ve tehditlerin belirlenmesi uygulanacak politikalara yol gösterecektir.

PEST, bir durumu makro çerçevede etkileyen politik (P), ekonomik (E), sosyal (S) ve teknolojik (T) faktörlerin belirlenerek bu duruma karşı stratejik uygulamaların geliştirilmesinde katkı sağlayan bir analiz yöntemi olarak ele alınmaktadır. Türkiye’nin küreselleşmesi sürecinde fırsat ve gelir eşitsizliğinin mevcut durumunu etkileyen siyasi, ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörlere literatürde yer alan ve uluslararası alanda yayımlanan raporlar ve makaleler çerçevesinde yaklaşılabacaktır. Türkiye’de küreselleşme sürecinde fırsat ve gelir eşitsizliğinin analiz edilmesi ile bu alanda karşılaşılan tehditler ve etkilerin ortaya konulmasının önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

3.2. PEST ANALİZİNE KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Bu analiz yönteminin, ilk olarak 1967 yılında, stratejik planlama alanında Profesör unvanına sahip olan Francis J. AGUIAR tarafından ‘‘Scanning The Bussiness Enviroment’’ isimli eserde Ekonomik, Teknolojik, Politik ve Sosyokültürel kavramlarının baş harfleri ile ETPS olarak geçtiği görülmektedir (Arabacı, 2010,s. 40).

AGUILAR tarafından öne sürülen bu yöntem PEST analizinin temelini oluşturmaktadır. Stratejik yönetim, rekabet avantajı sağlamak amacıyla arayışta olan kurumlar ve örgütler için analiz, formülasyon ve uygulamayı bir araya getiren bir yönetim alanı olarak tanımlanmaktadır (Rothaermel, 2019, s. 6). Bu yönüyle stratejik yönetim, firmaların ve örgütlerin ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların bir bütün olarak görülmesine katkı sağlamaktadır.

Kurumlar ve şirketler rakiplerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla eylemler düzenlemektedirler. Bu eylemler dizisi strateji olarak adlandırılmaktadır (Rothaermel, 2019, s. 6). Bu eylemler dizisi amaca yöneliktir. Örnek olarak sektörde yer alan yeni girişimlerin finansal olarak ve insan sermayesi için rekabet etmeleri, hayır kurumlarının bağışlar için rekabet etmesi, üniversitelerin en iyi öğrenciler için rekabet içinde olması, spor takımlarının şampiyon olabilmek için yarış halinde olması verilmektedir. Stratejik yönetim unsurlarının belirlenmesinde rekabet güçlerinin analiz edilmesi için birtakım çerçeveler çizilmektedir (Rothaermel, 2019, s. 66). Bunlar içerisinde makro bir perspektife sahip ve dışsal faktör analizi olan PEST analizi yer almaktadır.

PEST analizi, bir kuruluşun dış ortamındaki, faaliyetlerini ve performansını etkileyebilecek politik (P), ekonomik (E), sosyal (S) ve teknolojik (T) faktörlerin analizi olarak tanımlanmaktadır (Thompson & Martin , 2005, s. 111). PEST analizi, stratejik karar alma sürecinde bir organizasyonun içerisinde bulunduğu makro faktörlerin tespit edilmesi ve belirlenmesinde önemli bir araç olarak yer almaktadır. PEST analizi sürecinde, durumu etkileyen faktörlerin belirlenmesinin ardından fırsatlar ve tehditler tanımlanarak bunlara yönelik uygulanacak stratejiler ortaya konulmaktadır. İş ve sektör analizinin yanında farklı durumlarda ve konularda da uygulanabilmesi bu analiz yöntemini işlevsel kılmaktadır.

PEST analiz modeli dışsal faktörlerin taranması ve eğilimlerin izlenmesi için bir yol sunmaktadır. Son yıllarda uluslararası ticaret ve açık pazarların oluşması bu

analizde ele alınan faktörlerin küresel hale gelmesine neden olmaktadır. (Thompson & Martin , 2005, s. 111). Bu analiz yöntemi ile dışsal faktörlerin oluşturduğu fırsatları ve tehditler hakkında bilgi toplanması temel amaçlar arasında yer almaktadır.

Tablo 3.1.: Pest Modelinin Boyutlarını Etkileyen Unsurlar

Politik	Ekonomik	Sosyal	Teknolojik
Çevre düzenlemeleri ve koruma	Ekonomik büyüme	Gelir dağılımı	Devlet araştırma harcamaları
Vergi politikaları	Faiz oranları ve para politikaları	Demografik özellikler, Nüfus artış oranları, Yaş dağılımı	Endüstrinin teknolojik çabalara odaklanması
Uluslararası ticaret düzenlemeleri ve kısıtlamaları	Devlet harcamaları	Emek / sosyal hareketlilik	Yeni buluşlar ve gelişme
Sözleşme uygulama hukuku, Tüketicinin korunması	İşsizlik politikası	Yaşam tarzı değişiklikleri	Teknoloji aktarım hızı
İş kanunları	Döviz kurları	İş/kariyer ve boş zaman tutumları, girişimcilik ruhu	Teknolojik eskimenin yaşam döngüsü ve hızı
Devlet kurumu tutumu	Enflasyon oranları	Eğitim	Enerji kullanımı ve maliyetleri
Rekabet yönetmeliği	İş döngüsünün aşaması	Moda	Bilgi teknolojisindeki değişiklikler
Politik istikrar	Tüketici güveni	Sağlık bilinci ve refahı, güvenlik duyguları	İnternetteki değişiklikler
Yaşam koşulları	Vergilendirme	Yaşam koşulları	Mobil teknolojideki değişiklikler

Kaynak: Ward & Rivani, 2005, s. 11.

PEST analizinin aşamaları sırasıyla, PEST faktörlerinin belirlenmesi, faktörlerin firma üzerindeki olası etkilerinin analiz edilmesi, faktörlerin fırsatlara ve tehditlere göre sınıflandırılması, öncelikli olan faktörlerin belirlenmesi ve olumsuz etkileri düzeltmek veya önlemek amacıyla stratejik eylem geliştirilmesidir (Bonnici & Galea, 2015, s. 6-7). Toplanan bilgiler sayesinde örgütün içerisinde bulunduğu durum büyük bir çerçeveden görülmekte dış faktörler analiz edilerek fırsatların avantaja dönmesi ve tehditlerin etkilerinin azaltılması da söz konusu olmaktadır

(Arabacı, 2010, s. 40). PEST analizini oluşturan başlıca faktörlerin içerisinde bulunduğu etmenler ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

WARD ve RIVANI (2005), PEST analizinin örgütlerin anlaşılmasında ve örgütlerin karakterlerini oluşturan dışsal etkilerin değeri üretme kapasitelerini etkileyeceğı varsayımından oluştuğuna dikkat çekmektedirler (Ward & Rivani, 2005, s. 11). Bu analiz örgütlerin mevcut hallerinin fotoğrafının çekilmesine olanak sağlamaktadır. PEST analizinin başlıca faktörleri arasında yer alan politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörlerin içerisinde bulunan ve dikkate alınması gereken unsurlar aşağıda açıklanacaktır.

3.2.1. Politik Faktörler

PEST analizinin kapsamında yer alan ve dikkate alınması gereken faktörler içerisinde politik faktörler bulunmaktadır. Politik ve kurumsal çerçevenin analizinin yapılması, hükümetin istikrarı, seçimler ve siyasi eğilimler gibi unsurların ticari faaliyetler üzerinde ne gibi etkilerinin olacağını tespitini sağlamaktadır (Stosic, Nikolic, & Zdravkovic, 2012, s. 61). Ayrıca hükümetin bir ekonomiye ne ölçüde müdahale ettiğı ile siyasi politika süreçlerini içerisinde bulundurmaktadır. Tarifeler, siyasi iklim ve bankacılık sistemleri gibi unsurlar da politik faktörlerin içerisinde yer almaktadır (Gamble, Peteraf , & Thompson, 2021, s. 40). PEST analizi kapsamında politika yapıcılarının ticari ortama ne ölçüde etki edebilecekleri önemli bir faktör olarak görülmektedir (Bonnici & Galea, 2015, s. 1). Üzerinde PEST analizi yapılacak olan konu veya sektör üzerinde bazı politik faktörler daha etkili olabilmektedir. Örneğin enerji sektörüne yönelik bir analiz yapılırken politik faktörler içerisinde yer alan enerji politikaları bu sektörü diğer sektörlerden daha fazla etkilemektedir.

Politik faktörler içerisinde dikkate alınması gereken konular arasında yer alan doğrudan veya dolaylı vergiler piyasa talebini kurumsal vergiler ise işletme karlılığını etkilemektedir. Kamu harcamaları talebi etkilerken bölgesel ve endüstriyel alanda uygulanan teşvikler ve yardımlar ekonomilere katkı sağlamaktadır. Eğitim ve öğretim

faktörleri ise, bir işletmenin nitelikli personeli işe alabilmesine olanak sağlayarak rekabet avantajı sağlamaktadır. Rekabet hukuku ise işletmenin devri ve birleşmesi gibi konularda yasal bir çerçeve sunmaktadır (Champman, 2011, s. 583). Ulusal ve uluslararası alanda gerçekleşen politik değişiklikler maliyetleri ve talebi etkilediği için bu unsurların dikkate alınması gerekmektedir.

Politik faktörler üç farklı kategoride değerlendirilmektedir. Bu kategoriler ulusal, uluslararası ve ulusaltı düzeyden oluşmaktadır. Özellikle küreselleşmenin etkisi ile uluslararası düzeyin önem kazandığı görülmektedir. Çünkü uluslararası alanda olan bir değişikliğin politik olarak gözetilmesi gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel olan değişikliklere hazır olmak ve uyum sağlamak için gereklidir (Bonnici&Galea, 2015,s.1). Bu anlamda politik faktör düzeylerinden olan uluslararası alanlarda olan değişikliklerin gözetilmesi örgütlerin geleceğe yönelik olarak hazırlıklı olmasına ve stratejilerini ona göre belirlemelerine katkı sağlamaktadır. Politik faktörler boyutunu etkileyen hususlar üzerinde yapılan değişikliklerin düzenli olarak izlenmesi önem taşımaktadır (Bonnici & Galea, 2015, s. 1). Düzenli bir şekilde bu değişikliklerin takibinin yapılması uygulanacak stratejilerin politika ortamına uyum sağlamasına kolaylaştırmaktadır.

3.2.2. Ekonomik Faktörler

Ekonomik eğilimler, vergiler ve vergi idaresi, döviz kurları, faiz oranları, istihdamdaki eğilimler ve işsizlik oranları gibi temel makro ekonomik faktörlerin analizini ve tahminlerini içermektedir (Stosic, Nikolic, & Zdravkovic, 2012, s. 61). İçerisinde bulunan ekonomik durumun dikkate alınarak makroekonomik faktörler ile ekonomi politikasındaki değişikliklerin etkileri ortaya konulmaktadır. Genel ekonomik iklim, enflasyon, ticaret açıkları, tasarruf oranları ve kişi başına düşen yerli ürün gibi unsurlar da ekonomik faktörler arasında sayılmaktadır. Ekonomik faktörler de analiz yapılan konu veya sektörleri etkileme açısından farklılık göstermektedir (Gamble, Peteraf , & Thompson, 2021, s. 40). Bu duruma örnek olarak ise inşaat sektörüne düşük faiz oranlarının katkı sağladığı ancak ekonomik gerileme olduğu

durumlarda inşaat sektörünün diğer sektörlerle göre savunmasız kalması gösterilmektedir.

Ekonomik faktörlere etki eden unsurlar arasında yer alan GSYİH, endüstriler için ekonomik performansı simgelerken yüksek gelir esnekliğine sahip olan inşaat, eğlence, turizm, bahis ve kozmetik gibi endüstriler için faydalı bir gösterge olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik faktörler içerisinde yer alan enflasyon göstergesi hammadde fiyatlarını etkilerken, uygulanan vergiler harcanabilir gelir üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca bazı endüstrilerin de eş zamanlı olarak takibinin yapılması gerekmektedir (Bonnici & Galea, 2015, s. 1). Bu durum birbirleri ile bağlantılı olan sektörlerde etkili olan makroekonomik faktörlerin gözetimini gerekli kılmaktadır.

İzlenmesi gereken faktörler içerisinde iş döngüsü bulunmaktadır. Talebin daha sabit olduğu sektörlerle göre talebe daha fazla duyarlı olan sektörler iş döngüsüne duyarlıdır. İstihdam seviyeleri kontrolün sağlanması gereken diğer bir ekonomik faktördür. İstihdam seviyelerindeki değişimler talebi etkilemektedir. Enflasyon ise işletme karlılığını etkilediği için takip edilmesi gerekmektedir. Ev fiyatları ile hisse senedi fiyatları tüketici güveni ve harcamalarını etkilemekte olup bu faktörün takip edilmesi önem taşımaktadır (Champman, 2011, s. 583-584).

3.2.3. Sosyal Faktörler

Sosyal faktörler, sosyo-kültürel çevre, gelenekler, inançlar, tutumlar, kültür, yaşam tarzı ile nüfus, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, nitelik yapısı, nüfusun coğrafi dağılımı, gelir düzeyleri ve gelir dağılımı ile, diğer demografik göstergeleri içermektedir (Stosic, Nikolic, & Zdravkovic, 2012, s. 61). Sosyokültürel faktörlerin bölgelere göre veya zaman içinde değişebileceği göz önünde bulundurulmaktadır (Gamble, Peteraf , & Thompson, 2021, s. 40). Sosyal faktörlerin içerdiği göstergeler bir durumun analizinin yapılmasında stratejik öneme sahiptir.

Sosyal faktörlerin izlenmesi, bir firmanın ürünlerini müşterilerin beklentilerine uyarlamasını sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal faktörler, hükümetin politika kararları üzerindeki firmaların paydaşlarının baskılarının tahmin edilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin yaşlanan bir nüfusa sahip ülkede sağlık hizmetleri için ek bir talep oluşabilir ve eğitim gibi sektörlerle bağlı olan talep azalabilir, hükümet politika kararlarını da buna yönelik alacaktır (Bonnici & Galea, 2015, s. 4-5). Özetle, sosyal faktörler, bir ülke veya toplumda sosyal ve kültürel olan tüm faktörleri içerirken bu faktörler kariyer beklentileri, yaşam tarzı tercihleri, eğitim seviyeleri, tutumlar ve girişimcilik ruhu gibi unsurlardan oluşmaktadır. Sosyal faktörler kapsamında yer alan demografi ve sosyal kültürel değerlerde ortaya çıkan değişikliklerin meydana gelmesi uzun yıllar almaktadır. Nüfus artışı pazarın büyüklüğü ile doğrudan bağlantılı iken gelişmiş ülkelerde nüfusun ortalama yaşında yaşanan artış tüketici harcamalarına etki etmektedir. Din, eğitim ve siyasi yönelimler ise evlilik ve doğum oranları ile satın alma tercihlerini etkileyebilmektedir (Champman, 2011, s. 584). Sosyal faktörler arasında yer alan bu unsurların takip edilmesi ileriye yönelik olarak satın alma tercihlerinin tespit edilmesine olanak sağlamaktadır.

3.2.4. Teknolojik Faktörler

Teknolojik faktörler, ana teknolojik parametrelerin anlaşılması amacıyla, yeni üretim teknolojileri, yeni bilgi teknolojileri, yeni malzemeler, eski teknoloji ile teknoloji transferlerinin analizini içermektedir (Stosic, Nikolic, & Zdravkovic, 2012, s. 61). Teknolojik değişimin hızı ve etkileri geniş kapsamlı olan teknolojik gelişmeleri içermektedir. Özellikle AR-GE alanında yapılan çalışmalar, üniversite destekli projeler, patent ve telif hakkı yasaları bu faktörlerin içerisinde yer almaktadır. Ayrıca devletin bilgi teknolojilerini kullanımı üzerindeki kontrolü gibi unsurlar da bulunmaktadır (Gamble, Peteraf , & Thompson, 2021, s. 40). Teknoloji alanında yaşanan tüm gelişmeler ve bu alanda yapılan yasal düzenlemeler PEST modelinin teknolojik boyutuna yön veren hususlar olarak görülmektedir. Teknolojik faktörler içerisinde rakiplerin araştırma ve geliştirme düzeyi, yeni pazarlar, yeni teknolojinin benimsenme oranı, üretim yöntemleri yer almaktadır (Champman, 2011, s. 584). Teknolojik alanda yaşanan değişiklikler ekonomiye hızlı bir şekilde etki etme

kabiliyeti olduğu için takip edilmesi işletmenin geleceğe yönelik tehditleri ve fırsatları tespit edebilmesine olanak sağlamaktadır. Teknolojik gelişmeler rekabet ortamında avantaj olarak kullanılabilirken, aynı zamanda hızlı değişime ayak uydurabilmek ve başarılı olmak amacıyla firmaların dikkatli olması gerekmektedir. Sektördeki gelişmeler hakkında firma sürekli olarak bilgi sahibi olmalı ve mevcut gelişmelerin firmanın gelecekteki kar oranlarını nasıl etkileyeceği hakkında fikir sahibi olmalıdır (Bonnici & Galea, 2015, s. 5-6).

3.3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE TÜRKİYE’DE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ İLE GELİR EŞİTSİZLİĞİNİN PEST ANALİZİ

Bu bölümde Türkiye’nin küreselleşme sürecinde gelir ve fırsat eşitsizliği üzerinde etkili olan unsurlar ve tedbirler ele alınacaktır. Politik faktörler açıklanırken Devletin Kalkınma Planları kapsamında fırsat ve gelir eşitsizliğinin arkasındaki nedenler açıklanırken, eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla uygulamayı planladığı tedbirlere açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Ekonomik faktörlerin açıklanmasında Literatürde yer alan çalışmalar ışığında gelir ve fırsatlar üzerinde etkili olan Türkiye’nin makroekonomik göstergeleri açıklanmaya çalışılacaktır. Sosyal faktörler içerisinde Türkiye’nin demografisine yönelik ortaya konulan araştırmalar çerçevesinde gelir ve fırsatlar üzerinde etkili olan unsurlar ele alınacak olup bu kapsamda uygulanabilecek tedbirlere yer verilecektir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu ve kaçınılmaz olan teknolojik gelişmelerin de fırsat ve gelirler üzerinde etkili olduğu yeni fırsatların oluşmasına aracılık ettiği de göz önünde bulundurularak internet çağında Türkiye’de etkili olan mevcut teknolojik göstergeler açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1. Politik Faktörler

Fırsat ve gelir eşitsizliğinin sağlanması amacıyla Türkiye’de uygulanan politikaları ve politika hedeflerini Kalkınma planlarından takip edebilmek mümkündür. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan (1963-1967) itibaren gelir grupları arasında sosyal adaletin sağlanması amacıyla atılacak adımlara ve alınacak

tedbirlere yer verildiği görülmektedir. Gelir eşitsizliği üzerindeki sebepler arasında ise 1950 ile 1960 yılları arasında oluşan enflasyon ve vasıtasız vergiler gösterilmektedir. Diğer taraftan gelir dağılımı üzerinde bulunan aşırı eşitsizliğin yumuşatılması gerektiğine yer verilirken daha geniş bir fırsat eşitliği sağlanması hususu da Kalkınma Planında yer almaktadır. Fırsat eşitliğinin sağlanmasının, çalışmak isteyen kişilere en az bir iş verebilmek, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik konularında Devletin hizmetlerinin gelişmesi ile mümkün olduğu yer almaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1963, s. 51-53). İkinci Kalkınma Planı (1968-1972) kapsamında da fırsat eşitliği sağlanmasına yönelik alınacak tedbirler açıklanmıştır. Eğitim konusunda fırsatların eşit olmasının sağlanması amacıyla imkanları yeterli olan öğrencilerin eğitim masraflarına katılmasının planlandığı yer almaktadır. Gençlere yönelik olarak fırsat eşitliği ilkesinin sağlanması amacıyla kabiliyetlerini artıracabilecekleri ders ve okul haricinde programların düzenlenmesinin hedeflendiği İkinci Kalkınma Planı'nda belirtilmektedir. Gelir dağılımı kapsamında ise vergilerin adil bir şekilde dağıtılmasının sağlanacağı hedefler arasında yer almaktadır. Ayrıca fiyat politikaları kanalıyla gelir dağılımının fertler, bölgeler ve sektörler arasında eşit olarak paylaşılması açısından kullanılacağı da kalkınma planı çerçevesinde ifade edilmektedir (T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, s. 109-153). Eğitimin, Birinci ve İkinci Kalkınma Planları çerçevesinde gelir ve fırsat eşitliğinin sağlanması açısından bir araç olarak ele alındığı söylenebilir.

Üçüncü Kalkınma Planı çerçevesinde ise, eğitim sistemi üzerinde 1963 ile 1973 yılları arasında önemli bir gelişmenin olmadığı ayrıca ülke çapında eğitim araçlarının eşit bir şekilde dağılmamasının fırsat eşitsizliğini meydana getirdiğine de dikkat çekilmektedir. Gelir dağılımında yaşanan problemlerin uzun dönemde çözülmesi planlanan unsurlar arasında anılması üçüncü kalkınma planında yer bulmuştur. Ayrıca plan çerçevesinde gelirin meslek grupları içerisinde de dengesiz bir şekilde dağıldığına dikkat çekilmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1973, s. 88,109). Dördüncü Kalkınma Planı (1979-1983) çerçevesinde açıklanan Maliye Politikası hedefleri arasında gelir dağılımının iyileştirilmesinin olduğu gözlemlenmekte olup iyileşmenin gerçekleşmesi için vergi alanında düzenlemeler

yapılmasının hedeflendiği de görülmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1979, s. 264). Beşinci Kalkınma Planı (1985-1989) kapsamında genç kesime yönelik olarak fırsat eşitliğinin sağlanması ön plana çıkmaktadır. Eğitim ve sağlık başta olmak üzere çalışma, sosyal güvenlik ve barınma gibi alanlarda fırsat eşitliğinin sağlanması hedefler arasında yer almaktadır. Gelir dağılımının ise özellikle düşük gelirli kesimin yararına olacak şekilde değiştirilmesi amaç olarak belirtilmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1985, s. 1,149). Ancak düşük gelirli kesimin yararına uygulanan vergi ve transfer politikalarına rağmen gelir dağılımı konusunda iyileşme sağlanamadığına Altıncı Kalkınma Planı'nda dikkat çekilmektedir. Fiyat ve gelir politikaları ile gelir dağılımının iyileşmesi amacıyla uygulanmaya devam edeceği de Kalkınma Planında yer bulmaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, s. 2,33).

Fırsat eşitliğinin eğitim alanında sağlanmasının hedeflendiği Yedinci Kalkınma Planı'nda aynı zamanda vergi muafiyetlerinin en aza indirilerek fırsat eşitliğine aykırı vergi uygulamalarının en aza indirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacağına yer verilmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1996, s. 268). Kalkınma Planlarından hareketle fırsat eşitliğinin eğitim alanında öğrencilerin yeteneklerini geliştirebilecekleri çeşitli alanlara yönlendirilerek sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca gençlerin piyasada istihdam açısından rekabet edebilir seviyeye gelmelerinin sağlanmasının Kalkınma Planları'nın hedefleri arasında yer aldığı görülmektedir.

Sekizinci Kalkınma Planı'nda ise küreselleşme sürecinin ülkelerde gelir dağılımını bozucu bir etkiye sahip olduğuna dikkat çekilmektedir. Aynı şekilde küreselleşme sürecinin hız kazandığı bir dönemde gelişme göstermeyen ülkelerin sağlık ve eğitim sistemlerinin iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılmasının önem arz ettiği ifade edilmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2001, s. 3). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) vizyonu gelir dağılımının iyileştirilerek Avrupa Birliği'ne uyumlu hale gelmesi olarak belirlenmiştir. Bu Kalkınma

Planı'nda gelir dağılımı göstergelerinde kısmen iyileşme görüldüğü emekli, dul-yetim, öğrenciler ile yoksul kesimin gelirini artırıcı transferlerin gerçekleştiğine dikkat çekilmektedir. Gini katsayısı 2002 yılında 0,44; 2003 yılında 0,42; 2004 yılında ise 0,40 değerini almıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, s. 1,42). Gelir dağılımında bu süreçte iyileşme görüldüğü gözlenmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) ise 2007-2013 yılları arasında tüm dünyada kriz döneminde sosyal harcamaların azaldığı ancak Türkiye'de sosyal harcamaların arttığı ve bu durumun yoksulluk ile gelir eşitsizliği üzerindeki ekonomik krizin olumsuz etkisini azalttığına dikkat çekilmektedir. Gelirin dağılımının ise sosyal harcamalar nedeniyle olumlu etkilendiği görülmektedir. Ayrıca sosyal harcamaların arttığı dönemde eğitim, sağlık gibi hizmetlerin kolay erişilebilir olması ve fırsat eşitsizliğinin bir sonraki nesli etkilememesi için önlemler alındığı ifade edilmektedir. Gini Katsayısının 2006 yılında 0,40; 2007, 2008 ve 2009 yıllarında 0,39; 2010 ve 2011 yıllarında 0,38 değerini aldığı görülmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 24-42). Gini katsayısının 2006 ile 2011 yılları arasındaki seyrinden hareketle gelir eşitsizliğinin kısmen azaldığı görülmektedir.

Kalkınma Planları çerçevesinde, Türkiye'de gelir ve fırsat eşitliğine yönelik politika hedeflerinin, sosyal adalet ilkesinin sağlanması amacıyla uygulandığı incelenabilmektedir. Yine aynı şekilde On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) çerçevesinde de küresel gelişmeler incelendiğinde gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi ve toplumsal düzeni olumsuz etkilediği, kamu politikalarının etkili bir şekilde uygulanmasını zorlaştırdığına dikkat çekilmektedir. Gelir dağılımının adil bir şekilde dağıtılmasında kaliteli eğitime erişim ve işgücü piyasalarında bireylerin beceri kazanmalarının etkili olacağı bildirilmektedir (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 8-12) Fiyatlarda yaşanan artışlar gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaparken sektörler arasında da gelirin eşit dağılmadığına Kalkınma Planları çerçevesinde dikkat çekilmektedir. 1963 yılından itibaren her beş yılda bir yayımlanan kalkınma planlarında gelir dağılımı ve fırsat eşitliğine dikkat çekildiği ve bu alanlarda yaşanan eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla uygulanılması hedeflenen politikalara yer verildiğini de gözlemleyebilmemiz mümkündür.

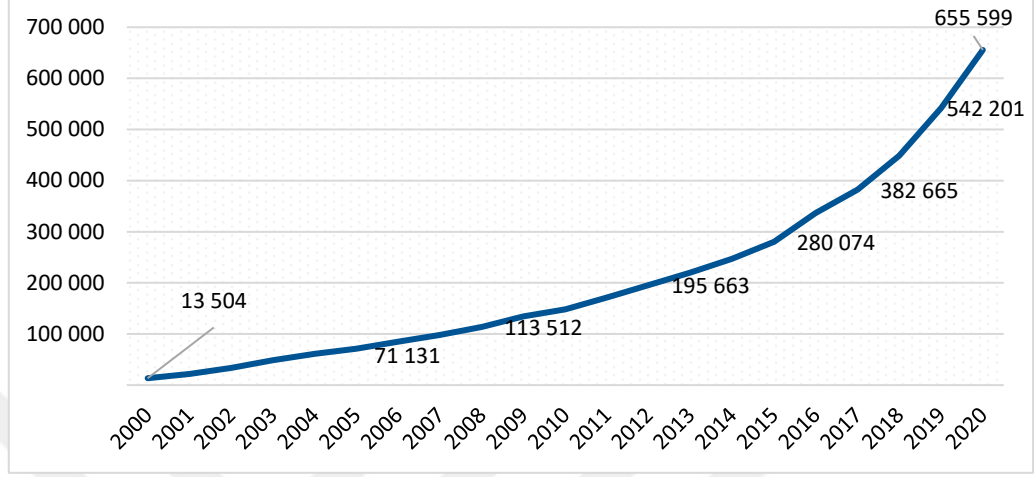
30 Avrupa ülkesinin ele alındığı bir çalışmada iş gücü piyasalarında uygulanan politikaların eşitsizliği azalttığına dikkat çekilmektedir (Checchi, Peragine, & Serlenga, 2015, s. 1-24). Dolayısıyla iş gücü piyasalarının iyileştirilmesinin de gelirin daha adil dağılmasını engelleyecek tehditlerin ortadan kalkmasını sağlayabileceği düşünülmektedir. Gelir eşitsizliğinin ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması amacıyla kaliteli eğitime erişim, iş gücü piyasalarında bireylerin beceri kazanması, temel hizmetlere erişimin kolaylaştırılması amacıyla politikalar yürütülmesi hedeflerinin kalkınma planlarında da yer aldığı görülmektedir.

Fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla çocuk, genç, yaşlı ve engelli nüfusunun iyi olma hallerinin geliştirilmesi amacıyla politikalar yürütüldüğü ve kamu hizmetlerinin kolay erişilebilir olmasının hedeflendiği bildirilmektedir (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019, s. 25,29). Türkiye’de sosyal koruma harcamaları istatistiklerinin 2000 yılından itibaren mevcut olduğu görülmektedir. Sosyal koruma harcamalarına ilişkin olarak son açıklanan veri ise 2020 yılına aittir. Sosyal koruma harcamaları hastalık/sağlık bakımı, engellilik, yaşlılık, dul/yetim, aile/çocuk, işsizlik, konut, sosyal dışlanma olarak sınıflandırılmaktadır (TÜİK, 2021).

2000 ile 2020 yılları arasında sosyal koruma harcamalarını arttığını bilinmektedir. 2000 yılında 13 Milyar 504 Milyon TL olan sosyal koruma harcamaları 2010 yılında 148 Milyar 450 Milyon TL, 2020 yılında ise 655 Milyar 599 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Sosyal koruma harcamalarının GSYİH içerisindeki payı ise 2019 yılında %12,6 olarak hesaplanırken 2020 yılına gelindiğinde %13 seviyesine yükselmiştir (TÜİK, 2021).

Sağlık harcamaları; sağlığın geliştirilmesi ve koruma amacını içeren bütün geliştirme, koruma, bakım, acil program ve beslenme faaliyetlerini kapsamaktadır (TÜİK, 2021). Türkiye’de fırsat eşitliğinin sağlanması bakımından sağlık hizmetlerine kolay erişimin de önem arz ettiği bilinmektedir. Türkiye’de sağlık harcamalarına ait verilerin 1999 yılı ve sonrası için mevcut olduğu görülmektedir.

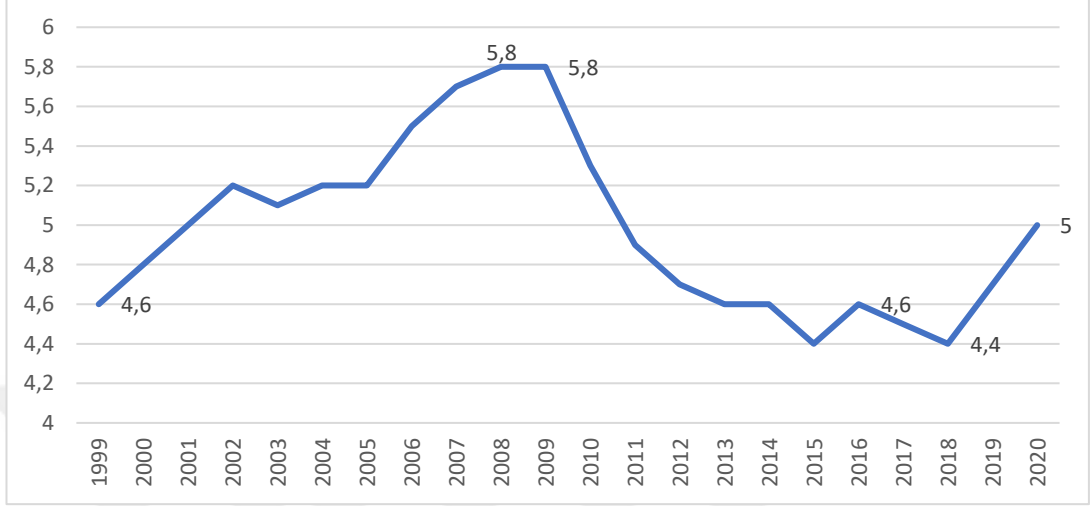
Şekil 3.1 : 2000 ile 2020 Yılları Arasında Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı (Milyon TL)

Kaynak: TÜİK. (2021, Aralık 23). *Sosyal Koruma İstatistikleri, 2020*. Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193>, Erişim tarihi: 27 Nisan 2022.

1999 yılında 4 Milyar 985 Milyon TL olarak gerçekleşen sağlık harcamaları 2020 yılında 249 Milyar 932 Milyon olarak gerçekleşmiştir. Toplam sağlık harcamalarının 2020 yılında %79,2’sinin devletin bütçesinden gerçekleştiği bilinmektedir. Kamu harcamalarının fırsat ve gelir eşitsizliğini gidermek amacıyla kullanıldığı Kalkınma Planları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Türkiye’de genel olarak sağlık ve sosyal korumaya yönelik harcamalarının yılları içerisinde arttığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de toplam sağlık harcamasının gayri safi yurtiçi hasılaya oranına bakıldığında, 1999 yılında %4,6 seviyesindeyken 2020 yılına gelindiğinde %5 olarak gerçekleştiği hesaplanmaktadır. Yıllar içerisinde dalgalı bir görünüm seyreden toplam sağlık harcamalarının GSYİH payının bu yıllar arasında 2008 ve 2009 yılında en yüksek seviyede gerçekleştiği tespit edilmektedir. Sağlık alanında fırsatlara eşit bir şekilde erişim sağlanması konusunda sağlık harcamalarının önemi göz önünde bulundurulduğunda GSYİH içerisindeki payının yüksek seyretmesi önem taşımaktadır. Eğitim alanında fırsat eşitsizliğinin azaltılmasının da politika hedefleri arasında yer aldığı bilinmektedir. Buna yönelik olarak Türkiye’de eğitim harcamalarının son 10 yıl içerisinde arttığı gözlemlenmektedir.

Şekil 3. 2 : 1999 İle 2020 Yılları Arasında Türkiye’de toplam sağlık harcamasının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı (%)

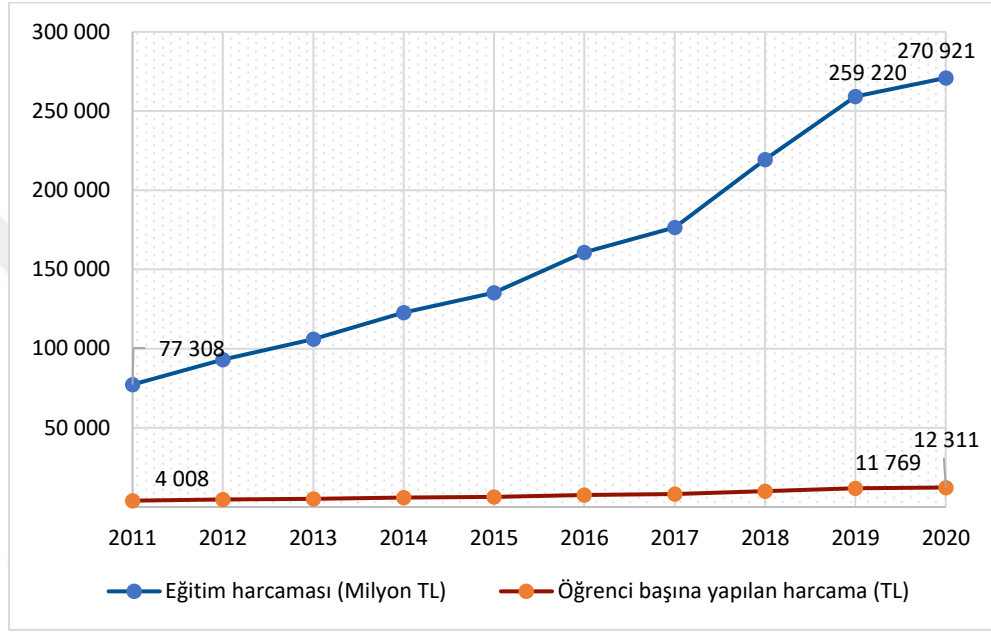
Kaynak: TÜİK. (2021, Aralık 8). *Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2020*. Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamaları-Istatistikleri-2020-37192>, Erişim tarihi: 28 Nisan 2022.

2020 yılında, eğitim harcamalarının %74,7’si devlet tarafından yapılırken hane halklarının payı %20,2 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). 2011 ile 2020 yılları arasında toplam eğitim harcaması 77 Milyar 308 Milyon TL seviyesinden 270 Milyar 921 Milyon TL’ye yükselmiştir. Ancak eğitim harcamalarının gayri safi yurtiçi hasıladan aldığı pay 2019 yılında %6 seviyesindeyken 2020 yılında %5,4’de gerilemiştir.

Eğitim harcamalarının GSYİH içerisindeki aldığı payın gerilemesi fırsatların eşit dağılımının sağlanmasının önünde olumsuz bir etkiye neden olacaktır. Eğitimin gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması konusunda önem arz ettiği bilinmektedir. Eğitim alanında yapılan harcamaların bu alanlarda yaşanacak eşitsizliklerin azaltılması amacıyla etkin kullanımının yararlı olacağı öngörülmektedir. Türkiye’de küreselleşme sürecinde gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması amacıyla uygulanan politikalar ve hedefler Kalkınma Planları çerçevesinde incelenmiştir. Politik faktörlerin ulusal, uluslar üstü ve ulus altı unsurlardan oluştuğu bilinmektedir.

Küreselleşme sürecinin ise uluslararası olan gelişmelerin takibine de önemiyet kazandırdığı bir gerçektir.

Şekil 3. 3. : 2011 ile 2020 Yılları Arasında Türkiye’de Eğitim Harcamaları (Milyon TL)

Kaynak: TÜİK. (2021, Aralık 8). *Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2020*. Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37199>, Erişim tarihi: 28 Nisan 2022.

Gelir ve fırsat eşitsizliği çerçevesinde politika yapımcıların uluslararası alanda gerçekleşen gelişmelerin de takip edilmesinin hedeflerin gerçekleşmesi için stratejiler oluşturulmasına fayda sağlayabileceği bilinmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, küreselleşme etkisiyle, istihdamın teknoloji yoğun ülkelere kayması önemli bir tehlike oluşturacaktır. Eğitim, sosyal koruma ve sağlık harcamalarının etkinliğinin kontrolünün sağlanmasının oluşabilecek tehditlerin önüne geçilmesini sağlayacaktır. Eğitimin, gelir ve fırsat eşitsizliğinin önlenmesi amacıyla önemli bir unsur olarak görüldüğü göz önünde bulundurularak eğitim alanında gerçekleşecek herhangi bir aksama eşitsizliklerin azaltılması önünde tehlike oluşturacaktır.

3.3.2. Ekonomik Faktörler

Türkiye'nin 1920 ile 1980 yılları arasında yerli üretime dayalı bir ekonomi modeli izlediği, 1980 sonrasında IMF ve Dünya Bankası destekli olarak ekonomide serbestleşme dönemine girdiği bilinmektedir. Dışa açılmaya yönelik politikaların uygulanmasının yolunun ise bu şekilde açıldığı söylenebilir. 1970'li yılların ortalarında ekonomik sıkıntıların toplumsal ve siyasal olarak hissedilmeye başlamasının ardından 24 Ocak 1980 tarihinde yeni ekonomi politikaları devreye girmiştir. 24 Ocak Kararları olarak anılan bu politikalar iç ve dış piyasanın serbestleşmesini, ithalat ve ihracatın kolaylaştırılması, kamunun sanayi yatırımlarının sınırlandırılarak devletin ekonomik faaliyetlerinin sınırlandırılmasını kapsamaktadır (Kepenek, 2014, s. 191). Ardından 1989 yılında ise para piyasalarında serbestleşme dönemine girilmiş ve Türkiye'de ekonominin küreselleşme sürecine dahil olma hikayesi başlamıştır. Dolayısıyla ekonomik faktörlere dahil olan ticaret politikaları, ticaret hacmi ve ticaret açığı gibi unsurların etkisi Türkiye'de gelir dağılımı ve fırsat eşitsizliği gibi unsurların üzerinde etkisini hissettirmeye başlamıştır. Bu hususlar arasındaki ilişki literatürde pek çok çalışmada yerini almaktadır.

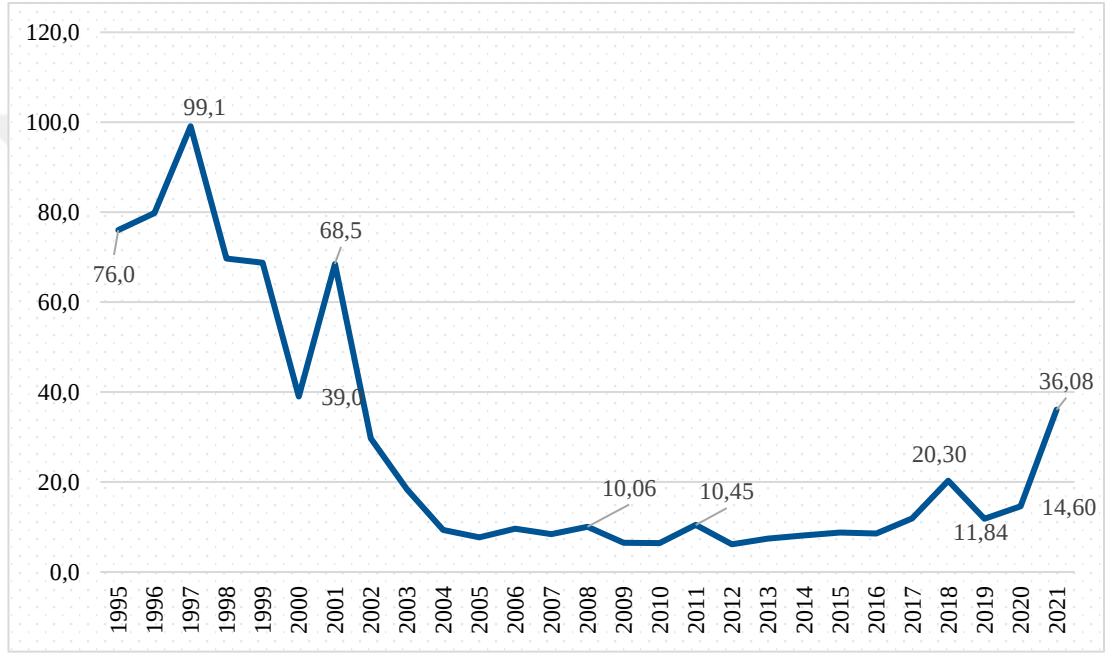
Yapılan bir çalışmada gelişmiş ülkelerle yapılan ihracat ve ithalatın geliştirmekte olan ülkelerde gelir dağılımını kötüleştirdiğine dikkat çekilmektedir (Meschi & Vivarelli , 2007, s. 2-21). Ticaret politikası ve gelir dağılımı arasındaki ilişkini ele alındığı bir çalışmada ticaretin serbestleşmesine yönelik olarak birden fazla ölçü kullanılmış, artan ticarete ilişkin olarak bazı göstergelerin gelir dağılımını iyileştirirken diğer göstergelerin gelir dağılımını kötüleştirdiği ortaya konulmaktadır (Edwards, 1997, s. 205-210). Ekonomik küreselleşmenin unsurlarından olan ticaret akımları ve ticaret politikalarının mutlak gelir yoksulluğu ile arasındaki ilişkinin analizinin yapıldığı bir çalışmada ise bilgi akışlarının ve serbest ticaret kısıtlamalarının mutlak yoksullukla negatif ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Bergh & Nilsson, 2011, s. 1-24). Türkiye'de ise 1981 ile 2011 yıllarını kapsayan çalışmada, uzun ve kısa dönemler olmak üzere enflasyon ve ticari açıklık ile gelir eşitsizliği arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır (Gülmez & Altıntaş, 2015, s. 41). Diğer taraftan ticarete ilişkin veriler çalışmalarda küreselleşmeyi temsil etmesi

amacıyla da kullanılmaktadır. ABD özelinde yapılan ve küreselleşmeyi temsil etmesi amacıyla ticaret verilerinin kullanıldığı bir çalışmada küreselleşme ile eşitsizlik arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Borjas & Ramey , 1994, s. 10-16). Ele alınan çalışmalar çerçevesinde Türkiye’de dış ticaret dengesinin gelir eşitsizliğine etki edebileceği göz önünde bulundurularak yakından takip edilmesi ve eşitsizliğin azaltılması amacıyla politikaların geliştirilebilmesi açısından önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Türkiye’de dış ticaret açığı 2014 yılında %14,8; 2015 yılında % 26,0; 2016’da %15,5 azalmış 2017’de %40,2 artış göstermiştir. 2018 yılında dış ticaret açığı % 27,3; 2019 yılında % 45,3 azalmış; 2020 yılında % 69 artmış 2021 yılında ise %7,4 azalmıştır (TÜİK, 2022). Dış ticaret açığı Türkiye’de dalgalı bir görünüm seyretmektedir. Bu durumun eşitsizliğin azaltılması amacıyla uygulanan politikalar üzerinde tehdit oluşturabileceği değerlendirilmektedir.

Ekonomik faktörler içerisinde ele alınabilecek bir diğer unsur ise enflasyon oranıdır. Enflasyon oranı ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla literatürde yer alan bir çalışmada ABD ve 15 OECD ülkesinin verileri kullanılmıştır. Çalışmada enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde enflasyon oranının düşmesinin gelir eşitsizliğini düşürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır (Galli & Hoeven, 2001, s. 15). Türkiye üzerinde yapılan 1980 ile 2017 yıllarını ele alan bir çalışmada gelir eşitsizliği ile enflasyona arasında kısa vadede negatif uzun vadede ise pozitif bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Takım, Ersungur, Dikmen, & Aksu, 2020). Türkiye’de enflasyon oranının yıllardan beri dalgalı bir görünüm seyrettiği bilinmektedir. Son dönemde küresel gelişmelerin etkisinin yanında COVID-19 salgınının getirmiş olduğu riskler enflasyon üzerinde baskı oluşturmaktadır. Enflasyon ve enflasyon beklentilerinin döviz kurundaki değer kaybının yanında, maliyet artışları, iş organizasyonundaki değişiklikler, konut ve motorlu taşıtlar gibi belirli pazarlarda oluşan ek fiyat baskıları enflasyonun yükselmesinde etkili olmaktadır (OECD, 2021, s. 42). Son dönemde özellikle 2019 yılından itibaren enflasyon oranında yaşanan artışta COVID-19 salgınının küresel fiyatları etkilemesi, tedarik zincirinde yaşanan aksamalar ve gıdada yaşanan arz talep dengesizliği ile birlikte iklim değişikliğinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle küresel gıda sistemlerinin; gıda güvenliği

riskleri, ekonomik şoklar ve Covid-19 gibi salgınlara karşı hassas olduğu bilinmektedir. Covid-19 küresel olarak gıda güvenliği ve beslenme endişelerini artırmaktadır. Bu durum yoksulluğu artırıcı bir etki göstererek gıda arzı ve erişimi konusunda kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır (Pnaghal, ve diğerleri, 2022, s. 878).

Şekil 3. 5 : 2005 ile 2021 Yılları Arasında Türkiye’de Yıllık Enflasyon Oranı (%)

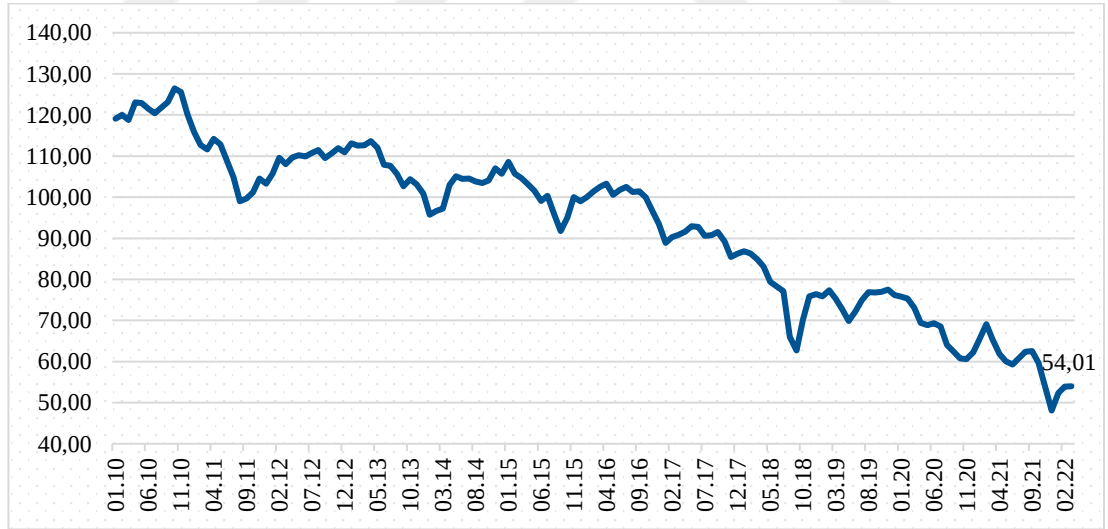
Kaynak: TÜİK,2021

Küresel olarak yaşanan gelişmeler, sağlık ve ekonomik şokların başta gıda olmak üzere diğer konularda riskleri ve fiyatları artırdığı görülmektedir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu uluslararası piyasalara entegre olma halinin Türkiye’nin de gelişmelerden etkilenmesinin önünü açtığı düşünülmektedir. Diğer taraftan, 1977 ile 2013 yıllarını kapsayan Türkiye üzerinde yapılan bir çalışmada da kamu harcamaları ile enflasyonun gelir eşitsizliği üzerinde pozitif etkili olduğu ortaya konulmaktadır. Reel GSYH’da yaşanan artışın ise gelir dağılımının eşit bir şekilde dağılmasına katkı sağladığı tespit edilmektedir (Destek, Okumuş, & Manga, 2017, s. 153-165).

Türkiye’de yıllık enflasyon oranının 2021 yılında %36,08 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Enflasyonun genel olarak dalgalı bir seyir izlediği söylenebilir. Enflasyon oranının dalgalı bir seyir izlemesi ve kriz dönemleri başta olmak üzere 2019 yılından itibaren yükselme eğiliminde olması fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılması önünde tehdit olarak görülebilir.

Diğer bir önemli gösterge ise reel efektif döviz kurudur. Türk lirasının ağırlıklı ortalama değerini temsil etmekte olan nominal efektif döviz kuru nispi fiyatlardan arındırıldığında reel efektif döviz kuru ortaya çıkmaktadır. Bu gösterge hesaplanırken kullanılan sepette Türkiye’nin dış ticaretinde etkili olan ülkelerin para birimleri yer almaktadır. Aylık olarak açıklanan TÜFE bazlı reel efektif döviz kurunun 2010 yılından itibaren seyri aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Şekil 3. 6 : 2010 ile Mart 2022 Arasında Reel Efektif Döviz Kuru Değerleri

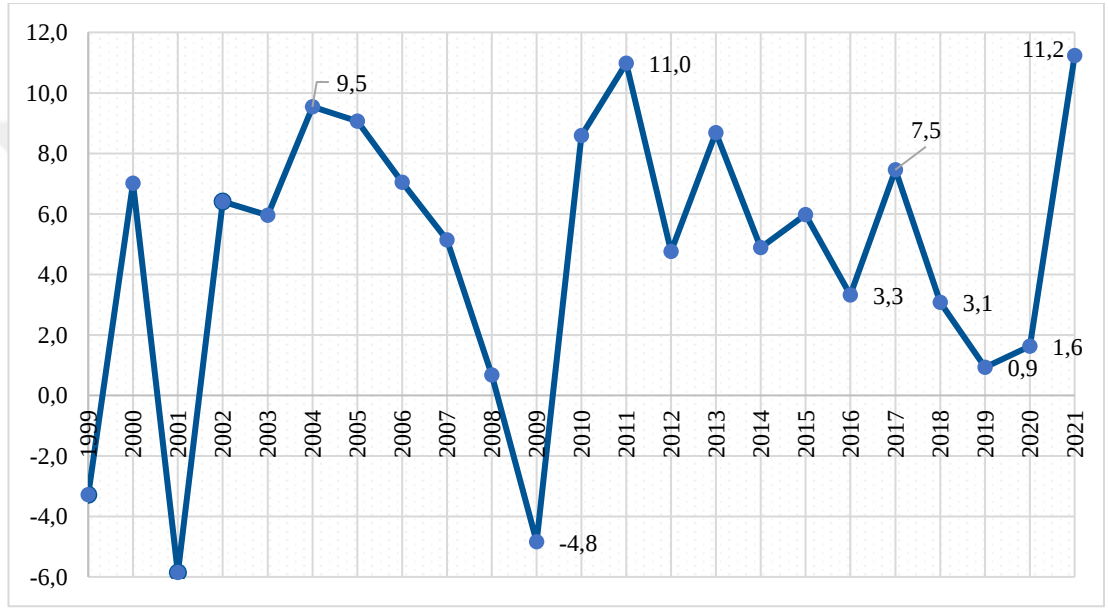
Kaynak: TCMB, Reel Efektif Döviz Kuru,

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Reel+Efektif+Doviz+Kuruu/>, Erişim tarihi: 30 Nisan 2022

Reel efektif döviz kuru yıllara göre Aralık ayında aldığı değerler sırasıyla; 2010 yılı 120,17; 2011 yılında 103,31; 2012 yılında 110,94; 2013 yılında 100,89; 2014 yılında 105,69; 2015 yılında 98,99; 2016 yılında 93,48; 2017 yılında 86,25; 2018 yılında 76,42; 2019 yılında 76,17; 2020 yılında 62,22; 2021 yılında 48,10 seviyesinde

gerçekleştirdiği görülmektedir. Son olarak 2022 yılı Mart ayında açıklanan reel efektif döviz kurunun 54,01 değerini aldığı görülmektedir. 2010 yılı Aralık ayı ile 2021 yılı Aralık ayı arasında reel efektif döviz kurunun yaklaşık %55 değer kaybettiği sonucuna varılmaktadır.

Şekil 3. 7: 1999 ile 2021 Yılları Arasında Türkiye’de GSYH’nin Yıllık Büyüme Oranları (%)

Kaynak: TÜİK, 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113&dil=1>, Erişim Tarihi: 30 Nisan 2022.

Ekonomik ve sosyal küreselleşme ile yoksulluk arasındaki ilişkinin tespit edildiği ve 100’den fazla ülkenin panel verilerinin kullanıldığı çalışmada ekonomik büyümenin uzun vadede yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Bergh & Nilsson, 2011, s. 1-24). Makroekonomik göstergeler arasında önemli bir yere sahip olan gayri safi yurtiçi hasılanın yıllık büyüme oranı tüm ülkelerde yakından takip edilmektedir. Ülkelerin ekonomik performansları hakkında önemli bilgiler veren GYSH büyüme oranı Türkiye’de yıllar içerisinde dalgalı bir görünüm seyretnmektedir. GSYH, 2015 yılında % 6,0; 2016 yılında %3,3; 2017 yılında %7,5; 2018 yılında %3,1; 2019’da %0,9; 2020’de %1,6; 2021 yılında ise %11,2 artış göstermiştir.

Küreselleşme sürecinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin ölçülmesi amacıyla literatürde politika simülasyonlarının kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, ekonomik küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisinin analizinin yapılması amacıyla 115 ekonomi için 1993-2012 dönemini ele alan çalışmada politika simülasyonu kullanılmaktadır. Kullanılan değişkenler arasında, gelir eşitsizliğini Gini katsayısı temsil ederken küreselleşmeyi ticaret açıklığı, doğrudan yabancı yatırımlar ve internet kullanıcıları temsil etmektedir. Kontrol değişkenler içerisinde ise patent başvurularının logaritması, beşeri sermaye, yapısal değişim (tarım ve sanayi sektöründe toplam istihdam), özel sektöre verilen yurt içi krediler, kişi başına düşen milli gelir verileri kullanılmaktadır. Sonuç olarak, politika simülasyonu uygulanan çalışmada, küreselleşmenin gelir dağılımını kötüleştirdiği ortaya çıkmaktadır (Mohanty, 2017, s. 1-17).

2022 yılı TÜİK Türkiye Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre, cinsiyete göre bireylerin eğitimlerini yarıda bırakma nedenleri içerisinde ekonomik nedenler ilk sırada yer almaktadır. Erkeklerin %61,8'i ile kadınların %36,4'ü ekonomik nedenlerden dolayı eğitimlerini yarıda bırakmaktadır (TÜİK, 2022). Gelir eşitsizliğinin azaltılması birçok nedenden dolayı önem arz etmektedir. Düşük gelirli hane halklarının içerisinde bulunduğu yoksulluğun ve fırsat eşitsizliğinin gelir eşitsizliğine eşlik ettiği bilinmektedir. Düşük gelirli hane halklarının karşı karşıya kaldıkları gelir ve fırsat eşitsizliği eğitime yeterli yatırım yapmada daha büyük zorluklara sebep olmaktadır. Ayrıca, yeni neslin iş ve gelir beklentilerinde kısıtlara yol açtığı görülmektedir (Corak, 2013, s. 79-102). Bireylerin eğitimlerini ekonomik nedenlerden dolayı yarıda bırakmaları iş ve gelir beklentilerini olumsuz olarak etkileyebilecek olup aynı zamanda bu durum tehdit olarak değerlendirilmektedir. Eğitimlerin yarıda bırakılması fırsat eşitliğinin oluşturulmasının önünde bir tehdit olarak görülebilir.

Ekonominin gidişatına ilişkin durumun tespit edilebilmesi amacıyla makroekonomik göstergelerin takip edilmesi ehemmiyet taşımaktadır. Çalışma

kapsamında gelir eşitsizliği ve fırsat eşitsizliği üzerine literatürdeki çalışmalara değinilerek takibi önem arz eden makroekonomik göstergeler ele alınmıştır. Bu makroekonomik göstergelerin takip edilmesinin eşitsizliğin azaltılması amacıyla yürütülecek politikalarda dikkate alınmasının önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Türkiye'nin küreselleşme sürecinde başta dış ticaret dengesi ve yüksek enflasyonun, fırsat ile gelir eşitliği üzerinde bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. COVID-19 salgını sonrasında ise özellikle gelişmekte olan piyasalarda uygulanabilecek kemer sıkma politikalarının mevcut olan eşitsizlikleri daha da artırabileceğinden hareketle makroekonomik istikrarın iyileşme sağlanması açısından önem arz ettiği görülmektedir (Bayar & Günçavdı, 2021, s. 1) Diğer taraftan gelir ve fırsat eşitsizliği uygulanan politikaların etkinliğini azalttığı için bir tehdit olarak görülmekte aynı zamanda ekonomik büyüme üzerinde bir tehdit unsuru olabileceği düşünülmektedir. Ele alınan makroekonomik göstergelerin istikrarlı bir görünüm sergilememesi mevcut olan eşitsizliğin azaltılması önünde olumsuz etki oluşturmaktadır.

3.3.3. Sosyal Faktörler

Gelir eşitsizliği ve fırsat eşitsizliği üzerinde yapılan çalışmalarda ele alınan ve eşitsizlikler üzerinde etkili olan unsurları sosyal faktörler altında da sınıflamak mümkündür. Sosyal köken, ebeveyn eğitimi ve mesleğinin gelir ve fırsat eşitsizliği üzerine etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, sonuç eşitsizliği ile fırsat eşitsizliği arasında güçlü bir ilişki olduğuna dikkat çekilmektedir. Çalışmada yer alan analizde fırsat eşitsizliğinin çoğunlukla sosyal kökene bağlı gelir farklılıklarından kaynaklandığı ortaya çıkmıştır (Lefranc, Pistolesi, & Trannoy, 2008, s. 1-36) Gelir dağılımı, demografik özellikler, sosyal hareketlilik, yaşam tarzı değişiklikleri, eğitim durumları, yaşam koşulları ve sağlık konusunda yapılan yatırımlar sosyal faktörler altında değerlendirilebilmektedir.

41 ülke için ekonomik fırsat eşitsizliği (IEO) ve 39 ülke için İnsan Fırsat İndeksi (HOI) ile kişi başına çıktı, gelir eşitsizliği ve kuşaklar arası hareketlilik arasındaki uluslararası korelasyonların ölçüldüğü çalışmada, fırsat eşitsizliği ile gelir

eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır. Daha yüksek düzeyde gelir eşitsizliği olan ülkelerde daha büyük fırsat eşitsizliği ile karşı karşıya kalındığı bilinmektedir. Çalışma sonucunda ise bu durumu destekleyici nitelikte olan ırk, cinsiyet, doğum yeri, aile geçmişi gibi dışsal faktörler toplam düzeyde gelir eşitsizliğinin büyük bir yüzdesini açıkladığı tespit edilmektedir. Ayrıca fırsat eşitsizliği ile kuşaklar arası hareketlilik arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir (Brunori, Ferreira, & Peragine, 2013, s. 1-18). Özellikle nesiller arası geçişlerin katı ve kısıtlı olduğu ekonomilerde gelir eşitsizliğinde yaşanan artışlar kalıcı sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin, beşerî sermaye birikiminin engellenmesi ekonominin büyümesi üzerinde etkili olabilmektedir. Eğitime eşit olmayan erişim, işgücü piyasalarına eşit olmayan erişim ve finansmana eşit olmayan erişim gibi hususlar gelir dağılımının kötüleşmesinin büyüme üzerindeki olumsuz etkisini artırabileceği bilinmektedir (Aiyar & Ebeke , 2019, s. 1-13). Çin üzerinde yapılan bir çalışmada gelir eşitsizliği ve fırsat eşitsizliği arasındaki ilişkinin yönü tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ebeveyn geliri ve ebeveynlerin işveren türünün, toplam fırsat eşitsizliğinin yaklaşık üçte ikisini açıkladığı tespit edilmiştir (Zhang & Erikson, 2010, s. 607-616). Diğer taraftan cinsiyet ve doğum yeri de haksız eşitsizliklerin oluşmasına neden olabilirken ücretler ve eğitim de etkili olmaktadır (Sapata, 2009, s. 1-21). Yazılanlardan hareketle gelir eşitsizliği ile fırsat eşitsizliğinde etkili olan sosyal faktörler, kuşaklar arası hareketlilik, ırk, cinsiyet, doğum yeri, aile geçmişi, eğitime eşit olmayan erişim gibi unsurlar ile ilişkilendirilebilmektedir.

Nüfus artış hızının mevcut olan kaynakların eşit bir şekilde dağıtılması ve yaşam standartlarının korunması açısından önem arz ettiği bilinmektedir (Altınışık & Peker, 2008, s. 105). Türkiye'nin nüfus yapısı incelendiğinde, 2021 yılında toplam nüfus 2020 yılında göre 1 Milyon 65 bin 911 kişi artmış ve 84 Milyon 680 Bin 273 kişiye ulaşmıştır. Erkek nüfus 42 Milyon 428 Bin 101 kişi, kadın nüfusun ise 42 Bin 252 Bin 172 kişi olduğu bildirilmektedir. 2019 ve 2020 yılları arasında nüfus artış hızı binde 5,5 olarak hesaplanırken bu oran 2020 ile 2021 yılları arasında binde 12,7'ye yükselmektedir. Kaba doğum hızı 2009 yılında binde 17,6 olarak tespit edilirken bu oran 2020 yılında binde 13,3 seviyesine düşmektedir (TÜİK, t.y.). Kaba doğum hızının

2009 ile 2020 yılları arasında azaldığı görülmektedir. Nüfusun yaşlanması, ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerini ve sosyal yapılarını etkilemektedir. Yaşlanan nüfus sosyal güvenlik ile emeklilik sistemlerine ilişkin uygulanacak politikaları da gündeme getirmektedir. Nüfus yapısının yaşlanması ile eşitsizlik arasındaki ilişki ise pek çok çalışmada yer bulmaktadır. Bulgular yaş faktörü ile eşitsizlik arasında ilişki bulunduğunu ve OECD ülkelerinde nüfus yapısındaki yaşlanmanın gelir ve tüketim eşitsizliği üzerinde pozitif etkili olduğunu bildirmektedir (Fisunoğlu, Tekin, & Laleh, 2018, s. 112-113). Türkiye’de yaş grubuna göre nüfusun toplam nüfus içindeki oranına bakıldığında 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı 2007 yılında %26,4 seviyesindeyken 2021 yılında %22,4’ya gerilemiştir. 15-64 yaş arası grubun toplam nüfusa oranı 2007 yılında %66,5’ten 2021 yılında %67,9’a yükseldiği görülmektedir. 65 yaş üstü grubun toplam nüfus içinde oranı 2007 yılında %7,1 seviyesinden 2021 yılında %9,7 oranına yükselmiştir (TÜİK, t. y.). Nüfus yapısının son 15 yıl içerisinde yaşlanmakta olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla nüfus yapısının yaşlanması ile eşitsizlik arasında ilişki olduğu göz önünde bulundurulduğunda nüfusun yaşlanması tehdit unsuru olmaktadır. İlerleyen dönemlerde sağlık ve sosyal alanda yapılan harcamalar, sosyal kalkınma ile emeklilik sistemlerine yönelik politikaların belirlenmesi önem arz etmektedir.

Küreselleşme sürecinin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin ölçülmeye çalışıldığı bir çalışmada eğitim endeksi ve kentleşme endeksi kullanılmaktadır. Çalışma sonucunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklı olduğuna dikkat çekilmektedir (Atif, Srivastav, Sauybekova, & Arachchige , 2012, s. 1-12). Türkiye’de 25 ve daha yukarı yaştaki nüfusta en az üniversite mezunu olanların oranına bakıldığında 2008 yılında yüzde 9,8 iken bu oran 2020 yılında %22,1’e yükselmektedir. Erkek nüfusta bu oran 2008 yılında %12,1’den 2020 yılında %24’e yükselirken, kadınlarda ise 2008’de %7,6 oranından 2020’de %19,9’a çıktığı görülmektedir. Eğitimin fırsat eşitsizliğinin azaltılmasında etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda en az üniversite mezunu olanların oranında yükselme olması olumlu bir gelişme olarak görülmektedir.

Türkiye'nin gelir dağılımı hakkında bilgi veren Gini katsayısı 2015'te 0,386; 2016'da 0,396; 2017'de 0,4; 2018'de 0,403; 2019'da 0,387; 2020 yılında 0,402 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıla göre Gini katsayısının 2020 yılında 0,015 puan artış gösterdiği görülmektedir. P80/P20 oranı 2019 yılında 7,4 iken 2020 yılında 8,4'e yükselmiştir. P90/P10 oranının 2020 yılında 13'ten 14,6'ya yükseldiği bildirilmektedir. En yüksek gelir grubu ise toplam gelirden aldığı pay %47,5 olarak gerçekleşmiş bir önceki seneye göre 1,2 puan artış göstermiştir. En düşük gelir grubunun ise toplam gelirden aldığı pay azalış göstermiştir. Bir önceki seneye göre en düşük gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay 2020 yılında %5,9 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2022). Ayrıca, Türkiye'de maddi yoksunluk oranı 2020 yılında 2019 yılına göre 1,1 puan artış göstermiş ve %27,4 seviyesine yükselmiştir. Gelir dağılımındaki bozulma tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de bireylerin aile yapısı, yaşam biçimi ve değer yargılarının tespit edilebilmesi amacıyla TÜİK 1 Nisan 2022 tarihinde 2021 yılı Türkiye Aile Yapısı Araştırmasını yayımlamıştır (TÜİK, 2022). Daha önce 2006, 2011 ve 2016 yılı dahil olmak üzere üç kez yayımlanan bu çalışmanın, Türkiye'nin demografik yapısı, ebeveynlerin bilgileri, çalışma hayatı ve gelir bilgileri, evlilik bilgileri, kadının çalışmasına yaklaşım gibi sosyal algılar, aile/akrabalık ilişkileri, inanç, internet/sosyal medya kullanımı gibi alışkanlıklar, günlük yaşam ve kültürel faaliyetler, eğilimler, yaşlılığa ilişkin eğilimler ve bilgileri hakkında çerçeve çizilmesi açısından önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan kadının işgücüne katılımında etkili olan faktörlerin sosyokültürel ve ekonomik yapıdan etkilendiği bilinmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kadınların iş gücüne dahil olmalarının önünde sayılabilecek engeller arasında düşük ücret, sosyal güvenlik eksikliği, düşük eğitim seviyesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ataerkil yapı, ev ve aile sorumlulukları sayılabilmektedir (Zeren & Kılınç Savrul, 2018, s. 102). Eğitim düzeyi ise kadınların işgücü piyasasına girmesinde etkili olan temel belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Çalışmalarda, eğitim

düzeyinin yükselmesinin kadınların işgücüne katılımını artırdığı yer almaktadır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2009, s. 2-3). Toplumun kadının çalışmasına ilişkin algıları ve ataerkil yapının kadınların fırsatlara erişimi konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Türkiye’de kadınların çalışmasının ve sosyal hayata katkı sağlaması gerektiğini düşünenlerin oranı 2021 yılında %82,6 olarak sonuçlanmaktadır. Diğer taraftan kadının görevinin çocuk bakımı ve ev işlerinden ibaret olduğunu düşünen kesimin oranı ise %35,8 olarak bulunmaktadır. Kadınların eğitimlerine devam etmek istedikleri halde yarıda bırakmak durumunda olanların oranının ise 2021 yılında %10,6 olduğu görülmektedir. Eğitimlerini yarıda bırakmak durumunda olan kadınların nedenleri arasında ilk iki neden sırasıyla ekonomik nedenler ve ailenin rızasının olmayışdır (TÜİK, 2022).

Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranı sırasıyla 2014’te % 30,3; 2015’te %31,5; 2016’da % 32,5; 2017’de %33,6; 2018’de %34,2; 2019’da %34,4; 2020’de %30,9; 2021 yılında ise % 32,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Erkeklerin iş gücüne katılım oranının ise 2014’de %71,3; 2015’de %71,6; 2016’da %72; 2017 ‘de %72,5; 2018’de %72,7; 2019’da %72; 2020’de %68,2; 2021’de %70,3 olarak gerçekleştiği görülmektedir (TÜİK, t.y.). Türkiye’de kadınlar ve erkeklerin iş gücüne katılım oranları arasında farkın yüksek olduğu söylenebilir. Kadınların işgücüne katılım oranı 2014 yılından 2021 yılına gelindiğinde yükselmektedir. Erkeklerde ise bu yıllar arasında düşüş olduğu gözlenmektedir.

Türkiye’de fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılması açısından tehdit oluşturabilecek sosyal faktörler içerisinde; cinsiyete bağlı oluşan ayrımcılık, kadınların istihdama katılması ve toplumsal algıların sayılabileceği değerlendirilmektedir. Eğitimin eşitsizliklerin azaltılması açısından önemine literatürde de yer alan çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Kadınların eğitimlerini yarıda bırakmalarında ilk sıralarda yer alan ekonomik nedenler ile aile izni gibi unsurlar tehdit olarak değerlendirilmektedir. Ailenin algısı bu açıdan bakıldığında sosyal faktörler içerisinde tehdit oluşturabileceği düşünülmektedir. Gelir eşitliğinin

sağlanmasında olumsuz etki bıraktığı göz önünde bulundurulduğunda eğitim hakkına eşit olmayan erişimin tehlike olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Diğer taraftan gelir dağılımının çaba ve fırsat olmak üzere iki etkinin sonucu olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Roemer, 1993, s.146) fırsatların eşit dağılmamasının gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkide bulunacağı değerlendirilebilecektir.

3.3.4. Teknolojik Faktörler

Sanayi devriminin başlangıcından itibaren, küresel ekonomi teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle büyüme eğilimi göstermektedir. Matbaanın bulunuşundan ilk buharlı motorun icadına; verimli buhar motorundan çeliğin seri üretimine ve içten yanmalı motorun kullanılmaya başlamasından 2000’li yıllarda internetin etkili olmaya başlamasına kadar teknolojik gelişmeler yıkıcı ve büyük etkiler bırakmıştır (Manyika, ve diğerleri, 2013, s. 23-24). Üçüncü sanayi devrimi ile küresel tedarik zincirleri dijitalleşme ile destek bulmuş ve gelişmiştir. Ancak bu dijital dönüşümden düşük gelirli ülkelerin yeterince yararlanamadığı bilinmektedir. OECD’ye göre nesnelerin interneti, yapay zekâ, katmanlı üretim, nano/mikro uydular, nörroteknolojiler, sentetik biyoloji, nanomalzemeler, gelişmiş enerji depolama teknolojileri ve blok zinciri potansiyeli yüksek olan teknolojik gelişmeler içerisinde yer almaktadır (United Nations ESCAP, 2018, s. 63). Küreselleşen dünyada teknolojinin etkilerinin her yerde görülmesi kaçınılmaz olmaktadır. Ancak teknolojinin ekonomiler üzerindeki etkisinin ölçülmesi de sınırlı kalabilmektedir. İş gücü, ekonomik büyüme, temel hizmetler gibi birçok unsurun yanı sıra teknolojinin ülkelerin karşı karşıya kaldıkları eşitsizlik sorununun kaynakları arasında yer aldığı da çalışmalarda yer bulmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve eşitsizlik arasındaki ilişki tüm dünyada tartışılmaktadır. Teknolojik gelişme üretkenliği artırmasının yanında ekonomik büyümeye de katkı sağlamakta ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmaktadır. Ancak teknolojinin eşitsizlikleri artırdığı da görülmektedir.

Tüm dünyada COVID-19 salgının görülmeye başlaması ve etkisini göstermesinin ardından ise teknolojik gelişmelerin seyri de değişmiştir. Salgın; bilim,

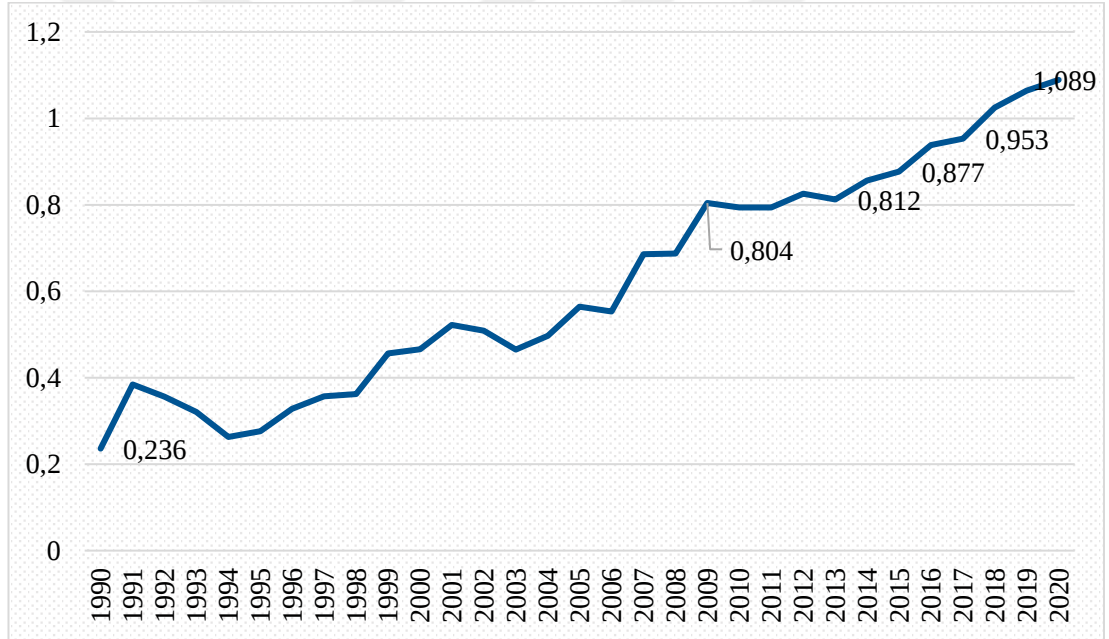
teknoloji ve inovasyon alanlarında hali hazırda devam etmekte olan gelişmeleri hızlandırmış, kamu – özel ortaklıklarını güçlendirmiş ve dijital araçların kullanımını ise daha da artırmıştır. Ayrıca salgın birçok sektör için fırsatları beraberinde getirirken özellikle araştırma ve geliştirme faaliyetleri üzerinde baskı da oluşturmuştur. OECD ülkelerinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğunu ise firmaların gerçekleştirdiği bilinmektedir (OECD, 2021, s. 16,96). Dolayısıyla ekonomi de uzun vadede etkili olacak araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin takibi ile hükümetlerin bu faaliyetleri nasıl desteklediğinin önem arz ettiği görülmektedir.

OECD ülkeleri üzerinde küresel gelir eşitsizliği ve teknolojik gelişmelerin ele alındığı bir çalışmada küresel gelir eşitsizliği ve teknolojik gelişmeler ele alınmıştır. Çalışmada teknolojik gelişmelerin ekonomiye entegre edilmesinin refah artışı kaynaklı bir şekilde olmadığı takdirde gelir dağılımı içerisinde emek payının azaldığı sonucuna varılmaktadır (Özdemir O. , 2022, s. 237). Emegin sermaye ile ikame olmasına katkı sağlayan teknolojik gelişmeler iş gücü olanaklarına baskı yapmaktadır (Altınışık & Peker, 2008, s. 108). Ar-Ge harcamaları, patent başvuruları ve Ar-Ge alanında çalışan sayısı teknolojik yenilikleri temsil etmesi amacıyla pek çok çalışmada kullanılmaktadır. Özellikle Dünya Bankası'nın gelişmişlik göstergeleri arasında yer alan bu değişkenlerin gelir eşitsizliği ile etkisinin ölçülmesi ekonomilerin takip ettikleri unsurlar arasında yer almaktadır. Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir gösterge olarak ele alınmaktadır.

Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payının gelir eşitsizliği ile arasındaki etkinin yönü gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Ekonomiler büyüme adına Ar-Ge harcamalarına öncelik vermekte ancak gelir eşitsizliği gibi problemleri arka plana atabilmektedir. Bu alanda yapılan bir çalışmada gelişmekte olan 23 ülke için Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payı ele alınmış ve gelir dağılımını bozucu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Ar-Ge alanında çalışan kişi sayısının ve yerleşik kesimin yapmış olduğu patent başvurularının gelir dağılımını düzeltici etkisi olduğu tespit edilmiştir (Ezanoğlu & Çetin, 2020, s. 875-

885). 1990 yılında Ar-Ge harcamalarının GSYH'dan aldığı pay %0,236 seviyesindeyken 2020 yılına gelindiğinde bu oran %1,089'a yükselmiştir (OECD, t.y.). Türkiye'de Ar-Ge alanında katma değerli ürün ve hizmetlerin desteklenmesi kalkınma planlarında amaçlar arasında yer almaktadır. Bu duruma ek olarak Ar-Ge alanında çalışan personel sayısının artırılması da hedefler arasında bulunmaktadır. Yıllar itibariyle de Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payının Türkiye'de artış gösterdiği görülmektedir.

Şekil 3. 8 : 1990 -2020 Yılları Arasında Türkiye’de Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçerisindeki Payı (%)

Kaynak: OECD, Gross Domestic Product on R&D, <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>, Erişim tarihi: 2 Mayıs 2022.

Ar-Ge harcamaları ekonomik büyüme için önem arz ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak çalışmalarda yer alan Ar-Ge harcamalarının gelir eşitsizliğini beslediğine yönelik sonuçlardan hareketle, harcamaların etkin kullanılması açısından takibinin yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. OECD'nin ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösterilmesi amacıyla belirlemiş olduğu değişkenler içerisinde patent başvuruları da bulunmaktadır. Türkiye'de 1997 yılında yerleşik olmayanların yapmış oldukları patent başvuru sayısı 1327'ye 2020 yılında bu sayı 238'e düşmüştür.

Yerleşik olanların yapmış oldukları patent başvuru sayısı ise yıllar itibari ile artış göstermektedir. 1997 yılında yerleşik olmayanların patent başvuru sayıları 203'ten 2020 yılında 7920'ye yükselmiştir (OECD, tarih yok). Patent başvuru sayısının artması olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

Türkiye'de elektrik, su ve enerji gibi OECD'nin gelişmişlik düzeyini gösteren değişkenlerine bakıldığında temel ihtiyaçlara erişime ilişkin olarak 2020 yılına ait veriler içerisinde nüfusun tamamının elektrik erişimi olduğu, yemek pişirmek için temiz yakıt ve teknolojiye erişebilen nüfusun %95,2 seviyesinde olduğu ayrıca en azından temel içme suyu hizmetlerini kullanan kişilerin nüfusun %97'sini oluşturduğu tespit edilmektedir (OECD, t.y.). Son derece önem arz eden ve ülkelerin altyapılarının gelişmişlik düzeyinin tespit edilmesi açısından bilgi veren bu göstergelerin Türkiye'de nüfusun erişim yüzdelere bakıldığında iyi bir seviyede olduğu yorumu yapılabilir.

TÜİK, 2004 yılından beri Hanehalkı Bilişim Teknolojileri araştırmasını yapmaktadır. Söz konusu araştırmanın amacı hanelerde ve bireylerde sahip olunan bilgi ve iletişim teknolojileri ile bunların kullanımları hakkında bilgi toplamaktır. 2021 yılına ait Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarını 26 Ağustos 2021 tarihinde açıklanmıştır. Araştırma sonucunda, Türkiye'de 2021 yılında evden internete erişim oranı %90,7'den %92'ye yükselmektedir (TÜİK, 2021). TÜİK'in yayımlamakta olduğu Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, küreselleşmenin KOF endeksi ile ölçülmesinde kullanılan ve bilgisel küreselleşme alt başlığında yer alan internet girişi hakkında da bilgi verebilmektedir. Günümüzde güncel veriler ile sektörler hakkında doğru verilerin sağlanmasının önem kazandığı göz önünde bulundurularak sektörel araştırmaların önemini de arttırdığı değerlendirilmektedir. Politika yapıcılar için mevcut durumun tespit edilmesinin ileriye yönelik stratejilerin belirlenmesinde de yol gösterici olacağı öngörülmektedir.

TÜİK'in hazırlamış olduğu çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırmasının 2021 yılı sonuçlarına göre, 6 ile 15 yaş arasında olan çocukların internet

kullanım oranları 2013 yılında %50,8 den 2021 yılında %82,7'ye yükselmiştir. İnternetin kullanım amaçları arasında ise 6 ile 15 yaş arasında bulunan çocuklarda, ilk sırada çevrimiçi derse katılma yer almaktadır. İkinci sırada ödev veya öğrenme amacıyla internete başvurma yer alırken üçüncü sırada ise oyun oynama veya oyun indirme amacı yer almaktadır (TÜİK, 2021). Covid-19 salgının ortaya çıkmasının ardından dünyada eğitim sisteminde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye’de de 2019 yılı Mart ayında Covid-19 salgınının görülmeye başlaması eğitim sektöründe uzaktan eğitim yöntemine geçiş sürecine girilmesine neden olduğu bilinmektedir. İnternet kullanımında ilk sırada çevrimiçi ders katılma amacının gelmesi ise uzaktan eğitim sürecinin etkisin yadsınamaz bir gerçektir. İnternet kullanım oranının 6-15 yaşları arasındaki çocuklarda artış göstermesi ise, eğitim alanında yaşanan fırsat eşitsizliğine yönelik etkisinin ise mevcut durumun analizi için politika yapıcılar açısından ele alınması önem arz etmektedir.

Salgın döneminde Türkiye’de eğitim sürecine uzaktan devam edilmesinde meydana gelen sıkıntılar içerisinde maddi yetersizlik nedeniyle teknolojik cihazlara sahip olmayan ailelerin olması ile teknolojik cihazların kullanımına aşina olunmaması yer almaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan problemler Türkiye’de yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının girişimleri ile aşılmaya çalışılmıştır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 46-47). Tüm bu gelişmelerin, salgının getirmiş olduğu sıkıntılar nedeniyle eğitim alanında yaşanabilecek fırsat eşitsizliğinin azaltılmasında önemli katkı sağladığı düşünülmektedir.

SONUÇ

Dünyada devletlerin 19. yüzyıl itibari ile yakından takip ettiği küreselleşme ekonomiden, sosyal alanlara ve uygulanmakta olan politikalara tesir etmektedir. Küreselleşmenin ne zaman başladığına ilişkin olarak birçok tartışma mevcut olmakla birlikte, 19. yüzyılda küreselleşme sürecinin hız kazandığı söylenebilmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi öncesinde ülkeler arasında artan ticaret hacminin küreselleşme sürecinin hız kazanmasının başlangıcı olarak görülmektedir. Sanayi Devrimi ile birlikte, özellikle ülkeler arasındaki ticaret hacimlerinin genişlemesi, çok uluslu şirketlerin uluslararası alanda faaliyetlerinin artması, teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve ülkelere doğrudan yabancı yatırımların gelmesi küreselleşmenin etkilerinin tüm dünyada görülmesine yol açmaktadır. Küreselleşme sonucunda ülkeler arasındaki sınırların anlamını yitirdiği ve kültürel faaliyetlerden ekonomik faaliyetlere birçok alanda etkileşim içerisine girildiği görülmektedir. Küreselleşme nedeniyle ekonomik krizler, salgınlar, iklim değişiklikleri ve eşitsizlik gibi toplumsal sorunlar tüm dünyada aynı anda etkisini gösterebilmektedir.

Ülkeler, küreselleşmenin getirmiş olduğu ucuz iş gücü ve iç pazarda fiyat avantajı sağlanması gibi unsurlardan yararlanmak amacıyla uyguladıkları politikalara yön vermektedirler. Özellikle gelişmiş ülkeler; küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu fırsatlardan çıkar sağlayacak şekilde politikalarına yön vermişlerdir. Ancak diğer tarafta küreselleşmenin özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere birtakım olumsuzlukları beraberinde getirdiği de söylenebilmektedir. Bu olumsuzluklar arasında ülkelerin günümüzde baş etmek durumunda olduğu ve etkilerini azaltmaya çalıştıkları eşitsizlik sorunu yer almaktadır. Eşitsizlik tüm dünyada özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin azaltılması amacıyla politikalar uyguladıkları bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kapsamında ise ülkelerin ekonomilerini ve uyguladıklarını politikaların verimliliğini etkileyen fırsat ve gelir eşitsizliği ele alınmaktadır. Fırsat ve gelir eşitsizliği birbirinden ayrı şekilde düşünülememekte, literatürde yer edinen çalışmalarda ise gelir ve fırsatlarda yer alan eşitsizliklerin etkileşim içerisinde oldukları görülmektedir. Fırsatlar, bireyin içerisinde

bulunduğu ve kendisinden bağımsız olan koşullar olarak çalışmalarda ele alınırken gelir eşitsizliğinin tüm bu unsurların sonucu olabileceğı değerlendirilmektedir.

Fırsat ve gelir eşitsizliği ile mücadele küreselleşmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki eşitsizlik türü devletlerin karşılaşmış olduğu kalıcı sorunların merkezinde bulunmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme sürecinin hız kazanması ile uluslararası alanda, başta gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde problem olarak karşımıza çıkan fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılmasında karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliği kavramsal olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Kavramsal tanımların yanı sıra bu üç kavramın literatürde yer alan çalışmalara dâhil olabilmesinde kullanılan endeksler, hesaplama yöntemleri ve göstergelere yer verilmektedir. Ayrıca küreselleşmeye yön veren ekonomik, sosyal ve politik nedenler açıklanmaya çalışılmıştır.

Küreselleşme seviyesinin tespit edilmesinde yaygın olarak kullanılan KOF Küreselleşme endeksinden çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde de yararlanılmaktadır. İkinci bölümde küreselleşme sürecinin hız kazanması ile tüm dünyada yer alan bölgelerin karşı karşıya kaldıkları fırsat ve gelir eşitsizliğinin seviyesine ilişkin olarak bilgi verilmeye çalışılmıştır. Tüm dünyada 1970 sonrası ticari faaliyetlerin hız kazanması, çok uluslu şirket faaliyetlerinin artması ve teknolojik gelişmeler neticesinde küreselleşme düzeyinin arttığı tespit edilmektedir. Fırsat eşitsizliğinin ise bireylerin kontrolleri dışında gerçekleşen koşullardan kaynaklandığı göz önünde bulundurulduğunda başlıca ırk, eğitim seviyesi, göç, sosyal sınıf ayrımları, doğum yeri, sosyal harcamalar, eğitim harcamaları, temel insan ihtiyaçlarına erişim, kişilik hakları, ebeveyn mesleğı gibi unsurların fırsat eşitsizliğine neden olduğu ortaya çıkmaktadır. Fırsat eşitsizliği hakkında verilerin toparlanmasının güçlüğü uluslararası kurumlar başta olmak üzere ülkeler üzerine ele alınan çalışmalar için metodolojik bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Tüm bunların yanında fırsat eşitsizliğinin tespit edilmesinin ve buna yönelik verilerin hesaplanmasının getirmiş olduğu güçlük, gelir eşitsizliğinin

Çalışmalarda yaygın olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Dünyada bölgelerin karşılaşmış oldukları gelir eşitsizliğinin seviyesinin tespit edilmesinde ise Gini katsayısının yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Tüm dünyada genel olarak gelir eşitsizliğinin arttığı ve küresel gelirin gelişmiş ülkelerde yoğunlaştığı tespit edilmektedir. Örneğin, Kuzey Amerika'nın ortalama gelirinin Sahra Altı Afrikalılardan, Güney ve Güneydoğu Asyalıların ortalama gelirlerinden 10 kat daha fazla olması bu durumu destekleyici niteliktedir.

Fırsatların eşit dağıtılması gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme arasında önemli bir yerde bulunmaktadır. Yıllardan beri ülkelerin ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla politikalar yürüttükleri bilinmektedir. Ancak tüm bu politikaların etkinliğinin fırsat ve gelir eşitsizliği bulunduğu takdirde azaldığı çalışmalarda belirtilmektedir. Tüm bu çalışmalar ışığında küreselleşme sürecinde Türkiye'de gelir eşitsizliği ve fırsat eşitsizliği üzerinde etkili olan unsurlar ve tehdit oluşturabilecek makroekonomik göstergelerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde küreselleşme, fırsat eşitsizliği ve gelir eşitsizliğine kavramsal yaklaşımdan ve ikinci bölümünde tüm bu kavramların günümüzde dünya çapında hangi durumda olduklarının açıklanmaya çalışılmasını takiben üçüncü bölümde PEST analizi ele alınmıştır.

Çalışmanın oluşturulmasında uluslararası kuruluşların raporlarından, makroekonomik göstergelerden, bilimsel makalelerden, uluslararası kurumların hazırlamış olduğu raporlardan, endekslerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada PEST analiz yönteminin kullanılmasının nedenleri arasında, mevcut olan durumun fotoğrafının çekilmesine bu analiz yönteminin izin vermesidir. Dış faktörlerin analiz edilmesine imk n tanınması ve geleceğe yönelik stratejik olarak eylemlerin planlanmasına imk n verilmesi ise PEST analiz yönteminin kullanılmasını avantajlı bir hale getirmektedir. Ayrıca tehdit olarak görülen unsurların belirlenecek olan stratejiler ile avantaja dönüşmesi de bu analiz yönteminin faydalı yönleri arasında bulunmaktadır. Çalışmada Türkiye'de fırsat ve gelir eşitsizliği

üzerinde etkili olan politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik faktörler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Genel olarak fırsat ve gelir eşitsizliğinin yüksek seviyede olması bir tehdit olarak görülmekte ve etkilerinin azaltılmasının ekonomik ve sosyal alanlarda fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

Türkiye'nin küreselleşme sürecinden etkilenmesinin 1980 sonrasında uygulanan dışa açılma politikaları ile başladığı söylenebilmektedir. Dış ticaretin küreselleşmeye hız kazandıran etmenler arasında yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda küreselleşmenin getirmiş olduğu yararların ve fırsatların yanında eşitsizliğin de bu dönemden sonra gündeme geldiği görülmektedir. Ekonomik büyüme sağlanması amacıyla uygulanan politikaların etkinliğini azaltan fırsat ve gelir eşitsizliği problemleri ile Türkiye'de de mücadele edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Politik faktörler değerlendirilirken fırsat ve gelir eşitsizliğinin etkilerinin giderilmesinin devletin temel hedefleri arasında yer aldığı kalkınma planlarından takip edilebilmektedir. Başta eğitim olmak üzere, sağlık ve sosyal güvenlik konularında fırsat eşitsizliğinin giderilmesi Türkiye'de uygulanan kamu politikalarının temel hedefleri arasında yer almaktadır. Türkiye'de yılları içerisinde sosyal koruma harcamalarının artmış olduğu tespit edilmektedir. Sosyal harcamaların artmasının gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki bırakan ekonomik etkilerin hafiflemesinde önemli bir yerde bulunduğu değerlendirilmektedir. Gelir eşitsizliğinin giderilmesinde etkili olan unsurlardan bir tanesi ise eğitim alanında fırsat eşitsizliğinin giderilmesidir. Türkiye'de 2011 ile 2020 yılları arasında eğitim alanında yapılan harcamaların artış eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum harcamaların etkin bir şekilde kullanıldığı takdirde olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Eğitim alanında fırsat eşitsizliğinin giderilmesi ise iş gücü piyasalarında beceri ve yetenek sahibi bireylerin yetişmesini sağlayacağı için gelirin meslek grupları arasında dengesi dağılımında da olumlu bir etki yapacaktır. Ancak eğitim harcamalarının GSYİH içerisindeki payında 2020 yılında düşüş yaşanması tehlike olarak değerlendirilmektedir. Yazılanlardan hareketle politik faktörler içerisinde eğitim, iş gücü piyasaları, sosyal güvenlik ve sağlık başta olmak üzere bu alanlarda yapılan

harcamaların etkin kullanılması ile gelir ve fırsat eşitsizliğinin giderilmesinde istikrarlı maliye politikalarının uygulanmasının önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

PEST analizinde ele alınan diğer unsur ekonomik faktörlerdir. Türkiye'nin 1980 sonrasında ekonomide serbestleşme dönemine girdiği bilinmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin ekonomi alanında görülmesinin de böylece önü açıldığı görülmektedir. Dış ticaret dengesinin Türkiye'de dalgalı bir görünüm seyrettiği bilinmektedir. Dış ticaret açığı gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılmasının önünde bir tehdit oluşturduğu değerlendirilebilir. Diğer taraftan tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı COVID-19 süreci başta gıda olmak üzere birçok alanda fiyat artışlarını beraberinde getirmiştir. Bu durum Türkiye'de de etkisini göstermiştir. Türkiye'de enflasyon oranlarının dalgalı bir görünüm seyretmesi ve son yıllarda artış eğiliminde olması gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılmasında uygulanacak politikaların etkinliğinin sağlanmasının önünde tehdit olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Türkiye'de reel efektif döviz kuru değerleri göz önünde bulundurulduğunda 2010 Aralık ile 2021 yılı Aralık ayı arasında %55 değer kaybı yaşanması gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılmasında uygulanacak politikalar üzerinde tehdit oluşturacaktır. Dış ticaret, enflasyon, reel efektif döviz kuru başta olmak üzere makroekonomik göstergelerin Türkiye'nin lehine olacak şekilde istikrarlı bir görünüm sergilemesi bu göstergelerin meydana getireceği olumsuzlukların azalmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'de gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılmasına ilişkin olarak sosyal faktörler içerisinde nüfusun yaşlanması, maddi yoksunluk oranında yaşanan artış, cinsiyete bağlı ayrımcılık sayılabilmektedir. Türkiye'de nüfusun yaşlanmasının ilerleyen dönemlerde yapılacak sosyal harcamaları artırabileceği değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmalar çerçevesinde nüfusun yaşlanması gelir eşitsizliği üzerinde etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda nüfusun yaşlanması tehdit olarak görülmektedir. Eğitime eşit olmayan erişimin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı bilinmektedir. Bu anlamda kadınların eğitime eşit bir şekilde erişimlerinin olmadığı değerlendirilmektedir. Eğitime devam etmek istemelerine

rağmen ekonomik veya aile izini gibi nedenlerden dolayı eğitimlerini yarıda bırakanların tespit edildiği görülmektedir. Aynı şekilde iş gücü piyasalarında kadınların eşit bir şekilde erişim sağlayamamaları gibi unsurların fırsat eşitsizliğinin azaltılmasının önünde tehdit oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Bu alanlarda fırsat eşitsizliğinin azaltılmasının gelir eşitsizliğinin azaltılmasının da önünü açacağı görülmektedir. Aynı şekilde bu alanlarda iyileşme yaşanmasının fırsat ve gelir eşitsizliğin azaltılması için uygulanacak politikaların etkilerini de artıracığı öngörülmektedir.

PEST analizi çerçevesinde ele alınan son faktör teknolojik alanlarda yaşanan gelişmelerdir. Küreselleşme sürecini hızlandıran faktörler arasında yer alan teknolojik gelişmeler, gelir ve fırsat eşitsizliği üzerinde etkili olabilmektedir. Teknolojik faktörler arasında AR-GE alanında yaşanan gelişmeler sayılabilmektedir. Literatürde yapılan çalışmalar ışığında AR-GE harcamalarından ziyade, Ar-Ge alanında çalışan kişi sayısının ve yerleşik kişilerin patent başvurularının artmasının gelir eşitsizliğini azaltıcı etkide bulunduğu bilinmektedir. Türkiye’de Ar-Ge harcamalarının GSYH içerisindeki payı ile yerleşik kişilerin patent başvuru sayıları 1990’lı yıllardan itibaren artış gösterdiği tespit edilmiştir. Yerleşik kişilerin yapmış oldukları patent başvuru sayısının artması gelir eşitsizliğinin azaltılmasında katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Diğer taraftan OECD’nin gelişmişlik düzeyi değişkenlerine bağlı olarak Türkiye’nin altyapı erişimlerinin iyi bir vaziyette olduğu değerlendirilmektedir. COVID-19 salgını sürecinde teknolojik gelişmelerin hız kazandığı bilinmektedir. Türkiye’de salgın nedeniyle uzaktan eğitime geçildiğinde çocukların eğitim alanında yaşayabilecekleri fırsat eşitsizliğinin etkilerinin yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından azaltılmaya çalışılması ise olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Ele alınan teknolojik faktörlerin genel olarak fırsat ve gelir eşitsizliğinin azaltılması amacıyla olumlu katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Tez çalışmasında küreselleşme sürecinde Türkiye’de gelir ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması amacıyla uygulanacak politikaların etkinliğini azaltacak

faktörler PEST analizi yöntemiyle açıklanmaktadır. PEST analizi Türkiye’de fırsat ve gelir eşitsizliğinin mevcut halinin fotoğrafının çekilmesini sağlamaktadır. Ayrıca fırsat ve gelir eşitsizliğinin giderilmesinin önünde ortaya çıkan tehditler makroekonomik göstergeler açısından değerlendirilmektedir.

Eğitimin yarıda bırakılması nedenleri arasında yer alan ekonomik nedenlerin etkilerinin giderilmesi amacıyla politikalar yürütülmelidir. Enflasyon ve reel efektif döviz kuru gibi fırsat ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi önünde olumsuzluk oluşturan makroekonomik göstergelerin istikrarlı bir görünüm elde etmesi gerekmektedir. Gelir eşitsizliğini besleyen fırsat eşitsizliğinin giderilmesi amacıyla eğitim alanında yapılan harcamaların GSYİH içerisindeki payı artırılmalı ve bu harcamalar etkin bir şekilde kullanılmalıdır. Kadınların eğitimlerine devam etmeleri önünde engel teşkil eden ekonomik ve aile izni gibi nedenlerin etkilerinin azaltılması amacıyla bu alanlara yapılacak yatırımlar önem taşımaktadır. Gelir ve fırsat eşitsizliğinden olumsuz bir şekilde etkilenen dezavantajlı gruplara teşvik politikaları uygulanmalıdır. Öte yandan iş gücü piyasalarının ise kapsayıcı bir hale gelmesi ise istihdamın teknoloji yoğun ülkelere kaymasının önüne geçecektir. Bu durum gelir eşitsizliğinin etkilerinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Eşitliğin sağlanması amacıyla, kaliteli işlere erişimin sağlanması ve istihdamın artırılması gerekmektedir. Ayrıca kadınlar başta olmak üzere istihdam piyasasında dezavantajlı grupların önlerindeki engellerin kaldırılması amacıyla yasal çerçevenin sağlamlaştırılması faydalı olacaktır. Bununla birlikte gençlerin istihdam alanında beceri sahibi olmaları amacıyla işverenlerin çıraklık ve staj programları gibi uygulamalarını devreye sokmak amacıyla teşvik edilmesi, mesleki eğitim gibi alanlarda sistemin güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Sosyal hareketliliğin sağlanmasında erken yaşta sosyo-ekonomik farklılıkların giderilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle okul çağında çocuklara sahip olan ailelerin desteklenmesi gerekmektedir. Tüm bu politikaların fırsat ve gelir eşitsizliğinin giderilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, fırsatların ölçülmesinde yeterli veri olmamasının fırsat eşitsizliğinin ölçülmesi önünde kısıtlılık oluşturduğu değerlendirilmektedir. Literatürde fırsatların ve gelir eşitsizliğinin PEST analizi çerçevesinde değerlendiren çalışmaların sayısında kısıtlılıklar bulunduğu görülmektedir. Bu anlamda bu tez çalışması fırsat ve gelir eşitsizliğinin giderilmesi amacıyla uygulanacak politikaların etkinliğini azaltıcı rol oynayan faktörlerin PEST analizi yöntemiyle ele alındığı literatürdeki ilk çalışmadır.

KAYNAKÇA

- ABOUT HUMAN DEVELOPMENT, 2021 Measure Of America of the Social Science Research: <http://measureofamerica.org/human-development/> adresinden alındı
- ACS, Z. J., & PRESTON, L., 1997 Small and Medium-Sized Enterprises, Technology, and Globalization: Introduction to a Special Issue on Small and Medium-Sized Enterprises in the Global Economy. *Small Business Economics*, 9, 1-6.
- AGGARWAL, R., 2011 Developing a Global Mindset: Integrating Demographics, Sustainability, Technology, and Globalization. *Journal of Teaching in International Business*, 22(1), 51-69.
- AİSBETT, E., 2003 Globalization and Poverty: are the criticisms vague, vested, or valid? *NBER Pre-Conference on Globalization*. Berkeley: University of California .
- AİYAR, S., & EBEKE , C., 2019 Inequality of Opportunity, Inequality of Income and Economic Growth. 19(34), 1-14. International Money Fund.
- AİYAR, S., & EBEKE , C., 2019 *The Threat of Inequality of Opportunity*. Kasım 17, 2020 tarihinde IMFBlog: <https://blogs.imf.org/2019/11/07/the-threat-of-inequality-of-opportunity/> adresinden alındı
- AMBURN, B., 2009 *How the Index is Calculated*. Aralık 10, 2020 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2009/10/29/how-the-index-is-calculated/> adresinden alındı

- AKGÜL, A., & KAPTI, A. (TARİH YOK). Suriye Krizinin Türk Kamu Politikalarına Etkisi: PEST Analizi.
- AKGÜL, A., KAPTI, A., & DEMİR, O. Ö. , 2015 Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz. *A Journal of Policy and Strategy*, 1(2), 1-22.
- ANNONİ, P., & BOLSI, P., 2020 *The Regional Dimension Of Social Progress In Europe: Presenting the new EU Social Progress Index.* Luxembourg: European Union.
- ARABACI, İ. B., 2010 Stratejik Planlamada Çevre Analizi Tekniği Olarak Pest Analiz; F. Ü. Eğitim Fakültesi Örneği. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 38-49.
- ARNESON, R., 2015 Equality of Opportunity. E. N. Zalta içinde, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. adresinden alındı
- ASHFORD, N., 2011 *Özgür Toplumun İlkeleri*. (C. Madenci, Çev.) Liberte Yayınları.
- ATİF, S., SRIVASTAV, M., SAUYBEKOVA, M., & ARACHCHIGE, U., 2012 Globalization and Income Inequality: A Panel Data Analysis of 68 Countries. 1-12.
- ATKINSON, A., 1970 On The Measurement Of Inequality. *Journal Of Economic Theory*, 2(3), 244-263.
- AYYILDIZ, F. , 2017 Gelir Adaletsizliğinin Sebeplerinin Araştırılması: Ampirik Analiz. *Karadeniz*, 34, 137.
- A.T.KEARNEY/
FOREIGN POLICY., 2001 Measuring globalization. *Foreign Policy*, 122, 56-65.
- BARLOW, A., 2003 *Between Fear and Hope: Globalization and Race in the United States*. Maryland, USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc

- BAYAR, A., 2012 Ticari Serbestlik Döneminde Gelir ve Ücret Eşitsizliği: Türkiye Örneği. *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 166.
- BAYAR, F., 2008 Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32, 25-34.
- BERGH, A., & NİLSSON, T., 2011 Globalization and Absolute Poverty – A Panel Data Study. (862), 1- 24.
- BJÖRKLUND, A., MARKUS, J., & ROEMER, J., 2011 Equality of opportunity and the distribution of longrun income in Sweden. *IZA Discussion Papers*(5466), 1-27.
- BLANCET, T., CHANCEL, L., & GETHİN, A., 2019 How Unequal Is Europe? Evidence from Distributional National Accounts, 1980-2017. *Working Papers*, 58-59.
- BLANCHET, T., CHANCEL, L., & GETHİN, A., 2020 Why Is Europe More Equal Than the United States? (19), 1-96. World Inequality Lab.
- BONNİCİ, T. S., & GALEA, D., 2015 PEST Analysis. *Wiley Encyclopedia of Management*(12), 1-7.
- BORJAS, G. (TARİH YOK). Immigration. Nisan 15, 2021 tarihinde The Library of Economics and Liberty: <https://www.econlib.org/library/Enc/Immigration.html> adresinden alındı
- BORJAS, G., & RAMEY, V., 1994 Time-Series Evidence on the Sources of Trends in Wage Inequality. *The American Economic Review*, 84(2), 10-16.
- BOURGUIGNON, F., FERREIRA, F., & MENÉNDEZ, M., 2007 Inequality Of Opportunity In Brazil. *Review of Income and Wealth*, 53(4), 585-618.

- BRİTAN, G., & COHEN, R., 1980 "Toward an Anthropology of Formal Organizations." In *Hierarchy and Society. Institute for the Study of Human Issues*, 9-30.
- BRUNORİ, P., FERREİRA, F., & PERAGİNE, V., 2013 Inequality of Opportunity, Income Inequality and Economic Mobility: Some International Comparisons. *IZA Discussion Paper No. 7155*, 1-18.
- BRUNORİ, P., PALMİSANO, F., & PERAGİNE, V., 2016 *Inequality of Opportunity in Sub-Saharan Africa*. Washington, DC: World Bank.
- BUBBİCO, R. L., & FREYTAG, L., 2018 *Inequality In Europe*. European Investment Bank.
- BUKHARİ, M., & MUNİR, K., 2016 Impact of Globalization on Income Inequality in Selected Asian Countries. (74248), 1-25.
- BURNİAUX, J.-M., DANG, T.-T., FORE, D., FÖRSTER, M., D'ERCOLE, M., & OXLEY, H., 1998 *Income Distribution and Poverty in Selected OECD Countries*. Economics Department Working Papers, OECD.
- ÇALIŞKAN, Ş., 2011 Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(59), 89-132.
- CAMPANO, F., & SALVATORE, D., 2006 *Income Distrubution*. New York: Oxford University Press .
- CASELLİ, M., 2012 *Trying to measure globalization. Experiences, critical issues and perspectives*. Dordrecht: Springer.
- CASELLİ, M., 2013 Nation States, Cities, and People: Alternative Ways to Measure Globalization. *SAGE Open*, 1-8.
- ÇATALOLUK, C., 2015 Küreselleşme Sürecinde IMF İstikrar Politikalarının Etkinliği " Türkiye Örneği". Doktora tezi, Manisa: T.C. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

- ÇEŞTEPE, H., & ERGÜN TATAR, H. (2018, HAZİRAN). Yolsuzluk ve Gelir Eşitsizliği: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(2).
- CENTRE FOR THE STUDY OF GLOBALISATION AND REGIONALISATION. (TARİH YOK). *The Variables in the Index*. Aralık 15, 2020 tarihinde WARWICK Politics and International Studies: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csg/index/guide/variables> adresinden alındı
- CENTRE FOR THE STUDY OF GLOBALISATION AND REGIONALISATION. (TARİH YOK). *Introduction to the CSGR Globalisation Index*. Aralık 15, 2020 tarihinde WARWICK Politics and International Studies: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csg/index/intro/> adresinden alındı
- CENTRE FOR THE STUDY OF GLOBALISATION AND REGIONALISATION. (TARİH YOK). *Steps in the Calculation*. Aralık 15, 2020 tarihinde WARWICK Politics and International Studies: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csg/index/guide/calculations> adresinden alındı
- CERNY, P. G., 1997. Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization. *Government and Opposition*, 32(2), 251-252.
- CHAMPMAN, R., 2011. *Simple Tools and Techniques for Enterprise Risk Management*. United Kingdom: Wiley.
- CHECCHI, D., PERAGINE, V., & SERLENGA, L., 2015. Income Inequality and Opportunity Inequality in Europe: Recent Trends and Explaining Factors. University of Luxembourg.
- CHECCI, D., PERAGINE, V., & SERLENGA, L., 2010. Fair and unfair income inequalities in Europe. *Child Papers*.
- CLARK, W., 2000. Clark, W. (2000). Environmental Globalization. J. Nye,

- & J. Donahue içinde, *Governance in a Globalizing World* (s. 86). Brookings Institution Press.
- COCHRANE, A., & PAİN, K., 2004 A globalizing society? D. Held içinde, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics* (s. 5-17). London: The Open University.
- COCHRANE, A., & PAİN, K. (TARİH YOK). A globalizing society? D. Held içinde, *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics* (s. 5-17).
- CORAK, M., 2013 Income Inequality, Equality of Opportunity, and Intergenerational Mobility. *Journal of Economic Perspectives*, 27(3), 79-102.
- CROTHERS, L., 2018 *Globalization And American Popular Culture*. Array: Rowman & Littlefield.
- DELANTY, G., & RUNFORD, C., 2007 Political Globalization. G. Ritzer içinde, *The Blackwell Companion to Globalization* (s. 414-416). United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd .
- DEMİRCAN, E., & ENER, M., 2003 IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1-2), 94.
- DESTEK, M., OKUMUŞ, İ., & MANGA, M., 2017 Türkiye’de Finansal Gelişim ve Gelir Dağılımı İlişkisi: Finansal Kuznets Eğrisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 18(2), 153-165.
- DOLLAR, D., 2005 Globalization, Poverty, and Inequality since 1980. *Oxford University Press*, 20(2), 145-175.
- DONCİU, E., 2013 Globalization and Foreign Direct Investments. *CES Working Papers*, 5(2), 177-186.
- DPT, D. P., 2001 *Özel İhtisas Komisyonu Raporu: Gelir Dağılımı ve Politikaları*. Ankara.

- DREHER, A., 2006 Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization. *Applied Economics*, 38(10), 1092.
- DREHER, A., 2006 Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization. *Applied Economics*, 38(10), 1092.
- DREHER, A., GASTON, N., & MARTENS, P., 2008 *Measuring globalization: Gauging its consequences*. New York: Springer.
- DÜLGAROĞLU, O., AYDEMİR, B., & AVCIKURT, C., 2019 Turizm Sektöründe Destinasyon Pazarlaması Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(3), 400-410.
- EDWARDS, S., 1997 Trade Policy, Growth, and Income Distribution. *The American Economic Review*, 205-210.
- ELANOR, L., 1978 Elanor, L. (1978). Women's Status in Egalitarian Society: Implications for Social Evolution. *Current Anthropology*, 19(2), 225-229.
- EUROPEAN SOCIAL PROGRESS INDEX. (TARİH YOK). Ocak 5, 2022 tarihinde European Commission: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/social_progress2020#1 adresinden alındı
- Erman, M., 2021 Uzaktan Eğitim Sisteminin PEST Analiz Yönüyle İrdelenmesi: Nevşehir İli Örneği. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 86-121.
- FERREIRA, F., & GIGNOUX, J., 2011 The Measurement Of Inequality Of Opportunity: Theory And An Application To Latin America. *The Review Of Income And Wealth*, 57(4).

- FERREIRA, F.,
GIGNOUX, J., &
ARAN, M., 2010 *Inequality of Economic Opportunity in Turkey: An assessment using asset indicators and women's background variables.* Ankara: World Bank.
- FERREIRA, F.,
GIGNOUX, J., &
ARAN, M., 2010 Measuring inequality of opportunity with imperfect data: The case of Turkey. (161), 2-27.
- FİGGİE, L., &
MARTENS, P., 2014 Globalisation continues: The Maastricht globalisation index revisited and updated. *Globalizations*.
- FİGGİE, L., &
MARTENS, P., 2016 Globalisation continues: The Maastricht Globalisation Index revisited and updated. (J. d. In R. Cörvers, Dü.) *Sustainable Development Research at ICIS: Taking stock and looking forward*, 381-391.
- FIREBAUGH, G., &
GOESLING, B., 2007 Globalization and Global Inequalities: Recent Trends. G. Ritzer içinde, *The Blackwell Companion to Globalization* (Cilt 1. bs. , s. 549-550). United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.
- FİSHER POST, M.,
2020 What's New About Inequality in Australia, Canada, New Zealand and the United States? (7). World Inequality Lab.
- FLANAGAN, J., 1988 *Rules, Decisions, and Inequality in Egalitarian Societies.* Sydney.
- FLEURBAEY, M., 2012 Fairness, responsibility, and welfare. *Social Choice and Welfare*, 38(1), 181-185.
- GÜLMEZ, A., &
ALTINTAŞ, N., 2015 Türkiye'de Ticari Açıklık ve Enflasyonun Gelir Dağılımına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(9), 41.

- GALLİ, R., & HOEVEN, R., 2001 Is inflation bad for income inequality: The importance of the initial rate of inflation. *ILO Working Paper*, 29, 15.
- GAMBLE, J., PETERAF, M. A., & THOMPSON, A. A., 2021 *Essentials of Strategic Management: The Quest For Competitive Advantage*. New York: McGraw-Hill Education.
- TÜİK., 2022 Gelir Dağılımı Ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, Ocak 2, 2022 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=gelir%20ve%20ya%C5%9Fam&dil=1> adresinden alındı
- GİDDENS, A., 1991 *The Consequences Of Modernity*. United Kingdom: Stanford University Press.
- GIURANNO, M., 2005 Income Inequality and the Size of the Public Sector. *University of Essex, Department of Economics, Economics Discussion Papers*, November 1.
- , (Tarih Yok). Global Inequality Data - 2020 Update. Ağustos 20, 2021 tarihinde World Inequality Database: <https://wid.world/news-article/2020-regional-updates/#:~:text=The%20World%20Inequality%20Lab%20releases,population%20and%207.5%20billion%20people.> adresinden alındı
- IMF., 2022 Globalization: A Framework For Imf Involvement Nisan 5, 2020 tarihinde International Money Fund: <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm#iihttps://www.imf.org/external/np/exr/ib/2002/031502.htm> adresinden alındı
- GOLDBERG, P. K., & PAVCNİK, N., 2007 Distributional Effects of Globalization in Developing Countries. *Journal of Economic Literature*, 45(1), 39-

- GURRÍA, A., 2008 *Launch of Growing Unequal?* Mayıs 10, 2021 tarihinde <https://www.oecd.org/els/launchofgrowingunequalremarksbyangelgurriaocdsecretary-general.html> adresinden alındı
- HIRST, P., & THOMPSON, G., 2004 *The Limits to Economic Globalization.* D. Held, & A. McGrew içinde, *The Global Transformations Reader An Introduction to the Globalization Debate* (s. 335). United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.
- HOFFMAN, S., & GONZÁLEZ, F., 1999 *European Union and Globalization. Foreign Policy*(115), 28-43.
- HOOGEVEEN, J., & ÖZLER, B., 2005 *ot Separate, Not Equal: Poverty and Inequality in Post-Apartheid South Africa. William Davidson Institute Working Paper*, 1.
- HRYNYSHYN, D., 2002 *Technology and Globalization. Studies in Political Economy*, 67(1), 101.
- HUSSAİN, M. A., & AWAD, A., 2022 *Inactive Youth in Sub-Saharan Africa: Does Inequality of Opportunity Matter? Economies*, 10(1), 1-13.
- INTERNATIONAL MONEY FUND. (TARİH YOK). *Globalization: Threat or Opportunity?* Nisan 12, 2000 tarihinde <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/041200to.htm#III> adresinden alındı
- İSAGİLLER, A., 2011 *A cross-country investigation of inequality and growth with Theil indexes. . İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 61(2), 111-142.
- J. R., L., 1995 *Responsibility.* Oxford: Clarendon Press.

- JENMANA, M., MOSHRİF, R., & JENMANA, M., 2020 *2020 DINA Update for Asia*. World Inequality Lab.
- JR, C. W., 2000 Globalization: Meaning and measurement. *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 14(1), 1-3.
- KAKWANI, N., 1980 *Income Inequality and Poverty: Methods Of Estimation And Policy Applications*. New York: Published for the World Bank by Oxford University Press.
- KEELEY, B., 2015 *Income Inequality: The Gap between rich and Poor*. Paris: OECD Publishing.
- KEPENEK, Y., 2014 *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KESSELMAN, J., & CHEUNG, R., 2004 Tax Incidence, Progressivity, and Inequality in Canada. Simon Fraser University At Harbour Centre: Centre For Public Policy Research, 8.
- KLUVER, R., & FU, W., 2004 *The cultural globalization index*. Aralık 1, 2020 tarihinde <https://foreignpolicy.com/2004/02/10/the-cultural-globalization-index/> adresinden alındı
- KUZNETS, S., 1955 Economic Growth and Income Inequality. *The American Economic Review*, 45(1), 1-28
- LEE, K., 2014 Globalization, Income Inequality and Poverty: Theory and Empirics. *Social System Studies*, 109-134.
- LEFRANC, A., PİSTOLESI, N., & TRANNOY, A., 2008 Inequality Of Opportunities Vs. Inequality Of Outcomes: Are Western Societies All Alike? *Review of Income and*, 54(4), 513-546.
- LERMAN, R., 1999 U.S. Income Inequality Trends and Recent Immigration. *American Economic Review*, 89(2), 23-38

- LEVY, F. (TARİH YOK). *Distribution of Income*. Mayıs 2021 tarihinde The Library of Economics and Liberty: <https://www.econlib.org/library/Enc/DistributionofIncome.html> adresinden alındı.
- LİTAN, R., 2000 *The “Globalization” Challenge: The U.S. Role in Shaping World Trade and Investment*. Ağustos 15, 2021 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/the-globalization-challenge-the-u-s-role-in-shaping-world-trade-and-investment/> adresinden alındı
- LOCKWOOD, B., & REDOANO, M., 2005 The CSGR globalisation index: An introductory guide. *CSGR Working Paper*(155/04).
- MADZİNOVA, R. 2017 Impact Of Government Spending On Income Inequality. *Annals of Faculty of Economics*, 1(2), 210-220.
- MARJİT, S., BELADİ, H., & CHAKRABARTI, A., 2004 Trade and Wage Inequality In Developing Countries. *Economic Inquiry*, 42(2), 295-303.
- MARRERO , G., & RODRÍGUEZ, J., September, 2013 Inequality of opportunity and growth. *Journal of Development Economics*, 104, 107-122.
- MARRERO, G., & RODRÍGUEZ , J., 2010 Inequality of opportunity and growth. *ECINEQ Working Paper Series*(154), 1-43.
- MARRERO, G., & RODRÍGUEZ , J., 2010 Inequality of opportunity in Europe: Economic and policy facts. *ECINEQ Working Papers*(172), 1-47.
- MARRERO, G., & RODRÍGUEZ, J., 2011 Inequality of opportunity in the united states: Trends and decomposition. *Research on Economic Inequality*, 19, 217-246.

- MARTEN, P., & ZYWIETZ, D., 2006 Rethinking Globalization: a modified Globalization Index. *Journal of International Development*, 18(3), 331-350.
- MARTENS, P., & RAZA, M., 2009 Globalization in the 21st century: Measuring regional changes in multiple domains. *The Integrated Assessment Journal*, 9(1), 1-18.
- MARTENS, P., & ZYWEITZ, D., 2006 Rethinking globalisation. A modified globalisation index. *Journal of International Development*, 18(3), 331-350.
- MESCHİ, E., & VIVARELLİ, M., 2007 Globalization and Income Inequality. *ZA Discussion Papers*(2958), 2-21.
- MODELSKI, G., 2003 Globalization. D. Held, & A. McGrew içinde, *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate* (s. 57-59). United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.
- MOHANTY, S., 2017 Economic Globalization and Income Inequality Cross-country Empirical Evidence. 1-17. India: The Institute for Social and Economic Change.
- MORGAN, M., & NEEF, T., 2020 What's New About Income Inequality in Europe (1980-2019)? 4, 1.
- MORRISSON, C., 2000 Historical Perspectives on Income Distribution: The Case of Europe. A. Atkinson, & F. Bourguignon içinde, *Handbook of Income Distribution* (Cilt 1, s. 1-895). North Holland.
- MUGERWA, S., 2003 Globalisation, Growth and Income Inequality: The African Experience. R. Kohl (Dü.) içinde, *Globalisation, Poverty and Inequality*. Paris, France: OECD.

- MURRAY, C., 1998 *Income Inequality and IQ*. Washington D.C.: The Aei Press.
- MUSHINKI, D., & PICKERING, K., 2000 Inequality in Income Distributions: Does Culture Matter? An Analysis of Western Native American Tribes. *Journal of Economic Issues*, 34(2), 403-412.
- NATIONAL TRENDS., 2019 Ocak 3, 2022 tarihinde Opportunity Index: <https://opportunityindex.org/national-trends/> adresinden alındı. *Degeneration*. New York: D. Appleton and Company.
- NORDAU, M., 1985 *Degeneration*. New York: D. Appleton and Company.
- OECD., 2010 *Measuring Globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators*
- OECD., 2021 *OECD Economic Surveys: Turkey 2021*. Paris: OECD Publishing.
- O'ROURKE, K., & WILLIAMSON, J., 2000 When did globalisation begin? (*Working Paper No. 7632*), 25-28. National Bureau Of Economic Research.
- ORBIE, J., & TORTELL, L., 2009 From the social clause to the social dimension of globalization. J. Orbie, & L. Tortell (Dü) içinde, *The European Union and the Social Dimension of Globalization*, Oxon: Routledge, 1-27.
- ORHAN, A., & DEMİR, S., 2019 Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçümünde Gini Katsayısı mı Theil Endeksi mi? *II. International Conference on Empirical Economics and Social Sciences*, 1331-1345.
- ÖZDEMİR, M., 2019 Özelliikli Objektif Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri Üzerine Değerlendirmeler. *Seçme Yazılar- III*, 47-48.

- PERAGINE, V., & CHECCHI, D., 2009 Inequality of opportunity in Italy. *The Journal of Economic Inequality*, 8(4), 429-450.
- PERKINS, D., RADELET, S., LINDAUER, D., & BLOCK, S., 2013 *Economics Of Development*. USA: W. W. Norton & Company Ltd.
- PIKETTY, T., & SAEZ, E., 2003 Income Inequality In The United States, 1913–1998. *The Quarterly Journal Of Economics*, 118(1), 1-36.
- PIKETTY, T., & YANG, L., 2021 *Income and Wealth Inequality in Hong Kong, 1981-2020: The Rise of Pluto-Communism?* World Inequality Lab.
- PNAGHAL, A., MOR, R., KAMBLE, S. S., KHAN, S. A., KUMAR, D., & SONI, G., 2022 Global food security post COVID-19: Dearth or dwell in the developing world? *Agronomy Journal*, 114(1), 878.
- POTRAFKE, N., 2015 The Evidence on Globalisation. *The World Economy*, 38(3), 511.
- QUADAGNO, J., 1999 Creating a Capital Investment Welfare State: The New American Exceptionalism. *American Sociological Review*, 64(1), 8.
- RAWLS, J., 1971 *A Theory Of Justice*. Cambridge: MA: Harvard University Press.
- RITZER, G., & DEAN, P., 2005 *Globalization : A Basic Text*. Chicester: John Wiley & Sons, Incorporated.
- ROBILLIARD, A. S., 2020 *What's New About Income Inequality in Africa?* World Inequality Lab.
- ROEMER, J., 1993 A Pragmatic Theory of Responsibility for the Egalitarian Planner. *Philosophy & Public Affairs*,

- 22(2), 146-166.
- ROEMER, J., 2004 Equal opportunity and intergenerational mobility: going beyond intergenerational income transition matrices. M. Corak içinde, *Generational Income Mobility in North America and Europe*. New York: Cambridge University Press, 48-57.
- ROTHAERMEL, F., 2019 *Strategic Management* (Cilt 4). New York: Mc Graw Hill Education.
- SAPATA, C., 2009 Inequality of Income and Inequality of Opportunity In Spain. 1-21.
- SARBU, M., 2015 Globalization And Foreign Direct Investments. *CES Working Papers*, 7(2), 324-331.
- SAVİNA, G., HAELG, F., POTRAFKE, N., & EGBERT STURM, J., 2019 The KOF Globalisation Index – Revisited. *Review of International Organizations*, 14(3), 543-574. Aralık 15, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı
- SAVİNA, G., HAELG, F., POTRAFKE, N., & STURM, J.-E., 2019 *The KOF Globalisation Index – Revisited*. Ağustos 20, 2021 tarihinde KOF Swiss Economic Institute: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> adresinden alındı
- SEN, A., 1980 Equality of what? *Tanner Lectures On Human Values*.
- SEN, A., 1990 *Commodities And Capabilities*. Amsterdam , North Holland: Oxford University Press.
- SEN, A., 2006 Conceptualizing and Measuring Poverty. D. B. Grusky,

- & R. Kanbur (Dü) içinde, *Poverty and Inequality* (s. 30- 46). Stanford: Stanford University Press.
- SHANGQUAN, G., 2000 Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention. (1), 1-3. United Nations
- SHANKAR, R., & SHAH, A., 2001 Ridging the Economic Divide Within Nations: A Scorecard On the Performance of Regional Development Policies in Reducing Regional Income Disparities. *World Development*, 31, 1-55.
- SHIMELES, A., & NABASSAGA, T., 2018 Why Is Inequality High in Africa? *Journal of African Economies*, 27(1), 108-126.
- SİNGH, A., 2012 Inequality Of Opportunity In Earnings And Consumption Expenditure: The Case Of Indian Men. *Review of Income and Wealth*, 58(1), 79.
- SON, H., 2012 *Inequality of Human Opportunities in Developing Asia*. Economics Working Papers, Asian Development Bank.
- STANFORD ENCYCLOPEDIA OF PHILOSOPHY ARCHIVE., 2015 Ocak 2021 tarihinde Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/equal-opportunity/#SubEquOpp> adresinden alındı.
- STATE RANKINGS., 2019 Ocak 2, 2022 tarihinde Opportunity Index: <https://opportunityindex.org/opportunity-index-rankings/> adresinden alındı.
- STATİSTA., 2021 *Percentage distribution of household income in the U.S. in 2020*. Ekim 10, 2021 tarihinde Statista: <https://www.statista.com/statistics/203183/percentage-distribution-of-household-income-in-the-us/> adresinden alındı.

- STATİSTA., 2021 *U.S. household income distribution, by Gini-coefficient 1990-2020 Published by Statista Research Department, Sep 21, 2021 In 2020, according to the Gini coefficient, household income distribution in the United States was 0.48. This figure was at 0.49 in.*
Statista:
<https://www.statista.com/statistics/219643/gini-coefficient-for-us-individuals-families-and-households/> adresinden alındı
- STİGLİTZ, J., 2018 *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı (Cilt 1. bs.). (A. Taşçıoğlu, & D. Vural, Çev.) Alfa Yayınları.*
- STOSIĆ, I., NIKOLIĆ, D., & ZDRAVKOVIĆ, A., 2012 *PEST Analysis of Serbia. Economic Analysis, 45(1-2), 59-73.*
- ŞEN , Y., & ERDAĞ, T., 2021 *Hava Yolu Taşımacılığı Sektörü Gelişim Evrelerinin Pest Analizi İle Değerlendirilmesi: 5 Dönem + Covid-19 Pandemi Süreci Dönemi Kapsamında Bir İnceleme. TroyAcademy, 6(2), 422-461.*
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1963 *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967. Nisan 20, 2022 tarihinde*
https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2021/12/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1963-1967.pdf adresinden alındı
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1973 *Üçüncü Kalkınma Planı (1973-1977). Nisan 25, 2022 tarihinde*
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Ucuncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1973-1977.pdf adresinden alındı
- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1979 *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). Nisan 25, 2022 tarihinde*
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dorduncu_Bes_Yillik_Kalkin

	ma_Planı-1979-1983.pdf adresinden alındı
T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1985	Nisan 25, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Besinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1985-1989.pdf adresinden alındı
T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1990	<i>Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)</i> . Nisan 25, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1990-1994.pdf adresinden alındı
T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 1996	<i>Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)</i> . Nisan 26, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1996-2000.pdf adresinden alındı
T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 2001	<i>Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)</i> . Nisan 25, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-2001-2005.pdf adresinden alındı
T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI., 2006	<i>Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)</i> . Nisan 25, 2022 tarihinde Resmi Gazete: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf adresinden alındı
T.C. KALKINMA BAKANLIĞI.,2013	<i>Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018</i> . Nisan 26, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf adresinden alındı
T.C. STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI., 2019	<i>On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)</i> . Nisan 26, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/OnBirinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf adresinden alındı

- content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden alındı
- T.C.BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA
TEŞKİLATI., 1968 *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972.* Nisan 25, 2022 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/İkinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf adresinden alındı
- TAKIM, A.,
ERSUNGUR, M.,
DİKMEN, A., & AKSU,
L., 2020 Türkiye’de ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 234-248.
- THE ECONOMİST.,
2013 *When Did Globalisation Start?* Eylül 23, 2020 tarihinde <https://www.economist.com/free-exchange/2013/09/23/when-did-globalisation-start> adresinden alındı
- THE WORLD BANK.
(TARİH YOK). Aralık 25, 2020 tarihinde LAC Equity Lab: Income Inequality - Income Distribution: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/lac-equity-lab1/income-inequality/income-distribution> adresinden alındı
- THE WORLD BANK.
(TARİH YOK). *The Human Opportunity Index Methodology.* Ocak 2, 2022 tarihinde Visualize Inequality: <http://www1.worldbank.org/poverty/visualizeinequality/Resources/documentation.html> adresinden alındı
- THEİL, H., 1967 *Economics and Information Theory.* Amsterdam: North-Holland.
- THOMPSON, J., &
MARTİN , F., 2005 *Strategic Management: Awareness and Change.*

Cengage Learning Business Press.

- TUNÇSİPER, Ç. , 2014 Otomotiv sektörünün makro analizi ve strateji yönetimi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÜİK., 2021 *Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. Nisan 24, 2022 tarihinde Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132#:~:text=%C3%87ocuklar%C4%B1n%20%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%20oran%C4%B1%20%82%2C7%20oldu&text=%C4%B0internet%20kullan%C4%B1m%C4%B1%20cinsiyete%20g%C3> adresinden alındı
- TÜİK., 2021 *Eğitim Harcamaları İstatistikleri, 2020*. Nisan 28, 2022 tarihinde Haber Bülteni: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37199> adresinden Alındı
- TÜİK., 2021 *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2021*. Şubat 20, 2022 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu Veri Portalı: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437) adresinden alındı
- TÜİK., 2021 *Sağlık Harcamaları İstatistikleri, 2020*. Nisan 28, 2022 tarihinde Haber Bülteni:

- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamaları-Istatistikleri-2020-37192> adresinden Alındı
- TÜİK., 2021 *Sosyal Koruma İstatistikleri, 2020.* Nisan 27, 2022 tarihinde Haber Bülteni:
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2020-37193> adresinden alındı
- TÜİK., 2022 *Türkiye Aile Yapısı Araştırması.* Nisan 15, 2022 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu:
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813> adresinden alındı
- TONBY, O., WOETZEL, J., CHOI, W., ELOOT, K., DHAWAN, R., SEONG, J., & WANG, P., 2019 *The future of Asia.* McKinsey Global Institute.
- UNITED NATIONS ESCAP., 2018 *Inequality In Asia and The Pacific In The Era Of The 2030 Agenda For Sustainable Development.* United Nations ESCAP, Addressing Inequality of Opportunity in Asia and the Pacific . Bankok: United Nations.
- UNITED NATIONS ESCAP., 2022 *Asia and the Pacific SDG Progress Report 2022: Widening disparities amid COVID-19.* United Nations Publication.
- UNITED NATIONS ESCAP. (TARİH YOK). *About the D-Index.* Ocak 10 , 2022 tarihinde Measuring Inequality Of Opportunity:
<https://www.unescap.org/sites/default/files/About%20the%20D-Index.pdf> adresinden alındı
- UZ, E., & ÖGER, A., 2020 Öğretmenlerin Kültürel Mirasa Bakışlarının PEST Analizi ile İrdelenmesi – Nevşehir İli Örneği. *Kültürel*

- Miras Araştırmaları, 1(1), 1-6.*
- VAN DE GAER, D., 1993 *Equality of Opportunity and Investment in Human Capital.* Catholic University of Leuven.
- VARLIK, A., 2009 Kreselleşme ve Kreselleşmenin Orta Doğu'ya Etkileri. *Doktora Tezi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- VERDIER, D., & BREEN, R., 2001 Europeanization and Globalization: Politics Against Markets in the European Union. *Comparative Political Studies, 34(3), 227-262.*
- VUJAKOVIC, P., 2010 How to measure globalisation? A New Globalisation Index (NGI). *FIW Working Paper, 46.*
- WADE, R., 2001 *Is Globalization Making World Income Distribution More Equal.* Working Paper Series, LSE Development Studies Institute, London.
- WADE, R., 2001 *Winners and Losers.* Aralık 12, 2020 tarihinde The Economist:
<https://www.economist.com/business-special/2001/04/26/winners-and-losers>
adresinden alındı
- WARD, D., & RIVANI, E., 2005 An Overview of Strategy Development Models and the Ward-Rivani Model. 11
WEIL, D., 2013 *Economic Growth* (Cilt 3rd Edition). United States: Pearson Education
- WHAT IS THE OPPORTUNITY INDEX.* (TARİH YOK). Ocak 3, 2022 tarihinde Opportunity Index:
<https://opportunityindex.org/about/> adresinden alındı
- WIARDA, H., 2007 Has the "End Of History" Arrived? Globalization's Proponents and Opponents. *Globalization: Universal Trends, Regional Implications* (s. 61). içinde USA: Northeastern University Press.

- WORLD BANK.
(TARİH YOK). Visualize Inequality Ocak 2, 2022 tarihinde The World Bank:
<http://www1.worldbank.org/poverty/visualizeinequality/Overview/overview.html> adresinden alındı
- WORLD INEQUALITY LAB., 2021 *Methodology*. Aralık 26, 2021 tarihinde wir2022.wid.world/methodology adresinden alındı.
- WORLD INEQUALITY LAB., 2021 *World Inequality Report 2022*. World Inequality Lab.
- YANG, L., 2020 *What's New about Income Inequality Data in Asia?* World Inequality Lab.
- YANKUZO, K. İ, 2013 Impact of Globalization on the Traditional African Cultures. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 15, 1-8.
- ZHANG, Y., & ERIKSON, T., 2010 Inequality of opportunity and income inequality in nine Chinese provinces, 1989-2006. *China Economic Review*, 21, 607-616.
- ZHOU, L., BISWAS, B., BOWLES, T., & SUNDERS, P., 2011 Impact of Globalization on Income Distribution Inequality In 60 Countries. *Global Economy Journal*, 11(1), 1-9.